ПРАЛЕТАРЫІ УСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і Мастацтва

Год выдання 39-ы
№ 38 (2500)
ПЯТНІЦА
19
чэрвеня 1970 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ.

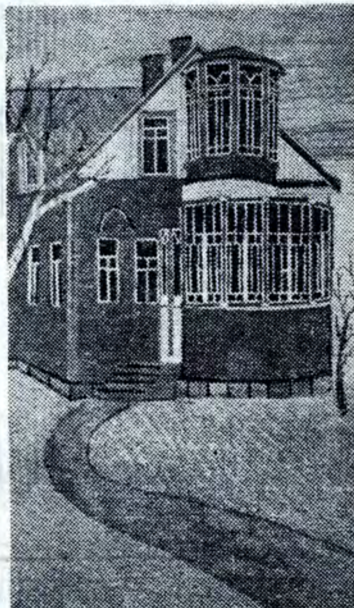
Цана 8 кап.

Ала Аншалевіч (16 гадоў. Мінск). «БУДЗЁНАВЕЦ». Гліна.

Валерый Сакольчык (14 гадоў. Мінск). «МЯДЗВЕДЗЬ». Разьба па дрэве.

Віця Трафімаў (13 гадоў. Гомель). «ДАЧА «ВАЗА» У КУАКАЛА». Інкрустацыя па дрэве.

Нататкі журналіста А. Белавусава з 22-й Рэспубліканскай выстаўкі дзіцячай творчасці чытайце на стар. 13.

ПРАБЛЕМЫ ВЫХАВАЎЧАГА ПРАЦЭСУ Ў БЕЛАРУСКАЙ КАНСЕРВАТОРЫІ — ПРАДМЕТ РОЗДУМУ А. ГАНТМАНА.

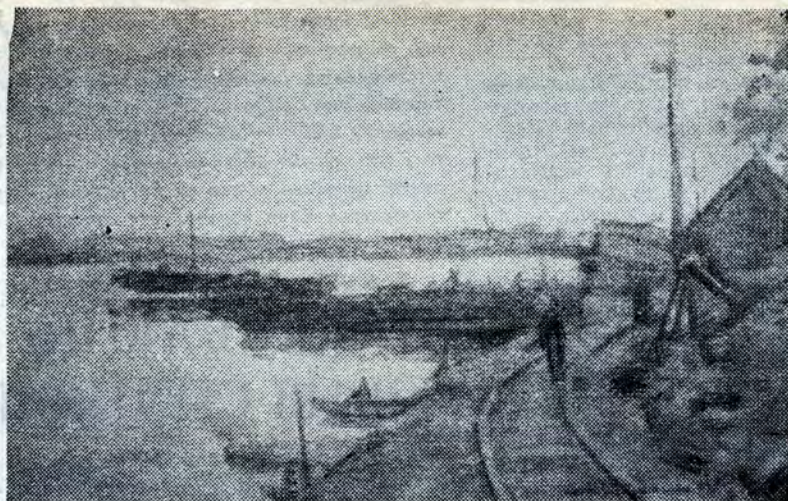
Яго артыкул «Тут развінаюцца крылы» чытайце на стар. 4.

Беларуская дзяржаўная кансерваторыя — кузня музычных кадраў рэспублікі.

«У МАЙСТЭРНЯХ МАСТАКОЎ»...

Сёння пад гэтай рубрыкай мастацтвазнаўца Б. Крэпак расказвае аб творчасці заслужанага дзеяча мастацтваў БССР Л. Лейтмана [стар. 14].

Л. Лейтман. «Днепр. Вугальная ветка». Акварэль.

КРЫЛАТЫМІ ПУШКІНСКІМІ СЛОВАМІ — «ПАЛЁТ, ШТО ВЫКАНАН З ДУШОЙ...» —

назваў нарыс пра народную артыстку БССР Ніну Давыдзенка крытык М. Модэль [стар. 8].

Н. Давыдзенка — Адылія.

ЗА ШЧАСЦЕ НАРОДА, ЗА КАМУНІЗМ

Апублікавана паведамленне Цэнтральнай выбарчай камісіі аб выніках выбараў у Вярхоўны Савет СССР, якія адбыліся 14 чэрвеня 1970 года.

Сухая мова лічбаў... Але які глыбокі змест стаіць за кожнай з іх. Савецкія людзі аднадушна прагаласавалі за блок камуністаў і беспартыйных, за далейшы росквіт любімай Айчыны.

«Цяперашняя выбарчая кампанія, — гаворыцца ў паведамленні,— праходзіла ў знамянальны час святкавання 100-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна, у абстаноўцы высокай палітычнай і працоўнай актыўнасці савецкіх людзей. На сёлетніх выбарах савецкі народ зноў прадэманстраваў маналітнае адзінства і згуртаванасць вакол Камуністычнай партыі, сваю адданасць справе камунізма».

Паводле даных акруговых выбарчых камісій, у галасаванні прыняло ўдзел 99,96 працэнта занесеных у спісы выбаршчыкаў.

За кандыдатаў у дэпутаты Савета Саюза прагаласавала 152771739 выбаршчыкаў, што складае 99,74 працэнта.

За кандыдатаў у дэпутаты Савета Нацыянальнасцей прагаласавала 152843228 выбаршчыкаў, або 99,79 працэнта.

Ва ўсіх выбарчых акругах кандыдаты, якія балаціраваліся, атрымалі абсалютную большасць галасоў і выбраны дэпутатамі.

Цэнтральная выбарчая камісія на падставе артыкула 38 «Палажэння аб выбарах у Вярхоўны Савет СССР» зарэгістравала выбраных дэпутатаў Вярхоўнага Савета СССР восьмага склікання па 1.517 выбарчых акругах, у тым ліку 767 дэпутатаў Савета Саюза і 750 дэпутатаў Савета Нацыянальнасцей. У ліку выбраных дэпутатаў 481 рабочы, або 31,7 працэнта, 282 калгаснікі, або 18,6 працэнта, а ўсяго рабочых і калгаснікаў 763, або 50,3 працэнта. Сярод выбраных дэпутатаў членаў і кандыдатаў у члены КПСС 72,3 працэнта, беспартыйных 27,7 працэнта, жанчын 30,5 працэнта. Моладзі ва ўзросце да 30 гадоў выбрана дэпутатамі 281 чалавек, або 18,5 працэнта.

Усе выбраныя ў Вярхоўны Савет СССР дэпутаты з'яўляюцца дастойнымі прадстаўнікамі ўсенароднага блоку камуністаў і беспартыйных.

Гэтыя здымкі зроблены на выбарчым участку № 6/65, які размясціўся ў памяшканні Дзяржаўнай бібліятэкі імя У. І. Леніна. Галасуе народны артыст СССР Рыгор Шырма, атрымлівае бюлетэнь пісьменнік Макар Паслядовіч.

Фота Ул. КРУКА.

ад пятніцы да пятніцы

У ГЭТЫЯ ДНІ...

...АДКРЫЛІСЯ ВЫСТАЎКІ

Работы жывапісца Сцяпана Андруховіча экспануюцца ў выставачным салоне Саюза мастакоў БССР. Паказваецца звыш ста карцін старэйшага беларускага мастака. Экспазіцыя прысвечана яго 60-годдзю і расказвае пра трыццацігадовы творчы шлях мастака.

У Баранавічах экспануецца персанальная выстаўка акварэляў мастачкі баваўнянага камбіната Зінаіды Сяргееўны Мяньшовай. Наведвальнікі знаёмяцца з эскізамі малюнкаў тканін, якія выпускае прадпрыемства.

...АДБЫЛАСЯ

сустрэча мінскіх журналістаў з начальнікам упраўлення па замежным турызме пры Савеце Міністраў БССР П. Астапенкам. Ён расказаў аб арганізацыі замежнага турызму ў нашай краіне і ў Беларусі.

З кожным годам павялічваецца колькасць замежных турыстаў, якія наведваюць Краіну Саветаў, знаёмяцца з жыццём савецкіх людзей, помнікамі культуры і гераізму народа ў дні Вялікай Айчыннай вайны. Нашы турысцкія арганізацыі трымаюць сувязі з фірмамі больш чым ста краін свету. Прыток турыстаў асабліва павялічыўся ў ленінскім юбілейным годзе. Для замежных турыстаў адкрыта 19 спецыяльных маршрутаў па ленінскіх мясцінах. Дзесяткі тысяч грамадзян з-за мяжы штогод праязджаюць праз Беларусь. Іх першы прыпынак на беларускай зямлі — Брэст і Гродна. Нямала турыстаў бывае ў Мінску.

...НОВАЯ ОПЕРА

Юрыя Семянякі «Зорка — Венера» прынята да пастаноўкі мастацкім саветам Беларускага дзяржаўнага тэатра оперы і балета. Мяркуецца, што прэм'ера оперы адбудзецца сёлета ў лістападзе. Галоўныя партыі будуць выконваць салісты тэатра Л. Галушкіна, С. Данілюк, Р. Асіпенка, Т. Шымко, А. Саўчанка і іншыя. Ставіць спектакль рэжысёр С. Штэйн, дырыжор — К. Ціханаў, мастак — Я. Чамараў.

У ГАСЦЯХ У КУЛЬТАСВЕТРАБОТНІКАЎ І НАСТАЎНІКАЎ

У МАГІЛЁВЕ ў памяшканні абласной бібліятэкі адбылася сустрэча ўдзельнікаў абласнога семінара загадчыкаў раённых аддзелаў культуры і слухачоў Інстытута ўдасканалення настаўнікаў з беларускімі пісьменнікамі. Сустрэчу адкрыў начальнік абласнога ўпраўлення культуры П. Давыдаў. Ён прадаставіў слова галоўнаму рэдактару газеты «Літаратура і мастацтва» Л. Прокшу, які расказаў аб рабоце рэдакцыі штотыднёвіка ў новых умовах. Сакратар абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў БССР П. Шасцерыкоў гаварыў аб пісьменніках-земляках, якія занялі пачэснае месца ў беларускай літаратуры. Свае вершы на сустрэчы чыталі А. Пысін, В. Матэвушаў, Н. Зверава, М. Гарулёў. Творчымі планамі падзяліўся М. Шумаў.

Удзельнікі сустрэчы праслухалі лекцыю-канцэрт «Кампазітары-песеннікі — лаўрэаты прэмій Ленінскага камсамола». Лекцыю вёў музыказнаўца Л. Аўэрбах. У канцэрце прынялі ўдзел заслужаны артыст БССР А. Астрамецкі, салісты Беларускай дзяржаўнай філармоніі Т. Ткачова, Р. Чарнышоў, М. Шмаковіч, канцэртмайстар А. Парэцкі.

ПАКАЗВАЮЦЬ ЮНЫЯ СТУДЫЙЦЫ

Гэты невялічкі пакой прыцягвае ўвагу многіх юных аматараў мастацтва. Ды і не толькі юных. Сюды завітваюць і дарослыя.

У Цэнтральным дзіцячым парку імя М. Горкага экспануецца зараз выстаўка работ юных студыйцаў — гадавая творчая справаздача студыі, якая працуе ў парку.

Што ж хвалюе дзяцей, чым яны захапляюцца? Што найбольш уражвае іх? Паглядзеўшы работы юных студыйцаў, можна з упэўненасцю гаварыць пра іх назіральнасць, пра ўлюбёнасць у родны горад, яго шырокія вуліцы, новыя светлыя дамы. Дзесяцігадовы Пеця Дзігілевіч малюе беларускія МАЗы, а Лена Ярмоленка — будаўніцтва новага дома. Васьмігадовы Ігар Ганчаронак любіць маляваць вуліцы роднага горада, яго сябрук і аднагодак Ігар Бычкоўскі сваю работу назваў «Індустрыяльны пейзаж», на якім — высокія заводскія трубы і непадалёк новыя дамы, дзе жывуць рабочыя. Лёня Янкоўскі намаляваў вячэрні горад, увесь заліты агнямі.

На выстаўцы шырока адлюстраваны мары дзяцей, іх захапленні подзвігам савецкіх касманаўтаў. Юныя студыйцы малююць ракеты, касманаўтаў, робяць ілюстрацыі да вядомых рускіх і беларускіх народных казак, твораў любімых пісьменнікаў.

Адна невялікая выстаўка. Але як многа гаворыць яна пра захапленне нашых школьнікаў, пра тое, як цягнуцца яны да вялікага свету мастацтва, як даверліва следуюць парадам свайго настаўніка і кіраўніка студыі Э. Дукорскага

Беларускае тэатральнае аб'яднанне наладзіла сустрэчу калектыву Палтаўскага музычна-драматычнага тэатра імя М. Гогаля з творчай грамадскасцю Мінска.

Прывітальнае слова сказала народная артыстка СССР Л. Александроўская. Аб творчым шляху і рэпертуары тэатра расказаў яго галоўны рэжысёр, заслужаны дзеяч мастацтваў УССР Б. Пракаповіч. Госці паказалі сцэны са спектакляў — «Сям'я», «Сарачынскі кірмаш», «Платон Крэчат», «Цыганка Аза». З поспехам выступіў вакальны квартэт палтаўчан.

У заключэнне выступіў заслужаны дзеяч мастацтваў БССР Ул. Стэльмах, які падзякаваў гасцям і ўручыў падарункі ад мінскіх артыстаў.

На здымку — Ул. Стэльмах і Б. Пракаповіч (справа).

У МІНІСТЭРСТВЕ КУЛЬТУРЫ БССР

Калегія Міністэрства культуры БССР падвяла вынікі рэспубліканскіх конкурсаў на лепшы драматычны і музычны спектаклі, на лепшую п'есу і на лепшую канцэртную праграму, прысвечаныя 100-годдзю з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча Леніна. Зацверджаны рашэнні журы конкурсаў.

ЛЕПШЫЯ ЮБІЛЕЙНЫЯ СПЕКТАКЛІ

У конкурсе на лепшы драматычны і музычны спектаклі прынялі ўдзел усе драматычныя тэатры рэспублікі і Дзяржаўны акадэмічны Вялікі тэатр оперы і балета БССР. Журы абмеркавала 14 юбілейных работ тэатраў, з іх адзначана чатыры спектаклі.

Першая прэмія (2 000 рублёў) прысуджана калектыву Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета за спектакль «Выбранніца» Я. Глебава (лібрэта А. Вярцінскага).

Другую прэмію (1 500 рублёў) падзялілі паміж сабой калектывы Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы і Гомельскага абласнога драматычнага тэатра, якія паставілі спектаклі «Праўду, нічога, акрамя праўды!..» Д. Аля і «Жыццё ўсяго адно» А. Маўзона.

Трэцяй прэміяй (1 000 рублёў) адзначаны калектыў Рэспубліканскага тэатра юнага гледача за спектакль «Юнацтва рыцара» В. Зуба.

ЖУРЫ НАЗВАЛА СЕМ

На конкурс паступіла 37 п'ес. Журы адзначыла сем работ драматургаў.

Першую прэмію вырашана не прысуджаць.

Дзве другія прэміі (па 1 500 рублёў кожная) атрымалі А. Макаёнак за п'есу «Калабок» і А. Матукоўскі за п'есу «Амністыя».

Трэцімі прэміямі (па 1 000 рублёў кожная) адзначаны драматургі П. Харкоў за п'есу «Спадчына і наследнікі» і М. Герчык за п'есу «І вечны бой».

Заахвочвальныя прэміі (па 300 рублёў кожная) атрымалі Э. Калядэнка за п'есу «Гонар імя твайго», А. Маўзон — за п'есу «Людзі, нелюдзі і смерць» і В. Мядзведзеў — за «Мужчын і жанчын».

ПЕРАМОЖЦЫ — КАНЦЭРТНЫЯ ПРАГРАМЫ

У юбілейным конкурсе на лепшую канцэртную праграму ўдзельнічалі Дзяржаўны народны аркестр БССР, Дзяржаўны ансамбль танца БССР, Акадэмічная харавая капэла і Дзяржаўны народны хор БССР, а таксама 14 салістаў.

Першую прэмію журы конкурсу не прысудзіла нікому.

Дзве другія прэміі (па 1 000 рублёў кожная) атрымалі Дзяржаўны народны хор БССР і Дзяржаўны ансамбль танца БССР.

Сярод салістаў першую прэмію (300 рублёў) заваяваў Р. Нодэль (скрыпка). Другую першую прэмію падзялілі паміж сабой салісты-вакалісты Беларускай дзяржаўнай філармоніі І. Адзінцова і В. Вуячыч.

Тры другія прэміі (па 250 рублёў кожная) падзялілі паміж сабой артысты філармоніі В. Спіткоўская і М. Зорын-Табашнікаў (мастацкае чытанне), спявачка Э. Зігер з віяланчэлістам А. Алоўнікавым і цымбалісты А. Астрамецкі з А. Лявончыкам.

За вялікую работу з салістамі ў падрыхтоўцы канцэртных праграм аб'яўлена падзяка канцэртмайстрам Е. Эфрон, Н. Цёмкінай, Л. Талкачовай і А. Парэцкаму.

ДЫПЛОМЫ САМАДЗЕЙНЫМ АРТЫСТАМ

Калегія Міністэрства культуры БССР падвяла вынікі рэспубліканскага конкурсу музычных канцэртных калектываў і індывідуальных выканаўцаў мастацкай самадзейнасці, прысвечанага 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна. У юбілейным конкурсе прынялі ўдзел 20 тысяч самадзейных калектываў, у якіх налічваецца 300 тысяч артыстаў-аматараў.

Конкурс паспрыяў далейшаму развіццю самадзейнасці ў Беларусі. Яна стала за гэты час яшчэ больш масавай. Нарадзілася 800 новых калектываў. Лепшыя з іх удастоіліся права ўдзельнічаць у абласных і рэспубліканскім заключных канцэртах. Сярод маладых творчых парасткаў добра зарэкамендавалі сябе ансамблі песні і танца Барысаўскага гарадскога Дома культуры, Навагрудскага раённага Дома культуры «Свіцязянка», Баранавіцкага гарадскога Палаца культуры.

Лепшыя самадзейныя калектывы і індывідуальныя выканаўцы ўзнагароджаны дыпломамі. Дыплома першай ступені ўдастоены 78 калектываў салістаў. Сярод іх — народныя харавыя капэлы г. Магілёва (кіраўнік У. Башко), Віцебскага медыцынскага інстытута (кіраўнік Ю. Грозной), харавая капэла настаўнікаў г. Брэста (кіраўнік І. Віваградава), этнаграфічны жаночы вакальны ансамбль «Лявоніха» Бярэзінскага раёна (кіраўнік Г. Яфрэмаў), народны хор Слаўгарадскага раённага Дома культуры (кіраўнік В. Балаханаў), інструментальна-вакальны ансамбль Палаца культуры гарнякоў г. Салігорска і іншыя.

Дыплом першай ступені заваявалі таксама тры духавыя аркестры — Бярозаўскага раённага Дома культуры, дамоў культуры Аршанскага ільнокамбіната і Мінскага радыёзавода, цымбальны аркестр калгаса «Рассвет» Пастаўскага раёна.

Дыпломаў другой ступені ўдастоены 117 і трэцяй ступені — 228 калектываў і індывідуальных выканаўцаў.

СЛОВЫ ЛЮБВІ І ПАШАНЫ

З нагоды 60-годдзя Аляксандра Твардоўскага пісьменнікі Беларусі накіравалі юбіляру прывітанне, у якім гаворыцца:

«Дарагі Аляксандр Трыфанавіч!

Беларускія пісьменнікі шчыра вітаюць Вас і шлюць Вам свае сяброўскія віншаванні ў дзень Вашага шасцідзесяцігоддзя!

Мы вітаем Вас як аднаго з выдатных майстроў савецкай паэзіі і як даўняга добрага друга беларускай літаратуры. Вы заўсёды ўважліва ставіліся да яе развіцця, асабіста сябравалі і сябруеце з многімі нашымі пісьменнікамі. Усе мы высока цэнім Вашу творчую і грамадскую дзейнасць і рады засведчыць, што Вашу паэзію, як у арыгінале, так і ў перакладах шырока ведаюць і любяць на Беларусі.

Яшчэ раз горача віншуем Вас, шаноўны Аляксандр Трыфанавіч і жадаем Вам добрага здароўя, новых творчых задум і здзяйсненняў!»

НАШЫ ІНТЭРВ'Ю

ЧАЛАВЕК У БЕЛЫМ ХАЛАЦЕ

На пытанні карэспандэнта «Літаратуры і мастацтва» адказвае першы намеснік міністра аховы здароўя БССР К. М. АНІШЧАНКА

Урач, доктар... З самага нашага маленства мы вымаўляем гэтыя словы з пачуццём незвычайным — тут і пашана, і давер, і яшчэ нешта такое, для чаго і слоў адразу не падбярэш...

«Пайду да доктара», «А што сказаў доктар?», «А з доктарам ты раіўся?». Якія звычайныя для кожнага з нас фразы. І мы ідзём да чалавека ў белым халаце, якога можа першы раз у жыцці бачым і перад якім гатовы раскрыць душу...

Адной з самых каштоўных заваёў сацыялізма ў СССР мы лічым нашу сістэму бясплатнай медыцынскай дапамогі.

Нядаўна Вярхоўны Савет рэспублікі прыняў Закон Беларускай ССР аб ахове здароўя. Пракаменціраваць яго мы папрасілі першага намесніка міністра аховы здароўя БССР Канстанціна Мікалаевіча Анішчанку.

— Закон рэгулюе грамадскія адносіны ў галіне аховы здароўя насельніцтва. Галоўныя задачы яго — забеспячэнне гарманічнага развіцця фізічных і духоўных сіл народа, высокай працаздольнасці, барацьба з хваробамі, скарачэнне інваліднасці, зніжэнне смяротнасці і г. д.

Закон, вядома, ствараўся не на пустым месцы. Ён увабраў у сябе шэраг ранейшых дэкрэтаў і пастаноў аб ахове здароўя. Але закон — не пастанова. Закон — гэта закон. Да таго ж ёсць у ім шэраг прынцыпова новых момантаў.

Карэспандэнт:

— Прынамсі, якіх?

К. Анішчанка:

— Узяць хаця б артыкул трэці — «Ахова здароўя насельніцтва — абавязак усіх дзяржаўных органаў, грамадскіх арганізацый». Зараз кіраўнік прадпрыемства нясе перад Законам поўную адказнасць за здароўе калектыву. Строга караецца парушэнне санітарных норм — загазаванасць, запыленасць паветра ў цэхах, скразнякі, празмерны шум і іншыя фактары, якія адмоўна ўплываюць на здароўе. Выплата прэміяльных, прагрэсівак пастаўлена ў прамую залежнасць ад таго, як на прадпрыемстве змагаюцца за здароўе працаўнікоў.

Карэспандэнт:

— Але ж могуць знайсціся такія кіраўнікі, што будуць штучна зніжаць працэнт хворых... Я нядаўна меў гутарку з адным заводскім урачом. «Варта мне ў якім-небудзь месяцы, — скардзіўся ўрач, — выдаць бюлетэняў крыху больш, чым звычайна, а гэта ад мяне не залежыць, як адміністрацыя пачынае папракаць — маўляў, не «хварэю» за гонар прадпрыемства»...

К. Анішчанка:

— Думаю, што зараз, з прыняццем Закона, кіраўнікі прадпрыемстваў да ўсяго гэтага будуць ставіцца з большай адказнасцю.

Далей. Не было дагэтуль і такой фармуліроўкі — грамадзяне Беларускай ССР павінны беражліва ставіцца да свайго здароўя і здароўя іншых членаў грамадства.

Намеснік міністра запальвае новую цыгарэту і я цікаўлюся, ці не хоча ён такім спосабам праілюстраваць гэты пункт Закона?

— На жаль, — усміхаецца Канстанцін Мікалаевіч, — пра курэнне нічога не гаворыцца. Алкагалізм, наркаманія — вось супраць чаго трэба змагацца рашуча. Хранічны алкагалізм скарачае жыццё на 15—20 гадоў. У Законе ёсць спецыяльны артыкул аб лячэнні алкаголікаў і наркаманаў. Хворыя на алкагалізм і наркаманію, якія ўхіляюцца ад лячэння і парушаюць працоўную дысцыпліну, грамадскі парадак і правілы сацыялістычнага супольнага жыцця, накіроўваюцца на прымусовае лячэнне.

Карэспандэнт:

— Хто вырашае, пасылаць ці не пасылаць такога хворага на прымусовае лячэнне?

К. Анішчанка:

— Толькі народны суд.

Карэспандэнт:

— Мабыць, пункт пра абавязак грамадзян берагчы сваё і чужое здароўе мае на ўвазе не толькі гэту катэгорыю людзей?..

К. Анішчанка:

— Ну, вядома ж. Уявіце, што пад вашымі вокнамі некалькі дзён запар з раніцы да вечара чуцен грукат адбойных малаткоў. Ад яго ж можна звар'яцець. Дарэчы, Саветам Міністраў БССР створана камісія па распрацоўцы мерапрыемстваў барацьбы з шумам. Справа ў тым, што ў Мінску, ды і не толькі ў Мінску, узровень шуму перавышае дапушчальныя нормы.

Карэспандэнт:

— У апошніх нумарах «Нового мира» змешчаны вельмі цікавы нарыс У. Аўчыннікава «Галінка сакуры» — пра жыццё і побыт японцаў. Ёсць там такі эпізод — у кватэру заходзіць чалавек у камбінезоне і жоўтай касцы будаўніка і ўручае гаспадарам перавязаны стужкай пакунак і канверт. У ім — падарунак — тры рознакаляровыя кавалкі туалетнага мыла, у канверце — пісьмо, у якім просяць прабачэння: у сувязі з заменай водаправодных труб у завулку прыйдзецца капаць канаву і непакоіць мясцовых жыхароў трэскам пнеўматычных малаткоў...

К. Анішчанка:

— Ну, што ж, неблагі звычай. Падарункі нам, вядома, не патрэбны, але ветлівасць... яе нам часам не хапае. А, дальбог, атрымаць, скажам, ад рамонтнікаў паперу, што яны, маўляў, просяць прабачэння за непакой, было б вельмі прыемна. І грукат бы так не раздражняў. Гэта ж своеасаблівая псіхалагічная кампенсацыя...

З дапамогай Закона (а ў ім ёсць спецыяльны артыкул: «Папярэджанне і ліквідацыя шуму») мы зможам цяпер больш строга ўздзейнічаць на аматараў парушэння цішыні, спакою ў нашых дамах. Мабыць, кожны пакутаваў ад тупату ног над галавой, ад уключанага на ўсю моц магнітафона.

Карэспандэнт:

— Пры цяперашняй архітэктуры, калі праз сцяну можна размаўляць шэптам...

К. Анішчанка:

— Менавіта ў Законе ёсць пункт аб санітарных патрабаваннях да засялення жылых дамоў. Сярод іншых умоў улічваецца і ступень гукаізаляцыі. Наогул, павінен сказаць, што ў Законе надаецца значная ўвага санітарнаму дабрабыту насельніцтва. Вялікія санітарныя патрабаванні, скажам, прад'яўляюцца пры планіроўцы і забудове населеных пунктаў.

Карэспандэнт:

— Нехта з сатырыкаў трапна сказаў: «Лес сякуць — будуць парк садзіць»... У нас так бывае — спачатку знішчаюць на пляцоўцы ўсё зялёнае, потым пачынаюць будаваць, а пасля ўжо думаюць пра азеляненне...

К. Анішчанка:

— Здараецца і такое. З гэтым і заклікаты змагацца Закон. У кампетэнцыю санітарнай службы ўваходзіць і шмат іншых пытанняў — кантроль (з дапамогай міліцыі) за чысцінёй нашых вуліц і двароў, вытворчых памяшканняў, водазабеспячэннем, нарэшце — за станам рэк, азёр, лясоў — усёй нашай прыроды...

Карэспандэнт:

— Канстанцін Мікалаевіч, раскажыце, як трактуюцца правы і абавязкі ўрачоў ў Законе, што новага ў гэтым аспекце?

К. Анішчанка:

— Калі вы чыталі Закон, дык, мусіць, звярнулі ўвагу на артыкул пятнаццаты. «Прысяга ўрача». Дагэтуль у нас такая прысяга не прымалася. Да рэвалюцыі была, як вядома, «клятвы Гіпакрата». У апошнія гады клятва ўрача была ўведзена для выпускнікоў Мінскага, Віцебскага і Гродзенскага медыцынскіх інстытутаў.

Карэспандэнт:

— Што ўяўляе сабой прысяга і хто будзе прыводзіцца да яе?

К. Анішчанка:

— Тэкст яе толькі распрацоўваецца, і нічога пэўнага я тут сказаць не магу. Што датычыцца прывядзення да прысягі, дык, на маю думку, акрамя выпускнікоў медыцынскіх вну, прысягу прымуць усе ўрачы, якія працуюць...

У Законе падкрэсліваецца, што прафесійныя правы, гонар і годнасць урачоў і іншых медработнікаў ахоўваюцца законам. Тым жа часам медыцынскія і фармацэўтычныя работнікі, якія парушылі прафесійныя абавязкі, нясуць устаноўленую заканадаўствам дысцыплінарную адказнасць, калі гэтыя парушэнні не патрабуюць па законе крымінальнай адказнасці. На медыцынскіх работнікаў накладваецца абавязак захоўваць урачэбную тайну. Гэта значыць, што яны не маюць права распаўсюджваць звесткі аб хваробе, інтымным і сямейным жыцці хворага, якія сталі ім вядомыя пры выкананні прафесійных абавязкаў. Такія звесткі выдаюцца толькі следчым і судовым органам па іх патрабаванні.

Карэспандэнт:

— Зараз шмат пішуць і гавораць пра этыку ўрачоў: ці не прызвычайваюцца яны з часам да чужога болю, чужой біды? Ці не адаптыруецца ў іх вастрыня ўспрыняцця? Сапраўды — сёння хворыя, і заўтра, паслязаўтра. Сотні і сотні хворых праходзяць перад вачыма, ці доўга страціць усякае пачуццё спагады...

К. Анішчанка:

— З сапраўдным урачом такое не здарыцца. Гэта, вядома, не значыць, што ён павінен млець пры выглядзе крыві ці ламаць у роспачы рукі, калі ўбачыць цяжка хворага. Знешне ён можа быць бясстрасны. Але сэрца... калі не загарыцца яно спагадай — мяняй прафесію, у медыцыне табе рабіць няма чаго.

Карэспандэнт:

— І тым не менш, наўрад ці хто з такіх урачоў падае заявы...

К. Анішчанка:

— І сярод медыкаў ёсць выпадковыя людзі. Але ў нас яны выглядаюць белымі варонамі. Можна быць пасрэдным бухгалтарам і ўсё жыццё спакойна працаваць на адным месцы. Я не ведаю выпадку, калі б пасрэдны доктар доўга ўтрымаўся на адным месцы. Асабліва ў вёсцы, дзе ўсе ведаюць адзін аднаго і характарыстыкі замацоўваюцца раз і назаўсёды. «Гэты хірург няўмека» — і ўсё, ніхто да яго не будзе хадзіць...

Карэспандэнт:

— Я сустракаў у раёне самаадданых урачоў, але нягледзячы на вялікую практыку, многія з іх не раслі прафесійна. Медыцына — гэта высокая навука, трэба пастаянна сачыць за ўсімі навінкамі...

К. Анішчанка:

— Закон прадугледжвае ўдасканаленне прафесійных ведаў медыцынскіх і фармацэўтычных работнікаў. Існуе цэлы шэраг інстытутаў, курсаў, семінараў, дзе ўрачы, фармацэўты, сярэдні медперсанал праходзяць перападрыхтоўку, павышаюць сваю кваліфікацыю. А, наогул, многае залежыць і ад самога ўрача — хто хоча, знойдзе час сачыць за спецыяльнай літаратурай.

Карэспандэнт:

— Шмат пішуць і гавораць пра непрадукцыйную загрузку ўрачоў, якім прыходзіцца марнаваць шмат часу на запаўненне розных медыцынскіх картак, запіс гісторый хвароб і г. д. Было шмат прапаноў неяк вызваліць урача ад гэтай пісаніны. А вынік?

К. Анішчанка:

— Без спецыяльнай дакументацыі ўрачу не абысціся. Трэба абавязкова фіксіраваць усе перыпетыі хваробы — гэта дае магчымасць хутчэй перамагчы яе. Бяда толькі, што гэтая фіксацыя вядзецца ў нас дапатопным спосабам. Хаця ёсць у гэтай справе і пэўны прагрэс. На змену, як кажуць, «ручной працы» прыходзіць тэхніка. У некаторых клініках ужо ўстаноўлены дыктафоны і магнітафоны. Урач «нагаворвае» гісторыю хваробы на магнітафон, пасля, калі трэба, яму варта толькі праслухаць ролік плёнкі з запісам, каб ведаць, у чым справа.

Карэспандэнт:

— Варта зайсці ў любую паліклініку, убачыць там шматлікія плакаты, дыяпазітывы, бюлетэні, насценныя газеты, каб упэўніцца, што прапаганда навуковых медыцынскіх і гігіенічных ведаў сярод насельніцтва вядзецца. І, тым не менш, у нас даволі часта сустракаюцца людзі, для якіх медыцына — «чорная магія». Ці не таму маюць кліентуру розныя самазваныя лекары?..

К. Анішчанка:

— Магчыма. Значыць ёсць у арганізацыі санітарнай прапаганды пэўныя промахі. Што датычыць самазванцаў ад медыцыны, дык яны сапраўды ёсць. Раскажу адзін выпадак. Неяк да мяне прыходзіць вельмі салідны адукаваны грамадзянін і гаворыць, што вынайшаў радыкальны сродак барацьбы з ракам, але яму не даюць «развярнуцца», бо па прафесіі ён не медык. Я пацікавіўся, што за сродак. «А вось, гаворыць, бяру двух парасятак, забіваю іх, адшукваю пяць пэўных костак, вару, высушваю і таўку на парашок. Гэты парашок і ёсць тыя лекі, што выратоўваюць хворага на рак». Наведвальнік паведаміў, што ўжо «выратаваў» некалькі чалавек, якім быццам быў пастаўлены дыягназ — злаякасная пухліна. Падобна на анекдот? Але, на жаль, гэта не анекдот. Я параіў гэтаму «выратавальніку» чалавецтва хутчэй кінуць свае «эксперыменты». Дарэчы, Закон прадугледжвае крымінальную адказнасць за лячэнне асобамі, што не маюць адпаведнай медыцынскай адукацыі. Думаю, гэта адвярэзіць таго-сяго...

Карэспандэнт:

— Колькі ўрачоў у рэспубліцы?

К. Анішчанка:

— Больш 22 тысяч урачоў. 25 чалавек на 10 тысяч насельніцтва. Паказчык лепшы, чым у многіх самых развітых капіталістычных краінах. Да таго ў нас 60 тысяч сярэдняга медперсаналу.

Дзякуючы нястомным клопатам партыі і ўрада ў рэспубліцы нястомна расце колькасць бальніц, паліклінік, амбулаторый. Зараз у нас 90,6 тысяч бальнічных коек — 101 на дзесяць тысяч насельніцтва. Для параўнання адзначу — да Айчыннай вайны іх было ўтрая менш. Зараз будуецца яшчэ 28 бальніц і 6 паліклінік...

Як вы ведаеце, у апошнія гады медработнікам была павышана заработная плата. Медыцынскім і фармацэўтычным работнікам, якія жывуць і працуюць на сяле, прадастаўляюцца пэўныя льготы, напрыклад, бясплатная кватэра з выгодамі. Гэтыя льготы зацверджаны новым заканадаўствам.

Карэспандэнт:

— У якіх напрамках рухаецца, калі можа так сказаць, навуковая медыцынская думка? На якіх праблемах канцэнтраваны зараз намаганні беларускіх медыкаў?

К. Анішчанка:

— У апошнія гады ў рэспубліцы развіваюцца спецыялізаваныя службы. Так, пры Першай клінічнай бальніцы ў Мінску створаны цэнтр дзіцячай хірургіі. Гэтая клініка, якой кіруе прафесар А. Мішараў, — унікальная. Яна — адзіная ў краіне.

Пры чацвёртай клінічнай бальніцы сталіцы пры нефралагічным аддзяленні працуе лабараторыя штучнай ныркі. Лабараторыяй кіруюць прафесары Саўчанка і Мохарт.

Пры ўводзе Бараўлянскай рэспубліканскай бальніцы тут будзе працаваць гастраэнтэралагічнае аддзяленне для хворых на страўнік і печань.

Вельмі цікавымі ўяўляюцца мне работы прафесара М. Місюка ў галіне кібернетычнай дыягностыкі, прафесара М. Аляксандрава — у анкалогіі, прафесараў М. Усава і Ю. Гулькевіча — у медыцынскай генетыцы.

У заканчэнне нашай гутаркі ад імя рэдакцыі «Літаратуры і мастацтва» я віншую Канстанціна Мікалаевіча і ў яго асобе ўсіх, хто стаіць на варце здароўя, з надыходзячым святам — Днём медыцынскага работніка.

М. ЗАМСКІ.

Аскар ГАНТМАН

ТУТ РАЗВІНАЮЦЦА КРЫЛЫ

КАЛІ вы запытаеце ў мінчаніна, колькі плошчаў у сталіцы, ён вам, можа, і не адкажа, але абавязкова ўспомніць, што ёсць тры музычныя плошчы—імя Парыжскай камуны, на якой працуе Дзяржаўны акадэмічны Вялікі тэатр оперы і балета БССР, імя Я. Коласа, дзе філармонія, і, нарэшце, плошча Свабоды: там — Беларуская дзяржаўная кансерваторыя імя А. В. Луначарскага, музычнае вучылішча і Саюз кампазітараў БССР.

Мінск — горад высокай музычнай культуры. І не толькі таму, што ёсць у нас гэтыя плошчы і ўстановы. Прасочым хоць бы за датамі стварэння музычных установ, каб яшчэ на адным прыкладзе пераканацца ў тым, што Савецкая ўлада стварыла ўмовы для эстэтычнага выхавання нашага народа. Мінскае музычнае вучылішча адкрыта ў 1924 г., музычная школа (цяпер Рэспубліканская дзесяцігодка)—у 1926 г., оперная студыя—у 1930 г., кансерваторыя — у 1932 г., тэатр оперы і балета—у 1933 г., філармонія—у 1936 г. Цяпер у Беларусі ёсць дзесяць музычных вучылішчаў і 157 музычных школ. Яны ствараюцца і ў гарадах, і на вёсцы. Адкрываюцца новыя школы і пры домакіраўніцтвах...

СВОЕАСАБЛІВЫМ штабам музычнага выхавання, кузняй кадраў, якія потым бяруць на сябе асноўны цяжар,—з'яўляецца Беларуская кансерваторыя. За плячыма гэтай навучальнай установы — дваццаць дзевяць выпускаў. Артысты-выканаўцы, кампазітары, музыказнаўцы, дырыжоры і мноства педагогаў, якія цяпер настаўнічаюць амаль ва ўсіх школах і вучылішчах,—плён дзейнасці кансерваторыі. Сярод яе выхавацеляў—вядомыя дзеячы нашай культуры: М. Аладаў А. Багатыроў, М. Бергер, В. Гольдфельд, М. Гальдштэйн, І. Жыновіч, Ю. Ляцэцкі, Л. Мухарынская, М. Маслаў, П. Падкавыраў... Мабыць, пералік тых, хто аддаў і аддае свой талент вучням, быў бы надта вялікім, і мы не абышлі б увагай таксама І. Цвятаеву, М. Шнэйдэрмана, Р. Шаршэўскага, Т. Ніжнікаву, В. Роўду і г. д. Скажам толькі, што кансерваторыя захапляе кожнага. Музыкант, якога запрасілі туды вучыць моладзь, часта прысвячае гэтай высакароднай працы жыццё.

Ну, а выхаванцы? Зноў жа звярнуся да лічбаў. Выхаванцы кансерваторыі складаюць каля 90 працэнтаў Дзяржаўнага сімфанічнага аркестра БССР, 60 працэнтаў аркестра試 опернага тэатра і значную частку Дзяржаўнага аркестра народных інструментаў. Вакалісты працуюць у оперным тэатры і філармоніі. Сярод кампазітараў ёсць аўтары опер, балетаў, сімфоній і масавых песень. Каля 75 працэнтаў выпускнікоў накіраваны на педагагічную работу ў музычныя вучылішчы, колькасць якіх пасля Вялікай Айчыннай вайны патроілася. Адбываецца і адваротны працэс, так сказаць працэс аддачы: музычныя школы накіроўваюць лепшых сваіх вучняў у музычныя вучылішчы, а тыя—у кансерваторыю. Такім чынам, ад якасці педагагічных кадраў, падрыхтаваных кансерваторыяй, залежыць узровень падрыхтоўкі ў музвучылішчах, а, значыць, і ўзровень будучых студэнтаў кансерваторыі...

Аналізуючы дзейнасць кансерваторыі, пераконваешся, што найбольш паспяхова рыхтуюць тут інструменталістаў для аркестраў і педагагічныя кадры для музычных вучылішчаў. Што датычыць салістаў-інструменталістаў і асабліва вакалістаў, тут яшчэ не ўсё ў парадку. У пасляваенныя гады занадта мала было выхаванцаў кансерваторыі сярод удзельнікаў усесаюзных конкурсаў, не гаворачы ўжо аб міжнародных.

Праўда, конкурсы не з'яўляюцца, вядома, самамэтай, аднак...

У штаце Беларускай філармоніі, радыё і тэлебачання добрых салістаў—вакалістаў, піяністаў, скрыпачоў, віяланчэлістаў, падрыхтаваных кансерваторыяй, сустрэнеш рэдка.

Калектыву кансерваторыі больш, відаць, вядомы прычыны такой з'явы. Нам жа здаецца, што адна з іх наступная. Педагогі не вывучалі вопыт вядучых кансерваторый краіны, рэдка выязджалі для праслухоўвання студэнтаў іншых навучальных устаноў, што зніжае ацэначны крытэрый. Існуюць жа курсы ўдасканалення для педагогаў розных вну, урачоў і іншых спецыялістаў? А ці ж могуць музыканты абыходзіцца без павышэння педагагічнай кваліфікацыі! Калі кансерваторыя з'яўляецца метадычным цэнтрам для педагогаў музычных вучылішчаў, дык педагогі кансерваторыі, у тым ліку і прафесура, павінны ўдасканальвацца перыядычна ў Маскоўскай і Ленінградскай кансерваторыях. Добра было б, каб прафесура гэтых кансерваторый часцей прыязджала ў Мінск і знаёмілася з работай студэнтаў. Мабыць, варта было б падабраць невялікую групу найбольш адораных студэнтаў розных спецыяльнасцей і ўстанавіць асобы кантроль за іх падрыхтоўкай, як гэта робіцца ў многіх кансерваторыях у перыяд падрыхтоўкі да ўсесаюзных і міжнародных конкурсаў. Перад іх педагогамі трэба паставіць больш складаную задачу—выхаванне салістаў, а не проста выканаўцаў. А саліст — гэта мастак, гэта творчая асоба, якая фарміруецца на працягу не аднаго года, і працэс гэты складаны. Далёка не кожны «выдатнік» можа быць самастойным артыстам.

Звернемся хоць бы да вакалістаў...

У складзе салістаў нашай оперы працуе толькі 13 артыстаў—выпускнікоў Беларускай кансерваторыі. І самае крыўднае тое, што толькі 4—5 з іх займаюць вядучае становішча ў трупе. Ці не выклікае гэта трывогі? У чым жа тут справа? Педагогаў як быццам бы дастаткова. Відаць, многае залежыць ад якасці выкладання. Хочацца прывесці прыклад з гісторыі музычнага вучылішча. Мінскае музычнае вучылішча было створана ў 1924 годзе, а праз 6 гадоў з яго выхаванцаў вырасла оперная студыя, якая падрыхтавалася да адкрыцця опернага тэатра з былых выпускнікоў вучылішча і дала цэлую плеяду спевакоў, што склалі славу нашага тэатра. Гэта адбылося таму, што на той час у Мінску быў добры педагог А. Банчыч, які і падрыхтаваў амаль усю гэту групу першакласных спевакоў. А колькі спевакоў падрыхтавана ў кансерваторыі за пасляваенныя гады? (Падкрэслю: спевакоў, а не «выпускнікоў»).

Для таго, каб быць настаўнікам па вакале, трэба не толькі самому быць спеваком, а і добра разумець прыроду вакальнага мастацтва і абавязкова мець прызванне педагога. Можна назваць нямала выдатных спевакоў, якія, аднак, не браліся за выкладанне, бо не адчувалі такога прызвання і не мелі права браць на сябе адказнасці за лёс будучых спевакоў. Педагог павінен сам мець добрую школу. Толькі тады ён здолее перадаваць свой вопыт моладзі. Ён «праектуе» і фарміруе будучага артыста оперы, а не толькі вучыць яго «азам» спеваў і тэхніцы. Яго абавязак—шліфаваць дыямент, а гэта майстэрства тонкае.

Аб якасці выкладання можна меркаваць толькі па выніках. Зразумела, оперны спявак павінен не толькі свабодна валодаць сваім голасам, мець добрыя сцэнічныя дадзеныя, але і быць у пэўным сэнсе слова музычна адукаваным. Ці ўсе педагогі нашай кансерваторыі клапаціліся аб гэтым? Калі меркаваць па выніках іх дзейнасці, дык, відаць, не ўсе.

Вельмі мала добрых галасоў прымалі яны ў кансерваторыю (а план набору трэба выконваць!) У выніку студэнтамі станавіліся маладыя людзі, якія не мелі добрых вакальных дадзеных. Разважалі, відаць, так: калі не выйдзе спявак, дык будзе педагог. А ці правільны такі падыход?

Відавочна, няправільны. Цяпер гэта разумее і само кіраўніцтва кансерваторыі: зараз тут адкрыты двухгадовыя падрыхтоўчыя курсы, на якіх прафесіянальная прыгоднасць кожнага студэнта будзе выяўлена больш дакладна. Трэба спадзявацца, што новыя педагогі, якім даручаны гэты адбор, не будуць памыляцца, што імкненне рыхтаваць «выхаванцаў» зменіцца ўдумлівай дзейнасцю, скіраванай на добрую музычную падрыхтоўку артыстаў. (Заўважым у дужках—не толькі оперы, а і філармоніі, і музычнай камедыі, тэатр якой неўзабаве пачне работу ў Мінску).

На маю думку, карысна будзе, калі тэатры, зацікаўленыя ў абнаўленні трупы, загадзя пазнаёмяцца з будучымі салістамі. Для гэтага варта мець «інстытут стажораў». Маладыя вакалісты, скажам, на трэцім кансерваторскім курсе могуць прымаць удзел у спектаклях, працаваць з канцэртмайстрамі, дырыжорамі, рэжысурай, адчуваць «локаць» старэйшага таварыша па прафесіі, блізкі прыклад. Альбо — чаму будучыя оперныя спевакі так рэдка ставяць студэнцкія спектаклі? А гэтыя ж спектаклі маглі б быць прадметам абмеркаванняў і нават творчых канферэнцый, на якія, канечне, трэба запрашаць спецыялістаў з тэатраў краіны, з кансерваторый Масквы, Кіева, Ленінграда. Тут узнікалі б і дыскусіі аб метадах выхавання артыста, і аб вучэбных працэсах...

Вакальнае аддзяленне цяпер выглядае калектывам, пра які гавораць, што ён «варыцца ў сваім соку». На «мясцовым фоне» ўсё выглядае быццам і нядрэнна, а на сцэну цікавыя артысты—выхаванцы Мінска — выходзяць надзвычай рэдка. Бывае, што маладыя нават добра «заявіць» аб сабе, а потым хутка губляе форму і проста «трымаецца» ў трупе тэатра.

КАМПАЗІТАРЫ, якіх выхавала наша кансерваторыя, маюць больш прыкметныя поспехі. Імёны іх ведаюць музычная грамадскасць і шырокія колы слухачоў краіны. Песні У. Алоўнікава і Ю. Семянякі, балеты «Мара», «Альпійская балада» і «Выбранніца» Я. Глебава, творы розных жанраў Г. Вагнера, музычная публіцыстыка і лірыка для эстрады І. Лучанка, шуканні Д. Смольскага—усё гэта (каб зноў не займаць увагу пералікам, абмяжоўваюся найбольш яркім, на маю думку) складае актыў кампазітарскага калектыву. Добра, што аўтары музыкі пашыраюць жанравыя гарызонты, звяртаючыся і да песні, і да праграмнага сімфанічнага твора, і да оперы. Лепшае з напісанага беларускімі кампазітарамі гучыць і ў выкананні артыстаў за межамі рэспублікі. Асабліва прыемна адзначыць, што выхаванцы А. Багатырова па-творчы ставяцца да народных вытокаў мастацтва, спалучаючы пошукі сучаснай мовы з даследаваннем і асэнсаваннем фальклорных узораў, маюць выразнае нацыянальнае аблічча.

У Саюзе кампазітараў Беларусі — 42 члены. З іх 17 музыказнаўцаў і 25 кампазітараў. Шчыра кажучы, мяне трохі бянтэжыць такі «адпаведнік»,—атрымліваецца, што на кожнага мастака-творцу прыпадае амаль па крытыку. Чаму так марудна пашыраецца кола кампазітараў-прафесіяналаў з ліку выхаванцаў кансерваторыі? Скажам, у Эстоніі ў Саюзе кампазітараў— 66 чалавек, і большасць з іх аўтары музыкі... Ну, вядома, тут не трэба ганяцца за «колькаснымі паказчыкамі» і пачынаць спаборніцтва з суседнімі рэспублікамі. А падумаць аб такім становішчы, відаць, варта...

Магчыма, многае залежыць ад тэрмінаў «выхаду ў свет» твораў кампазітараў? Бо, напрыклад, некаторыя оперы ляжалі ў партфелі нашага тэатра не адзін дзесятак гадоў, чакаючы сцэнічнага ўвасаблення. А як часта той або іншы з кампазітараў мае магчымасць «паказаць» вам свой твор толькі ў клавіры! Хоць гэта—галіна дзейнасці не кансерваторыі, а тэатраў і філармоніі, усё ж мушу сказаць, што, зноў жа вынік дзейнасці прымушае трывожыцца за працэс выхавання кампазітарскай моладзі. Калі так рэдка гучыць новая сімфонія або камерная музыка, нельга быць спакойнай і кансерваторыі!

Кампазітар сучаснага профілю, які ставіць перад сабой задачу пісаць оперныя творы, павінен, апрача абавязковых музычна-тэарэтычных дысцыплін, якія выкладаюцца ў кансерваторыі — тэорыі, паліфаніі, гармоніі, інструментоўкі і інш.,—вельмі многа працаваць самастойна. Кампазітару трэба быць крыху і драматургам, а для гэтага ён павінен добра ведаць законы драматургіі, часта бываць на спектаклях не толькі ў оперным, а і ў драматычным тэатры, добра ведаць законы сцэны. Асаблівая ўвага павінна быць звернута на паляпшэнне ведання аркестра і асабліва вакалу. Без глыбокіх ведаў у гэтай галіне брацца за напісанне опернага твора, вядома, немагчыма.

Кафедры кампазіцыі трэба ўзняць узровень падрыхтоўкі кампазітараў. Цяпер на гэтым факультэце займаецца 19 студэнтаў, і ёсць надзея на тое, што праз некалькі гадоў Саюз кампазітараў Беларусі прыме добрае і патрэбнае папаўненне.

ДОБРА, што ў Мінску, галоўным чынам дзякуючы кансерваторыі, сабралася хоць і няшмат, затое кваліфікаваных музыказнаўцаў. Да вайны іх было ўсяго два-тры чалавекі. Музыказнаўцы напісалі сур'ёзныя работы па гісторыі беларускай музыкі, па народнай песні, стварылі рад манаграфій і падручнікаў, яны аператыўна адгукаюцца на многія падзеі музычнага жыцця рэспублікі.

І, тым не менш, хочацца сказаць, што крытыка павінна быць не толькі добра-

АПЕРЫЛІСЯ...

Фота Я. Гедрановіча.

зычліва-апісальнай, але і прад'яўляць да аўтараў твораў і да выканаўцаў высокія прынцыповыя патрабаванні, грунтоўна даследуючы музычны рух. Ацэнак мы чакаем па вялікім рахунку, без усякіх скідак. На жаль, гэта не заўсёды так. Часта захвальваецца пасрэдны твор, і такім чынам губляецца крытэрый. Гэта дрэнная паслуга тым, аб кім пішуцца гэтыя рэцэнзіі. Музыказнаўцы нярэдка абыходзяць моўчкі з'явы важныя, сур'ёзныя. Зусім незаўважным для музыказнаўцаў засталося, напрыклад, тое, што ва ўсесаюзным спаборніцтве ў гонар 50-годдзя Кастрычніцкай рэвалюцыі ні адзін музычны калектыў рэспублікі (акадэмічная харавая капэла, народны хор, аркестр народных інструментаў, ансамбль народнага танца) не атрымаў ніводнага дыплома першай ступені. Хіба гэта не павінна было стаць тэмай для прынцыповай размовы музыказнаўцаў? Калі б гаворка адбылася, дык, мабыць, высветлілася б і тое, як кансерваторыя ўплывала на якасць крытычнай думкі ў музыказнаўстве.

Ў АПОШНІЯ гады кансерваторыя значна палепшыла навучальны працэс. Пра гэта нельга не сказаць, хоць свае нататкі я «насычаю» заўвагамі і прэтэнзіямі. Перад кіраўніцтвам кансерваторыі было два шляхі: першы больш просты—запрасіць кваліфікаваных педагогаў з іншых гарадоў і пастарацца хутка выправіць становішча. Другі шлях—больш складаны і працяглы: пастарацца павысіць кваліфікацыю сваіх педагогаў і падрыхтаваць маладыя кваліфікаваныя кадры з выхаванцаў кансерваторыі. Кіраўніцтва стала на больш цяжкі і складаны шлях і, як мне ўяўляецца, больш правільны.

Выкладчыкі розных спецыяльнасцей (на жаль, менш за ўсё з кафедры вакалу) закончылі аспірантуру пры Маскоўскай, Ленінградскай і Кіеўскай кансерваторыях. Створана і ў нас аспірантура, якая дала ўжо тры выпускі. «Парушаецца» і замкнутае жыццё кансерваторыі: студэнты выязджаюць для творчых сустрэч у Маскву, Ленінград, Рыгу, Вільнюс, Тарту, даюць канцэрты на адкрытай эстрадзе, на прадпрыемствах, наладжваюць сустрэчы з выдатнымі майстрамі мастацтва. Кансерваторыя ўпершыню ў Мінску паказала оперу «У буру» Ц. Хрэннікава. Студэнты і выпускнікі прымаюць удзел ва ўсесаюзных конкурсах, у выніку чаго яны дабіліся першых поспехаў. На Конкурсе вакалістаў імя М. Глінкі стаў лаўрэатам В. Кучынскі; на Усесаюзным конкурсе, праведзеным у Мінску, лаўрэатам стала І. Адзінцова; на Усесаюзным конкурсе песні першае месца заняў выпускнік кампазітар І. Лучанок; на конкурсе маладых выканаўцаў Прыбалтыкі, Беларусі і Малдавіі, які праводзіўся ў Кішынёве, званне лаўрэатаў атрымалі студэнты Г. Сажына, М. Зданевіч, А. Алоўнікаў і Г. Кандрацюк.

Кампазітары—выпускнікі кансерваторыі—таксама пачынаюць выходзіць за межы нашай рэспублікі. Опера «Калючая ружа» Ю. Семянякі была пастаўлена ў Кіргізскім тэатры оперы і балета, а балет Я. Глебава «Выбранніца» прыняты да пастаноўкі ў Новасібірску.

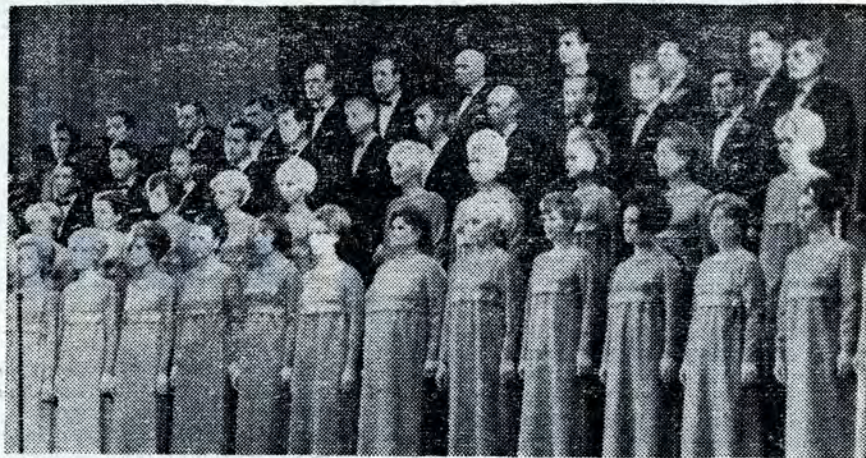
Цяпер у эксперыментальным парадку, пры кансерваторыі створана музычная дашкольная група з ліку таленавітых дзяцей, і частка яе вучняў потым паступіць вучыцца ў рэспубліканскую музычную школу.

Кансерваторыя стала навуковым цэнтрам рэспублікі, пры ёй дзейнічаюць курсы павышэння кваліфікацыі педагогаў музычных вучылішчаў, а гэта з'яўляецца заруКай больш паспяховай падрыхтоўкі будучых студэнтаў кансерваторыі. Ёсць студэнцкае навуковае таварыства, якое пад кіраўніцтвам сваіх педагогаў далучаецца да навукова-даследчай дзейнасці. Арганізаваны музей кансерваторыі...

Называю гэтыя факты не дзеля таго, каб «ураўнаважыць» даволі крытычную гаворку пра падрыхтоўку музыкантаў, а з надзеяй на тое, што кіраўніцтва кансерваторыі зверне ўвагу і на «белыя плямы» ў навучальным працэсе.

Канечне, кожнаму з нас хацелася б, каб часцей сярод пераможцаў міжнародных і ўсесаюзных конкурсаў былі юнакі і дзяўчаты з Мінска, каб сімфоніі, оперы і балеты, камерная музыка беларускіх аўтараў выконвалася калектывамі і салістамі лепшых тэатраў і аркестраў краіны і свету, каб... Спыняю сябе, бо патрабаванні меламанаў і прыхільнікаў музыкі заўсёды больш невычэрпныя, і ў адным артыкуле ўсе пытанні закрануць і тым больш асэнсаваць, відаць, немагчыма. Гэтыя мае нататкі— толькі ўступ да размовы або толькі «трывога ўголас» былога дырэктара кансерваторыі, які ганарыцца ёю і зычыць ёй новых поспехаў. А поспехі не здабываюцца ў атмасферы заспакоенасці і самазадавальнення.

АДРАС ПЕСНІ— МАГІЛЁЎ

У невялікім пакоі Палаца культуры прафсаюзаў сабраліся вядомыя дзеячы мастацтва і культуры Беларусі. Ішло пасяджэнне рэспубліканскай пастановачнай групы.

— Да заключнага канцэрта засталося тры дні, — гаварыў старшыня аргкамітэта Р. Мачулін. — А ў нас яшчэ не ўсё зразумела з пралогам. Давайце параімся...

І. Лакштанаў, галоўны рэжысёр канцэрта, коратка «намаляваў» пралог:

— Пасля песні «Эй, ухнем» на ваду накладваецца лічба 1970. Кантраст Волзе 1870 года. Падымаецца цюль, і заліты святлом хор спявае мажорную беларускую песню...

— Прапаную песню самадзейнага кампазітара Міхаіла Коньшына на словы Уладзіміра Карызны «Ой ты, Волга»,—сказаў Ю. Семяняка.

Юрый Уладзіміравіч падсунуў да піяніна крэсла і палілася ўрачыстая мелодыя новай песні, створанай да юбілею Ільіча. Абмяркоўвалі калектыўна. Песню ўхвалілі. Але хто возьмецца падрыхтаваць пралог? Часу ж вельмі мала!

— Трэба даручыць Башко, — прапанаваў галоўны хормайстар канцэрта М. Маслаў. — Добры музыкант, вопытны дырыжор. Ён зробіць.

Так і рашылі. У той жа дзень партытура песні «Ой ты, Волга» была дастаўлена ў Магілёў. А праз тыдзень Уладзімір Башко паведаміў у Міністэрства культуры, што пралог канцэрта падрыхтаваны.

...Харавая капэла, аб якой ідзе гаворка, нарадзілася больш дваццаці гадоў назад. Спачатку гэта быў невялікі гурток. Займаліся ў цесным пакоі абутковай фабрыкі, а потым у абласным Доме народнай творчасці. Кіраваў гуртком вопытны педагог А. Мысаў. Пасля напружанага працоўнага дня рабочыя, служачыя, студэнты, нахаду перакусіўшы, спяшаліся на рэпетыцыю. З вялікім жаданнем самадзейныя спевакі асвойвалі нотную грамату. Дэбют адбыўся на сцэне абласнога тэатра.

Шчырыя воплескі гледачоў былі лепшай узнагародай.

У 1959 годзе капэла ўжо прыняла ўдзел у Дэкадзе народнай творчасці Беларусі.

Ішлі гады. Нібы магніт, калектыў прыцягваў да сябе ўсё новых і новых аматараў спеваў, рос, мужнеў. Дастойнай ацэнкай капэлы, прызнаннем творчых поспехаў з'явілася прысваенне ёй ганаровай назвы «Народная».

У 1965 годзе кафедру музыкі Магілёўскага педінстытута ўзначаліў выпускнік Львоўскай кансерваторыі Уладзімір Башко. Здольнага музыканта і дырыжора хутка заўважылі. Прапанавалі яму ўзначаліць капэлу. Уладзімір Іванавіч з дзяцінства любіў песню. Многа гадоў кіраваў самадзейнымі калектывамі. Не мог ён адмовіцца, не мог застацца ў баку ад грамадскай работы. Новы кіраўнік з душой узяўся за справу. Хутка ў рэпертуары з'явіліся больш складаныя творы, новыя песні беларускіх кампазітараў.

Краіна рыхтавалася да 50-годдзя Вялікага Кастрычніка. У фестывалі, прысвечаным юбілею, прыняла ўдзел і Магілёўская харавая капэла. Зноў знаёмая сцэна опернага тэатра, усхваляваныя самадзейныя артысты чакалі сустрэчы з гледачом...

Капэла стала лаўрэатам гэтага Усесаюзнага фестывалю і ўпершыню выступіла ў заключным канцэрце.

Зараз гэта адзін з лепшых самадзейных харавых калектываў рэспублікі. У яго вялікі рэпертуар — каля паўсотні твораў беларускіх, рускіх, замежных кампазітараў.

Добра ведаюць капэлу жыхары Прыдняпроўя. Яна часта выступае не толькі перад гледачамі Магілёва, Бабруйска, але і ў калгасах і саўгасах вобласці. Летась харысты далі больш трыццаці канцэртаў. Гучыць голас магілёўскіх спевакоў і ў эфіры. Некалькі песень у выкананні капэлы захоўваецца ў фанатэцы Беларускага радыё.

Артысты-аматары Магілёва выступалі і за межамі рэспублікі: у Роўна, Львове, Ужгарадзе, у гарадах Прыбалтыкі.

Летась капэла прадстаўляла самадзейную творчасць рэспублікі на святе песні, прысвечаным 100-годдзю харавога спявання ў Эстоніі. У гэтым незвычайным канцэрце ўдзельнічалі харавыя калектывы амаль усіх рэспублік краіны, а таксама Польшчы, ГДР, Венгрыі, Чэхаславакіі, Фінляндыі.

Радасныя і задаволеныя вярнуліся дамоў самадзейныя артысты. А дома іх чакала прыемная вестка — паездка ў братнюю Балгарыю, у горад-пабрацім Габрава.

І вось наступіў доўгачаканы дзень. Зноў дарога. Спачатку аўтобусамі да Кіева, потым поездам Масква — Сафія да пагранічнага балгарскага горадка Русава. А там да Габрава — рукой падаць. Магілёўчане з вялікай цікавасцю аглядалі старажытны славянскі горад, знаёміліся з яго выдатнасцямі.

Назаўтра — першае выступленне. Ужо за гадзіну да пачатку канцэрта ў зале не было ніводнага свабоднага месца.

...Адкрываецца заслона. Прадстаўнікі партыйных органаў павятовага горада вітаюць пасланцаў Савецкай Беларусі. Ужо гэтыя першыя хвіліны гаварылі аб сяброўскіх пачуццях і сімпатыях габраўцаў, аб тым, што ў зале раўнадушных не будзе.

Гучаць акорды велічнай «Песні пра Леніна» А. Холмінава. Усталявалася незвычайная цішыня. Словы гэтай песні дарагія і зразумелыя не толькі савецкім людзям. Іх ведаюць нашы сябры на Дунаі, на Одэры і Вісле, іх чуў увесь свет. І вось шырока, урачыста гучыць заключная музычная фраза:

Славься в веках, Ленин,
Наш дорогой Ильич!

Цяжка перадаць, што адбывалася ў зале! Гром апладысментаў, воклічы. Доўга бушаваў людскі шторм.

Потым капэла дорыць балгарам свой сувенір — балгарскую партызанскую песню «Цяжкі шлях у гарах». Зала зноў узрываецца крыкамі «брава», «ура».

Рубікон пераадолены. Кантакт з гледачом устаноўлены. Хваляванне, якое ахапіла харыстаў у першыя хвіліны, змянілася ўпэўненасцю, творчым парывам. З натхненнем яны выконваюць песні Ю. Семянякі, І. Лучанка, Р. Пуксты. Гучаць песні на беларускай, рускай, украінскай мовах, творы заходнееўрапейскай і савецкай класікі.

Пасля канцэрта на сцэну падняўся галоўны дырыжор Балгарскай дзяржаўнай акадэмічнай капэлы доктар Крум Баяджыеў. Ён доўга і ўдзячна трос руку Уладзіміру Іванавічу Башко, захапляўся чулым кантактам паміж капэлай і кіраўніком, тонкасцю выканання і пераканаўчасцю трактоўкі твораў. І тут жа, нібы просячы прабачэння, запытаўся:

— А колькі ў вас прафесіяналаў?

— У нас калектыў аматарскі, — пачуў ён у адказ. — Прафесіяналаў няма.

— Ай, добра, добра, — ківаючы галавой, сказаў Баяджыеў.

Так, у харавой капэле спяваюць рабочыя, інжынеры, урачы, настаўнікі, студэнты, хатнія гаспадыні. Узрост спевакоў ад 19 да 73 гадоў.

Я папрасіў мастацкага кіраўніка назваць лепшых харыстаў.

— Цяжкая задача, — усміхаецца Башко. — Я павінен пералічыць амаль усіх. А ў нас шэсцьдзесят чатыры чалавекі. Назаву лепш некалькіх ветэранаў. Каранковіч Міхаіл Купрыянавіч — стары камуніст, выкладчык гісторыі, у капэле — трыццаць гадоў. Выкладчык машынабудаўнічага інстытута Ігар Кузьменка, настаўніцы Еўдакія Андрэева, Людміла Якубоўская, слесар Леанід Іваноў, мантажнік трэста «Хіммантаж» Сяргей Князеў...

Народная харавая капэла Магілёўскага гарадскога Дома культуры — нешта накшталт гадавальніка абітурыентаў у мясцовае музычнае вучылішча, Ленінградскі інстытут культуры. Многія выхаванцы капэлы зараз кіруюць самадзейнымі калектывамі на прадпрыемствах і ва ўстановах.

Леанід Банкоўскі — выкладчык бібліятэчнага тэхнікума. Шмат гадоў спяваў у капэле. Набыты вопыт дапамог яму стварыць хор у тэхнікуме. Леанід — пазаштатны кансультант раённага аддзела культуры. Нямала вечароў правёў ён у падшэфным Княжыцкім сельскім клубе, займаючыся з мясцовымі артыстамі. І ў тым, што Княжыцкі хор паспяхова выступіў на раённым аглядзе, — немалая і яго заслуга. Высока ацаніла журы конкурсу, які нядаўна прайшоў, самадзейныя калектывы пад кіраўніцтвам артыстаў капэлы Уладзіміра Крывашэіна і Генадзя Обуха.

У тым, што капэла—сапраўды добрая школа майстэрства, я пераканаўся, калі пабываў на рэпетыцыі.

— Што прымушае вас аддаваць столькі часу рэпетыцыям, канцэртам? —спытаўся я ў харыстаў пасля рэпетыцыі.

— Любоў да песні... — такі быў адказ.

Так, яны назаўсёды палюбілі песню і не ўяўляюць без яе жыцця. І таму голас Магілёўскай народнай капэлы будзе мацнець і мужнець. Песням гэтага калектыву наканаваны доўгі і шчаслівы век.

С. СЯМЁНАЎ.

З пошты ЛіМа

ДЫПЛОМ ЗА ХАЛТУРУ

Мінская абласная арганізацыя таварыства «Веды» выдала летась брашуру «Помнікі рэвалюцыйнай і баявой славы на Міншчыне». Аўтар — Н. Андрушчанка, рэдактар — П. Клявакін.

Такія кнігі вельмі патрэбныя. Мы яшчэ мала ведаем аб помніках тым, хто змагаўся за Савецкую ўладу на Міншчыне, хто ў гады індустрыялізацыі і калектывізацыі праводзіў у жыццё ўказанні партыі па сацыялістычным будаўніцтве, хто ў цяжкіх умовах змагаўся за вызваленне заходніх раёнаў вобласці ад белапольскіх акупантаў, хто ў суровыя гады Вялікай Айчыннай вайны біў нямецка-фашысціх захопнікаў. І з'яўленне гэтай брашуры, разлічанай на шырокае кола лектараў і дакладчыкаў, можна было б толькі вітаць. Але, на жаль, брашура — плён паспешлівай работы, і ніякай карысці яна чытачу не дасць.

Матэрыял у ёй выкладзены суха, нецікава, непаслядоўна і без навуковага аналізу. Схема вельмі простая: спачатку коратка пра падзею, пасля пра тое, што ў гонар гэтай падзеі пастаўлены помнік, потым зноў паведамленне і зноў заключэнне.

У раздзеле аб помніках баявой славы вельмі шмат блытаніны. Больш як старонку аўтар адвёў, напрыклад, расказу пра баі 100-й стралковай дывізіі ў 1941 годзе. Але расказ гэты блытаны: подзвігі капітана В. Тартычнага прыпісаны капітану Ф. Каўрыжку і наадварот. Потым аўтар расказвае пра баі за Барысаў, якія вялі танкавае вучылішча і 1-я Маскоўская мотастралковая дывізія, і раптам пераходзіць да расказу аб тым, як змагаўся Рубен Ібаруры, сын Далорэс Ібаруры. І ні слова пра тое, ці адзначаны гэтыя подзвігі помнікамі. Больш чым на дзвюх старонках ідзе гаворка аб партызанскім руху ў рэспубліцы, прыводзяцца асобныя эпізоды баёў партызан з ворагам, і ўсё гэта зусім не звязана з помнікамі.

Аўтар мала расказвае аб помніках ахвярам фашызму. Напрыклад, мемарыяльнаму комплексу ў Хатыні ён адвёў усяго 20 радкоў, а пра помнік у Трасцянцы наогул не сказаў ні слова.

Хацелася б знайсці ў брашуры ўдумлівую, сур'ёзную гаворку не толькі пра падзеі, у гонар якіх узведзены той ці іншы помнік, але і пра архітэктурныя і мастацкія вартасці помнікаў, пра іх эмацыянальнае ўздзеянне.

Брашура кепска адрэдагавана. Шмат стылістычных хібаў і памылак. «Воздвигнута 4,5-метровая скульптура воина с опущенным знаменем, застывшим в траурном молчании»; «Вокруг озера Палик нашли приют около 4000 народных мстителей». Аўтар піша Сінягава, а трэба Сінягова, піша Хорастава, а трэба Хорастаў, Навіны, а трэба Навіна, замест Каўрыжка — Каўрышка, замест Дзірлевангер — Дзіргевангер, выдумвае неіснуючы Карочынскі край і г. д.

І дзіўна, што гэта брашура адзначана дыпломам на адным з конкурсаў таварыства «Веды».

В. ШАЦІЛА.

НА БЛАКІТНЫМ ЭКРАНЕ

ПАКАЗВАЕ ГОМЕЛЬ...

Гомельская студыя тэлебачання працуе ўжо дванаццаты год. Тэрмін значны, і працэсы ў гэты час адбываліся складаныя: за дзесяцігоддзе тэлебачанне ў нашай краіне якасна змянілася. Непрызнанае і рамесніцкае спачатку, цяпер яно раўнапраўнае сярод іншых мастацтваў і даволі прафесіянальнае. На студыі тэлебачання прыйшлі людзі, адукаваныя ў сваёй галіне, здольныя, аддадзеныя TV — яны набылі вопыт, сталі майстрамі сваёй справы.

Што можна сказаць аб рабоце Гомельскай студыі?

Я памятаю яе «павільён» у цесным памяшканні пад самым дахам. Потым пабудавалі тыпавую студыю, атрымалі новую тэхніку. Раней заўсёды нечага не хапала. Зараз таксама не ўсё ёсць у дастатку, але, здаецца, гамяльчане лепш за іншыя абласныя студыі рэспублікі аснашчаны апаратурай.

Што звяртае на сябе ўвагу? Стабільнасць кадраў і вытворчы парадак, творчая атмасфера. Няхай вас не палохае гэта слова. Што паробіш — і на TV не абысціся без паперкі, якая плануе і сочыць за выкананнем. На ёй — метры плёнкі, гадзіны рэпетыцый і перадач, выдаткі матэрыялаў, загрузка людзей. Адным словам, прадуманая работа. А гэта ў складанай вытворчасці-мастацтве мае значэнне вялікае.

Аднак TV для масавага гледача — гэта не «кухня», а «фасад», тое, што ёсць на блакітным экране. Гамяльчане паказваюць цікавыя перадачы. Гараджане і жыхары «глыбінкі» не выключаюць апараты, калі чуюць: «Паказвае Гомель...»

Вядома ж, ёсць праблемы. Тыя, аб якіх мы будзем сёння гаварыць, уласцівы ў асноўным мастацкім перадачам. Больш канкрэтна — дзейнасці літаратурна-драматычнай рэдакцыі, якую тут узначальваюць пісьменнік Леанід Гаўрылкін і рэжысёр Аляксандр Лісоўскі. У месяц яны павінны даць гледачам не адну гадзіну праграм. Галоўным чынам гэта складаецца са сталых рубрык і тэматычных перадач.

«Крынічка». Нешта накшталт альманаха. Маладыя літаратары чытаюць свае новыя творы. Дарэчы, адсюль, са студыі, звычайна пачынаецца іх дарога ў прафесіянальную літаратуру.

«Дзяркач» — сатырычны часопіс. Выходзіць рэгулярна, раз у месяц. Часопіс мае вялікую пошту. Гэта натуральна. Людзям ён падабаецца баявой канкрэтнасцю тэматыкі. Часопіс вядуць акцёры. Ён мае сталыя «старонкі» — сатырычны кіна- або фотарэпартаж, абавязкова фельетон, свой тэлетайп, апавяданні сучасных гумарыстаў і сатырыкаў. У кожнай перадачы гледачам паведамляецца, якія меры прыняты па папярэдніх выступленнях «Дзеркача».

Скажам прама, рабіць сатыру не так ужо і лёгка. Многія студыі робяць такія перадачы, але яны выходзяць у эфір нерэгулярна, часам зусім знікаюць з экрана. «Дзяркач» у гэтым сэнсе, як кажуць, прыемнае «выключэнне». Гледачы чакаюць чарговай сустрэчы з «Дзеркачом», бо яна абяцае і дасціпны гумар, і сатырычную атаку на недахопы, і трапны жарт, а галоўнае — паведамленне аб тым, што крытыка дайшла да адрасата і прыняты адпаведныя меры. Канечне, бывае, што перадача слізгане па паверхні з'явы, а жарт будзе далёка не «першага гатунку». Але «Дзяркач» — у пошуку, яго аўтары і выканаўцы патрабавальна асэнсоўваюць свой вопыт і вучацца на прыкладах такіх жа тэлечасопісаў сталічных студый.

Рэдакцыя дае яшчэ адну перадачу — таксама штомесячную. І жыве яна ўжо столькі, колькі, бадай, існуе студыя. Вельмі сціплая яе назва — «На кніжнай паліцы». Аднак гэта — не толькі інфармацыйна-пазнавальная перадача, а маленькі, я сказаў бы, літаратурна-мастацкі тэатр. Вершы і проза на экране як бы «ажываюць» — то ў выглядзе інсцэніроўкі, то канцэртнага «чытання па ролях», то выступлення пісьменніка... Гледачы маюць магчымасць пазнаёміцца з навінкамі беларускай літаратуры, паглыблена «перачытаць» кніжку майстра або «разгарнуць» зборнік маладога аўтара. Актыў перадачы «На кніжнай паліцы» звяртаецца і да хрэстаматыйных твораў, аб якіх ёсць крытычная літаратура, і да навінак, што яшчэ не мелі нават рэцэнзій у перыядычным друку. Рэжысура перадачы раскрывае твор у самых драматычных калізіях, эмацыянальна «запікаўлівае» гледача, каб той самастойна потым звярнуўся да кніжнага выдання. Акцёры-выканаўцы звычайна прытрымліваюцца імправізацыйнай манеры — быццам і яны толькі што «адкрылі» для сябе нешта цікавае і цяпер хочуць паведаміць аб гэтым адкрыцці сябрам. Афармленне павільёна лаканічнае, у кадры пераважна буйныя планы, адпаведны музычны «настрой». І вы бачыце тэленавелу як частку тэатралізаванай праграмы на літаратурныя тэмы.

Прыклад — «Кніжная паліца» майскага выпуску. Паэтычны зборнік «Мары юнацкія» — лепшыя лірычныя вершы маладых беларускіх паэтаў. Чыталіся вершы Рыгора Барадуліна, Генадзя Бураўкіна і іншых аўтараў. Расказвалася аб кнізе прозы Эдуарда Ярашэвіча «Прызнанне», аб рамане Міколы Лобана «Гарадок Устронь». На старонцы «Календара» філолаг Н. Няронская расказала аб творчасці Янкі Маўра. Гледачы даведаліся, што надрукавана ў беларускіх часопісах. Тэматыка разнастайная, жанры закрануты розныя, імёны названы і вядомыя, і пакуль што «сціплыя». Гэта толькі ў адным выпуску. Патрэбная і вельмі карысная для прапаганды беларускай літаратуры тэлеперадача.

Цяпер аб самым складаным у гэтай рэдакцыі — аб тэлеспектаклях. Тут ёсць свае ўдачы, знаходкі і выдаткі. І свае складанасці ёсць. Аб іх мы і гаварылі з рэжысёрам А. Лісоўскім. Вось тыя трывогі і клопаты, якія, на яго думку, спадарожнічаюць стварэнню спектакляў на Гомельскім тэлебачанні (адзначым, што яны ж «даюцца ў знакі» і іншым абласным студыям).

Першае — акцёр. Атрымліваецца так. Акцёр іграе на TV, ведаючы, што тэатр — яго асноўнае месца работы. Значыць, ён у першую чаргу падначальваецца планам, графікам свайго тэатра. А тэлерэжысёр склаў свой план работы над спектаклем. А ў тэатры на гэты час акцёра паслалі на выязны спектакль або (як часта бывае!) адмянілі выхадныя, а там яшчэ якія-небудзь «адхіленні». І тады на TV ўсё парушаецца.

У Гомелі з гэтага знайшлі выйсце —тут ёсць відэамагнітафон. Праўда, ён пакуль яшчэ працуе ненадзейна, і плёнкі не хапае, і запіс на відэамагнітафоне прайграе па сваёй тэлеспецыфіцы ў параўнанні з «жывой» перадачай у эфір, і на фільмы-спектаклі нестае асігнаванняў.

І яшчэ аб акцёрах. Студыя запрашае іх з абласнога рускага драматычнага тэатра, а яны не ўсе добра валодаюць беларускай мовай. І гэта не толькі ў Гомелі, а і ў Брэсце, і ў Гродна.

Задумалі аднойчы паставіць «Партызан» К. Крапівы сумеснымі намаганнямі тэлебачання і Мазырскага народнага тэатра — там іграюць на беларускай мове. Добрага спектакля, праўда, не атрымалася, але трэба спадзявацца, што атрымаецца. Цяпер А. Лісоўскі кіруе народным тэатрам Палаца культуры чыгуначнікаў імя У. І. Леніна і мае «прыцэл» на нешта большае — зрабіць калектыў мабільным і для TV. Ужо многія гады яго былыя і цяперашнія ўдзельнікі Г. Пікоўскі, М. Цубатаў, Я. Нікіфараў, С. Каліноўская, П. Праведны, Ю. Гера — пастаянныя ўдзельнікі тэлеспектакляў. Эпізадычныя ролі (а былі ўжо і адказныя) ім удаюцца, яны ўжо «адчуваюць камеру», асвоілі манеру і сутнасць дыктарскай работы і многае іншае.

І яшчэ дэталь: уменне тэатральнага акцёра працаваць на тэлебачанні — гэта зусім канкрэтная і складаная рэч. Наўрад ці трэба тлумачыць, што тэатральныя прыёмы акцёрскай ігры непрымальныя на TV. Значыць, гаворка ідзе аб сістэме выхавання ў акцёраў умення знайсці праўду паводзін перад камерай. Такое і артысту-прафесіяналу не заўсёды даецца лёгка, а што гаварыць пра аматараў. Таму і задача — рыхтаваць сваіх выканаўцаў.

Другое пытанне — мастацкае афармленне спектакля, касцюмы, рэквізіт, бутафорыя. «На тэлеэкране — ва ўсіх выпадках — асяроддзе безумоўнае, — пісаў у сваёй кнізе «Тэлебачанне і мы» Ул. Сапак. — Тэлеаб'ектыў надае дакументальны характар таму, што мы бачым».

І таму, апрача праўды паводзін акцёра, неабходна, каб была праўдзівая абстаноўка. (Зразумела, акрамя чыста ўмоўных рашэнняў). Да гэтага часу часцей за ўсё даводзіцца браць на пракат у тэатры і касцюмы і рэквізіт. З такога выпадковага «падбору» і робіцца выяўленчае афармленне тэлеспектакля. Няма патрэбных памяшканняў, няма паперы для фотадэкарацый, не хапае штатаў. Сцэнарысты, рэжысура і выканаўцы цягнуцца да сапраўднага TV, патрабуюць таго ж ад мастакоў, а тыя не маюць адпаведнай базы, неабходнага арсеналу. Спадзяванні — на вынаходлівасць.

Трэцяе, і, бадай, асноўнае — драматургічны матэрыял. Тут старая песня — мала пішуць для тэлебачання. Супрацоўнікі TV скардзяцца на літаратараў, што тыя аддаюць перавагу іншым відам пісьменніцкай працы (бо тут яшчэ і «тэлеспецыфіка»!). У выніку на экран то трапляе нешта вартае ўвагі, то выпадковае, «дацягнутае» ў студыйных умовах...

Давайце разбяромся. Перада мной некаторыя п'есы, якія былі на гомельскім тэлеэкране ў апошнія гады.

«У бітве вялікай» («Гэта было ў Гомелі») — п'еса Аркадзя Маўзона ў апрацоўцы Л. Эльстона. У ёй расказваецца аб драматычных падзеях на Гомельшчыне ў перыяд грамадзянскай вайны. Апрацоўка тэатральнай п'есы няўдалая, не тэлевізійная. Праўдзівей, уяўна тэлевізійная. Былі прадугледжаны і кіназдымкі, але тэкст, які суправаджаў іх («А было гэта так!..») заставаўся на ўзроўні пасрэднай журналістыкі. Яго «падганялі» да чыста тэатральнага жанру, п'есу «перараблялі» ў нешта тэлевізійнае. А. Маўзон — кінадраматург, і ён мог, канечне, на падставе таго ж гістарычнага матэрыялу напісаць для гамяльчан сцэнарый перадачы па законах TV. Чамусьці яго аб гэтым не папрасілі, а далі сурагат замест змястоўнага твора мастацтва тэлебачання.

«Камандзір атрада» К. Губарэвіча ў апрацоўцы Л. Гаўрылкіна — трохі больш удалы прыклад пераапрацоўкі літаратурнага твора ў тэлевізійны. Героі паказаны ў той драматургічнай сітуацыі, якая будзе развівацца на працягу ўсёй п'есы. Кароткая экспазіцыя — і адразу завязка, імклівае развіццё сюжэта, ярка акрэсленыя характары. Тэлевізійна! Толькі зноў жа хочацца спытаць — чаму і на гэты раз твор прафесіянальнага драматурга і кінасцэнарыста павінен быў перарабляць хтосьці, а не аўтар?

Увогуле жанр тэледраматургіі ў рэспубліцы застаецца самым адсталым, відаць, сярод усіх іншых літаратурных жанраў. Інсцэніроўкі, на маю думку, нельга лічыць самастойнымі творамі, нават калі на блакітным экране яны і выглядаюць удалымі спектаклямі («Хлеб» паводле І. Шамякіна ў Гомелі, напрыклад). Таму, падтрымліваючы літаратурна-драматычную рэдакцыю ў яе імкненні даваць у эфір тэлевізійныя «перапрацоўкі» прозы і драмы, хочацца параіць ёй і тут смялей ісці на пошук і выхоўваць кадры сцэнарыстаў, здольных з улікам законаў і спецыфікі TV ствараць арыгінальныя п'есы для блакітнага экрана. Мясцовая тэма? Аўтар нарадзіўся на Гомельшчыне? Добра — не абыходзьце іх сваёй увагай. Але дамагайцеся, каб гэта рабілася не «на падхваце», а прафесіянальна і бездакорна. Бо гледачы параўноўваюць спектаклі Гомеля са спектаклямі Масквы, Кіева, Мінска... На цэнтральных студыях краіны і рэспублікі ўжо даўно не задавальняюцца сцэнарным паўфабрыкатам.

Ёсць скептыкі, якія лічаць, быццам і не абавязкова кожнай абласной студыі «цягацца» з вядучымі: жыві, маўляў, на тыя магчымасці, што табе дадзены. Дык што ж — задавальняцца пасрэдным? Параўнаем, скажам, газеты. Выходзяць у нас «раёнкі», якія чытаеш з вялікім задавальненнем і ўдзячнасцю да сціплага атраду журналістаў, што робіць іх. На ўсю краіну вядомыя і «маленькія» тэатры (хоць бы ў Панявежысе!), дзе творчасць ацэньваюць па вышэйшых крытэрыях мастацтва. А на тэлебачанні хіба не тое ж самае?

У Гомелі працуюць на TV людзі з творчай фантазіяй, патрабавальныя да сябе, якія не мірацца з усім тым, што хоць на кроплю надобна да «правінцыі». Яны здольныя перамагчы і цяжкасці, пра якія пішу ў гэтых нататках. Ва ўсякім разе, злавіўшы ў эфіры кадр з сімвалічнай застаўкай і словамі «Паказвае Гомель...», я не пераключаю свой «Рубін» на другую праграму. Аўдыторыя ў TV абласнога горада вялікая, і дзеля таго, каб задаволіць яе запатрабаванні, варта працаваць натхнёна і ацэньваць зробленае прынцыпова.

Гэта ўмеюць у Гомелі!

Віктар ЗАВІЗІЁН.

ПІСЬМЕННІК І ЖЫЦЦЁ

Васіль ВІТКА

РЭФОРМА ДАГАРЫ НАГАМІ

Апошнім часам шырока распаўсюдзілася форма гандлю — магазін без прадаўца.

Яна вельмі прыдалася, як найбольш зручная, у сталовых, кафетэрыях, хлебных і многіх іншых спецыяльных магазінах, дзе чалавеку можна хутка, на хаду «самаабслужыцца».

Самыя прыемныя вынікі дала яна, гэтая форма самаабслугі, і там, дзе пакупнік не любіць спешкі, — у нашых кнігарнях.

Цяпер многія кнігарні і ў Мінску, і ў нашых абласных і раённых цэнтрах сталі сапраўднымі культурнымі асяродкамі, куды ідзеш, як у родны дом. Тут прадавец — і гасцінны гаспадар, і добры дарадчык, і ваш друг. Адкрытыя кніжныя паліцы — гэта спосаб актыўнай, зацікаўленай самаабслугі, і не дзіва, што ён так прыйшоўся да спадобы ўсім кнігалюбам.

Але ці можна ўдала знойдзеную форму і прыдатную для адных галін гандлю механічна пераносіць на ўсе астатнія?

Нешта падобнае пачалося ў магазінах універсальнай гастраноміі.

Не маючы ніякай магчымасці забяспечыць расфасоўку ўсіх прадуктаў, гандлёвыя «наватары» пачалі ўпарта практыкаваць недарэчную гібрыдызацыю: гандаль без прадаўца і з прадаўцом. І гэта ўжо не эксперымент, а масавая з'ява. Такіх магазінаў шмат. І па ўсім відаць, што «рэформа» набірае сілу і права.

Дзеля чаго гэта робіцца? Дзеля вялікага эканамічнага эфекту? Аказваецца, наадварот — у многіх выпадках не пакрываюцца нават сродкі, што выдаткуюцца на пераабсталяванне памяшканняў, на павелічэнне штатаў...

Так, так — на павелічэнне, а не на скарачэнне, хоць, здавалася б, што самаабслуга якраз мае на мэце найменшую колькасць абслугі.

Гаворачы гэта, я маю на ўвазе самы новы прыклад — гастранамічны магазін у Мінску, на вуліцы Пуліхава.

Можна толькі шчыра паспачуваць яго дырэктару тав. Ляцецкаму, якога штодзень лаюць пакупнікі.

— У чым сэнс вашай перабудовы, Фларыян Людвігавіч? — пытаюся я.

Чалавек разважлівы і далікатны, ён гаворыць тое, што ўжо сфармулявана, як вядомая задача: клопат, увага да пакупніка, а галоўнае — выхаванне культурай абыходжання.

Што казаць, задача ўзвышаная і пачэсная. Але давайце паглядзім, як яна ажыццяўляецца.

Загадзя скажам, ніякай палёгкі для пакупніка не адбылося. У чатырох асноўных аддзелах, дзе прадукты трэба важыць, загортваць у паперу,—гандлююць па-ранейшаму. Расфасаваныя бярэш з паліцы сам. Але асартымент іх не настолькі вялікі, што міжволі ўзнікае пытанне — ці варта было ўсю планіроўку і абсталяванне магазіна падначальваць гэтай, другараднай, мэце? Большыя інтарэсы пакупніка прыстасоўваць да меншых? Адным словам, прышываць не гузік да паліто, а паліто да гузіка.

Адразу ўвайшоўшы ў магазін, вы можаце самаабслужыцца: узяць хлеб, слоік кампоту, бутэльку фруктовага соку, пачак круп або макаронаў, і нават, калі вам болей нічога не трэба, усё адно, каб заплаціць, вы павінны ісці ў другі канец магазіна.

Тут вы можаце таксама абслужыць сябе — узяць масла, малака. Адным словам, любата! Толькі невядома, адкуль пачынаць гэтае самаабслугоўванне. Асноўныя аддзелы—мяса, рыба, каўбаса, сыр, кандытарскія вырабы — якраз пасярэдзіне абодвух канцоў. Тут з паліцы ўжо не возьмеш сам, ды і рукі заняты бутэлькамі, слоікамі, пакетамі, пачкамі, хлебам, батонамі.

І ДРОБЯЗІ— СПРАВА СУР'ЁЗНАЯ

В. ПЯТРОЎ

ХТО З НАС не бегаў у вялікай установе па паверхах, па доўгіх калідорах, не адчыняў бездапаможна то адны, то другія дзверы, шукаючы патрэбны кабінет? Хто не мітусіўся на вакзале, калі часу ўсяго некалькі хвілін, шукаючы буфет, камеру захоўвання, білетныя касы?

Чаму так бывае? Таму, што мы часта забываемся на такую дробязь, як аб'ява, шыльда. Не звяртаем увагі на тое, якія ў нас сродкі візуальнай інфармацыі, ці адпавядаюць яны свайму прызначэнню, ці зручна імі карыстацца.

Зойдзем у самую прадстаўнічую ўстанову нашай сталіцы, у будынак яе мэрыі — гарвыканком. Выдатны сучасны будынак з прасторнымі і светлымі інтэр'ерамі, з мноствам кабінетаў. А што дапамагае арыентавацца ў гэтым сучасным лабірынце? Маленькая шыльдачка, якая прытулілася недзе за калонай на першым паверсе. І ўсё. І такое ўбачыш ледзь не ў кожнай установе, паліклініцы, інстытуце.

Канечне, эстэтычныя якасці ўнутранай прасторы вызначаюцца перш за ўсё яе архітэктурай. Малыя формы, а, значыць, і сродкі інфармавання, толькі «акампануюць» ёй. Але ж «акампанемент» не павінен перашкаджаць «спеваку».

...У правай частцы гарвыканкома, там, дзе размешчаны трэсты і праектныя інстытуты, шмат стэндаў, дошак з графікамі, дыяграмамі, аб'явамі. Рознамаштабныя і рознастыльныя, яны запаланілі ўсё. Яны нібы спаборнічаюць у крыклівасці, хаатычнай грувасткасці форм. Між тым, мы ведаем, што архітэктары, праектуючы будынак, прадугледзелі месцы і распрацавалі праекты стэндаў для ўсёй нагляднай агітацыі. Але як толькі ў дом прыйшлі гаспадары, яны завялі свае парадкі, а ўсе былыя праекты так і засталіся праектамі. Адсюль разнабой, стылістычная нязвязанасць малых форм паміж сабой і з агульным ладам інтэр'ераў. На жаль, вельмі часта заказчык, а потым і гаспадар адным махам перакрэсліваюць працу праекціроўшчыкаў, лічачы распрацоўку візуальных сувязей справай другараднай, неабавязковай. За гэту справу бяруцца выпадковыя людзі, якія не заўсёды разумеюць законы арганізацыі ўнутранай прасторы і выконваюць усю інфармацыйную графіку саматужна. Не маючы вопыту, а часта і мастацкага густу, яны, самі таго не ведаючы, зніжаюць эфектыўнасць сродкаў інфармацыі. Відавочна, што без каардынацыі намаганняў спецыялістаў, без мастака-канструктара вырашыць гэту праблему нельга.

Мне могуць запярэчыць: ёсць жа ў нас Беларускі філіял усесаюзнага навукова-даследчага інстытута тэхнічнай эстэтыкі. Ці не яго гэта клопат? Але інстытут займаецца ў асноўным праектаваннем новых прамысловых узораў, рэканструкцыяй вытворчых інтэр'ераў, распрацоўкай прамысловай графікі, а масавая візуальная сувязь застаецца па-за яго ўвагай.

Магчыма, праблема ўпіраецца ў фінансаванне? Заказваючы мастацка-канструктарскую распрацоўку, буйны завод або фабрыка шчодра аплачвае яе. А дзе знайсці сродкі, скажам, медыцынскім установам? Аднак выйсце, здаецца, ёсць. На маю думку, адзін са шляхоў пераадолення афармiцельскага шаблону — гэта больш дакладная і ясная спецыялізацыя афармлення інтэр'ераў, паслядоўнае правядзенне прынцыпу камплектнасці і тэматычнай асацыятыўнасці. Уздзеянне візуальнай інфармацыі будзе больш эфектыўным, калі ад паасобных рашэнняў перайсці да адзінай уніфікаванай сістэмы афармлення аднатыпных грамадскіх установаў.

Самы распаўсюджаны элемент інфармацыі — надпіс. Але на вакзале, напрыклад, чалавек звычайна спяшаецца і яму няма калі чытаць; а калі яшчэ перад ім дзесяткі розных надпісаў, прытым размешчаных не рацыянальна, ён увогуле чытаць іх не будзе, а хутчэй спытаецца. Многае тут залежыць ад шрыфтоў. Якім павінен быць шрыфт аб'явы, надпісу, паведамлення? Думаецца, што не вельмі утылітарным, але і не вельмі эмацыянальным. Лепей за ўсё, калі шрыфт вытрыманы ў адзінай рытмічнай сістэме з памяшканнем, арганічна ўпісаны ў архітэктурную кампазіцыю ўнутранай прасторы.

Прыклады ўдалага выкарыстання шрыфтоў ёсць. У Мінскім Палацы спорту добра выкананы аб'ёмныя надпісы пры ўваходзе ў залу. Яны падкрэсліваюць тэктоніку, рытм, архітэктурны лад памяшкання.

Цікава спалучаецца шрыфтавая графіка з дэкаратыўнасцю каменнага аздаблення ў магазіне «Сінтэтыка», дзе белы колер літар на палосах-стрэлах з арганічнага шкла выразна і даходліва чытаецца на сценах з шэракарычневага каменя. Некаторыя знаходкі можна ўбачыць на ВДНГ БССР, у новых магазінах, кінатэатрах. Але ўсё-такі гэтыя спробы яшчэ вельмі нясмелыя.

Акрамя таго, мы неяк упускаем з-пад увагі сістэму знакаў-сімвалаў, дзе паведамленне ўкладваецца не ў слова, а ў маляўнічы знак. Зусім неабавязкова, напрыклад, у кожнай гасцініцы пісаць, дзе знаходзіцца цырульня, буфет або майстэрня рамонту абутку. Дастаткова «закадзіраваць» іх назвы ў цікавы графічны сімвал (прыбор для галення, лыжка з відэльцам, туфель) — такія сімвалы чытаюцца хутка, эканомяць шмат часу.

Асабліва зручная сістэма сімвалаў у месцах, дзе патрэбна імгненная арыентацыя — напрыклад, на вакзалах і ў аэрапортах. Не была б яна лішняй і ў школах, на прадпрыемствах грамадскага харчавання, у паліклініках, турыстычных цэнтрах, магазінах самаабслугоўвання і ва ўстановах дзелавога характару. Ва ўпраўленчых будынках заводаў, фірм, фабрык прыгожы фірменны знак, добра вядомы спажыўцу, можа замяніць цяжкія парадныя шыльды. (Прыклады ўдалага скарыстання выяўленчых сродкаў у візуальнай інфармацыі можна ўбачыць на аэравакзалах Масквы, на чыгуначным вакзале Таліна, ва ўстановах гарадоў Прыбалтыкі).

«Закадзіраваная» інфармацыя адкрывае вялікія магчымасці і для больш цікавага выкарыстання матэрыялаў, што, канечне, паўплывае і на якасць самой візуальнай інфармацыі, і на агульны выгляд інтэр'ераў, у якіх яна размешчана.

Ясна адно: хаос інфармацыі, сумесь інфармацыйных умоў, якая ідзе ад недасканаласці сістэмы візуальных камунікацый, такая ж шкодная, як і адсутнасць інфармацыі ўвогуле.

ІНДУСТРЫЯЛЬНАЯ ГРАФІКА. Фота М. АМЕЛЬЧАНКІ.

Хто ж вінаваты, што вы такі някемлівы. Пабегаеце — навучыцеся самаабслугоўвацца. І што паробіш — бегаеш, кідаешся, мітусішся па даўжэзным — на паўквартала — магазіне.

Баюся, што мае чытачы, а можа нават калегі скептычна паморшчацца і скажуць: падумаеш, знайшоў тэму для размовы! Ёсць пра што гаварыць...

Ёсць пра што, дарагія таварышы!

І не столькі пра ўсе гэтыя нязручнасці — бог з імі, — а перш за ўсё пра тое, як самая надзённая і пачэсная задача ўвагі да чалавека перавернута дагары нагамі.

Бязглуздае, механічнае спалучэнне гандлю без прадаўца і з прадаўцом у адным і тым жа магазіне прыдумана не з клопатам да пакупніка, а з той казённай бяздушнасцю, якую нельга не назваць яе сапраўдным імем — зняважай і прыніжэннем людской годнасці.

Не можа не абурыць загадзя запланаваная падазронасць, што кожны, хто ўваходзіць у магазін — не чысты на руку і мае злы намер — украсці.

Ужо каля ўваходу вас сустракае варта—так званыя кантралёры, увесь працоўны дзень якіх марнуецца ў нуднай бяздзейнасці. Наведвальнікаў настолькі мала, што на кожнага хапае «ўвагі». Вам прапануюць казённы драцяны кош, каб усё, што купіце, склалі ў яго. Які клопат! Толькі дзіўна, ніхто не карыстаецца гэтай паслугай. Кашы ляжаць навалам. Навошта каму лішняя марока.

Купілі вы што ці не купілі, а выходзячы з магазіна, можаце сапсаваць сабе настрой на ўвесь дзень.

Пры выхадзе ніхто не гарантаваны, што яму раптам не скажуць: пакажыце вашу кашолку, што там у вас. І кажуць, і патрабуюць. А як жа? На тое ж—кантралёры! Тут іх ужо не двое. Акрамя тых, што непасрэдна стаяць абапал дзвярэй, у гэтую зону асаблівай увагі сцягнута яшчэ і «баявая тэхніка»—тры касавыя апараты. І за кожным, як за агнявой кропкай,—таксама кантралёр! Вось хто стаў цяпер галоўнай фігурай у гандлі.

У магазіне ў сувязі з «рэформай» скарацілі прадаўцоў, затое ўвялі гэтую новую, найвышэйшую пасаду. Цяпер пры чатырох прадаўцах—шэсць кантралёраў!

Нічога дзіўнага, калі выходзіш з магазіна скрозь заставу прыдзвернай аховы, так і карціць падняць рукі ўгору. На ўсякі выпадак, для ачышчэння сумлення.

Ведаю, згодзен—ёсць выпадкі... Але я ўпэўнен, што якраз у такіх магазінах іх не можа не быць. Проста дзеля спартыўнага азарту «падмывае» зрабіць тое, чаго ад цябе так прагна і з такой надзеяй чакаюць.

Адкуль гэтая ганебная завядзёнка — выпрабоўваць чалавека падазронасцю?

Такім спосабам не дамажашся сумленнасці.

Я спыніўся толькі на адным, але самым галоўным праліку гандлёвых «рэфарматараў»—на іх маральнай глухаце і бяздушнасці.

Такая тонкая штука, як псіхалогія чалавека, пачуццё высокай людской годнасці—гэта клопат усіх сфер нашага жыцця, у тым ліку, і можа быць, у першую чаргу—гандлю, бытавой абслугі, якія павінны ствараць шчаслівы настрой і душэўную ўдзячнасць кожнага з нас свайму грамадству.

З пытання, што выклікала маю трывогу, узнікае і яшчэ адно, як мне здаецца, не менш важнае ўжо для самога гандлю: магазін без прадаўца ці прадавец без магазіна?

Гэта не каламбур, не гульня ў словы. Калі самай неабходнай умовай павышэння ўзроўню культуры нашага гандлю заўсёды быў прадавец—чулы, уважлівы, ветлівы і прафесіянальна кваліфікаваны, дык цяпер сутнасць праблемы зведзена на нішто.

Якую, я ў вас спытаюся, высокую кваліфікацыю набудуць тыя шасцёра, васьмёра, а то і болей кантралёраў, што дзяжураць пры дзвярах у кожным так званым магазіне без прадаўца? Якую прафесію, карысную для грамадства і для саміх сябе? Нават калі яны ўжо і маюць які вопыт работы, яны страцяць яго ў бяздзейнасці, у пустым марнаванні часу.

Ці не падсякае наш гандаль сваіх уласных карэнняў, занядбаўшы свой клопат і ўвагу да чалавека?

НАШЫ *майстры* МАСТАЦТВА

ПАЛЁТ, ШТО ВЫКАНАН З ДУШОЙ...

ТАНЕЦ Ніны Давыдзенка— песня сэрца. У ім артыстка перадае свае трывожныя і акрыленыя думкі, мары аб шчасці, высокую годнасць чалавека, сцвярджае яго права быць свабодным, гордым, любімым. Робіць гэта ў вобразах розных эпох, настойліва і натхнёна. Балерына аддае сваім гераіням прывабную ўсмешку і жыццялюбную гарэзлівасць, тужлівы смутак і трагічныя «інтанацыі сэрца»...

Вядома, што не ўсім артыстам дадзена прыродай і спецыяльнай адукацыяй майстэрства індывідуалізацыі вобраза. Толькі заўзятыя балетаманы могуць упэўнена сказаць, калі тая ці іншая балерына танцуе партыю, а калі дае чарговы канцэртны нумар. На маю думку, для Ніны Давыдзенка галоўнае ў танцы — імкненне «прачытаць» і перадаць унутраны свет гераіні. Мабыць, таму мы і дагэтуль помнім, якімі былі яе Анежка («Святло і цені» Г. Вагнера) або Адэта і Адылія («Лебядзінае возера» П. Чайкоўскага). Тое няўлоўнае «штосьці», без якога не бывае мастацтва, балерына шукае дапытліва і, знайшоўшы, тактоўна ўносіць у партытуру танца. Яна ўмее падкрэсліць драматызм пачуцця, паглыбіцца ў лірыку і летуценны настрой, раскрыць палымяныя парыванні душы...

Анежка — цікавы сцэнічны вобраз сучасніцы ў нацыянальным балетным рэпертуары. Гэта сталася дзякуючы плённым намаганням кампазітара і балетмайстра-рэжысёра і, можа, галоўным чынам дзякуючы глыбокаму пранікненню Н. Давыдзенкі ў думкі і пачуцці гераіні.

...Ачуняўшы ад сектанцкай атруты, Анежка прасветлена ўзіраецца ў навакольны свет. Здаецца, што разам з ёю радуецца не толькі яе каханы Алесь (саліст Валерый Міронаў), але і ўсе людзі і сама прырода—яркае веснавое сонейка, шчабятлівыя птушкі, аксамітныя зялёныя лугі... Няма ў свеце абыякавых да перажыванняў Анежкі: такі яе настрой, раскрыты балерынай. Яна агорнута гарачай пяшчотай, глыбокім замілаваннем да тых, хто чулай цярплівасцю і мужнай настойлівасцю дапамог ёй, хто раскрыў хараство жыцця, вольнага ад забабонаў. У маўклівым дыялогу мала вонкавай дынамікі, сцэнічнага руху, але багата супярэчлівых — трагічных і рамантычных — эмоцый, унутранага драматызму. Чалавек вяртаецца ў натуральнае праўдзівае жыццё не так і лёгка. Такая, як Анежка, тым больш. Актрыса ў сольных «маналогах» і «дыялогах» з Алесем закранае глыбокую жыццёвую драму дзяўчыны, расказвае ў танцы пра тое, што радуе і турбуе, акрыляе і непакоіць чалавека тонкай душы. Выразна «чытаюцца» журботныя інтанацыі ціхай пакорлівай сектанткі, яе трагічны душэўны канфлікт паміж светлым каханнем і рэлігійным дурманам. На пачатку салістка больш выкарыстоўвае дробныя рухі, сціплую міміку. Глыбока затоенае гора маральна прыгнечанай гераіні адбіваецца на яе стомленым твары, у пакутлівым позірку, у павольных і па-танцавальнаму кволых рухах. Паступова Н. Давыдзенка ўзбагачае партыю эмацыянальна-псіхалагічнымі фарбамі святла, якое жывіць душу Анежкі, і тая пераадольвае свае ваганні. Нічога вонкава эфектнага няма ў гэтых сцэнах: натуральны чалавек, чый вобраз раскрыты ў харэаграфіі.

А што такое «натуральна» ў дачыненні да харэаграфічнага мастацтва? Па-першае, вядома, гэта—па-акцёрску пераканаўчае раскрыццё ўнутранай логікі паводзін героя, перададзенай у віртуозным танцы, які нагадвае імправізацыю. Пластыка цела і гармонія рухаў падначальваюцца пэўнай характарнасці, вельмі ўмоўнай, канечне, бо гэта — балет. І такое майстэрства ёсць у Н. Давыдзенка. Яна арганічна адчувае меру «акцёрскай праўды» і харэаграфічнага праўдападабенства да жыцця, а тут рубеж гранічна тонкі. Каб яго не парушыць, трэба валодаць і выпрацаваным у школе навыкам і, калі хочаце, інтуітыўным дарам. Тады «дзяўчына» ў балеце не будзе «блакітнай істотай» і не стане жанравай фігурай, яна будзе пэўным чалавекам, вобраз якога ўвасоблены сродкамі балета.

Для кожнай танцоўшчыцы балеты П. Чайкоўскага — выпрабаванне на інтэлектуальна-эмацыянальную і творчую сталасць. Гэта — школа выдатнага майстэрства, без якога немагчыма дамагацца мастацкага плёну на балетнай сцэне. Актрысе Н. Давыдзенка давялося танцаваць Аўрору («Спячая прыгажуня») і Машу («Шчаўкунчык»), і яе гераіні былі прывабныя, з душэўным хараством маладога жаночага сэрца. І цэнтральная класічная партыя ў рэпертуары выканаўцы—Адэта і Адылія.

Каб глыбей пранікнуць у душэўныя трывогі, засмучэнні і радасць Адэты, трэба было не толькі засвоіць метрарытмічныя асаблівасці музыкі, але і зразумець, што гэта не абстрактна-фантастычны, а рэальна-псіхалагічны вобраз. Яго музычная тэма блізкая да тэмы пісьма Таццяны («Яўгеній Анегін») і Франчэскі (уверцюра «Франчэска да Рыміні»). У партытуры П. Чайкоўскага ёсць запаветны ключ да харэаграфічнага вырашэння вобраза. Мне здаецца, што Н. Давыдзенка знайшла яго. Артыстка дасягае паэтычнай скульптурнасці вобраза Адэты. Індывідуальнае праявілася ў тым, што танец (адажыо, варыяцыі, кода ў другім і чацвёртым актах) быў насычаны «таццянінскім» роздумам, сардэчнасцю і шчырасцю яе размовы з каханым, глыбінёй пяшчотнага, як першая пралеска, пачуцця. У яе Адэты няма трагедыйнай асуджанасці «Лебедзя» Сен-Санса.

Яны жывуць у спектаклі нечым агульным і змагаюцца адна з адной, як лёд і полымя. Адылія і Адэта. Адэта—не статычная фігура. Не ўсе яе якасці раскрываюцца з першага выхаду на сцэну: гераіня пераадольвае насцярожанасць, набывае валявыя рысы. Гэта гучыць у музыцы і паказана ў харэаграфіі Пеціпа—Іванова—Горскага. Салістка ўважліва слухае музыку, з павагай ставіцца да традыцый выдатных харэографаў. Падкрэслівае яна і «сваё» — крыштальную чысціню захаплення Адэты жыццём.

А хто ж такая Адылія—можа, гэта дэманічны характар, спакушальніца, гатовая запаланіць і зачараваць любога прыгожага хлопца «прынцавай крыві»? Або і яна прывабная і зграбная жанчына-лебедзь? Артыстка дае выразны адказ на гэта. Так, чорны лебедзь—дзяўчына, не пазбаўленая жаночага хараства і шчырых эмоцый, і яна хацела б быць як «анёл нябёсны»... Імкнецца завалодаць сэрцам Прынца і карыстаецца ўсімі «сродкамі чароўнасці», каб прывабіць яго да сябе, захапіць партнёра імпазантнай і тэмпераментнай прыгажосцю.

Некаторыя, нават вядомыя балерыны, акцэнтавалі ў Адыліі душэўную спустошанасць. Яе мэта—прымусіць героя забыць Белакрылага лебедзя, а потым адхіснуцца, пацешыцца і раптоўна знікнуць. Інакш танцуе Н. Давыдзенка. Мы не адчуваем абыякавасці Адыліі да героя, гульні ў каханне замест сапраўднага пачуцця. Артыстка выконвае вялікае па-дэ-дэ з Зігфрыдам у бурным тэмпе, а славутыя 32 фуэтэ—у дынамічным рытме, як гэта падказана музыкай. Але выканаўца акцэнтуе жаночую прывабнасць, гарачыню і шчырыя сімпатыі да юнака. У яе танцы менш светлай рамантыкі і лірыкі, душэўнай непасрэднасці, чым у Адэты, больш адчуваецца імкненне адразу ж авалодаць сэрцам Прынца. Інтрыганства Адыліі не адцяняецца балерынай.

У гэтым праяўляецца пазіцыя Н. Давыдзенка ў трактоўцы вобраза. Гэта можна зразумець так: Адылія не разбуральніца чужога шчасця, яна сама хоча быць шчаслівай, але гатова крочыць да мэты праз любыя перашкоды. У Адыліі няма глыбокага пачуцця, ёсць гарачыя эмоцыі, «прыхільнасць» да гэтага прынца. Роля трактуецца актрысай спрэчна і не вельмі акадэмічна, затое тут ёсць пошук, які не пярэчыць музыцы, не парушае драматызму канфлікту.

У балеце «Выбранніца» на музыку Я. Глебава артыстка стварыла арыгінальны вобраз Натанькі, які не мае «традыцыі». Калі б у гераіні было больш інтэлектуальнай эмацыянальнасці, рэальных пачуццяў (гэта прызнае і сама Н. Давыдзенка), вобраз мог бы набыць трагедыйную сілу, маштабнасць, стаць па-сапраўднаму купалаўскім. На жаль, харэаграфія спектакля не спрыяла глыбейшаму, больш дасканаламу вырашэнню вобраза.

У пракоф'еўскай Золушцы Н. Давыдзенка ёсць псіхалагічная дамінанта — вялікая чалавечая годнасць гераіні, перавага розуму над мяшчанскай абмежаванасцю астатніх дачок Мачыхі, чыстага сумлення — над сквапнасцю, высакародства і чалавечнасці — над мараллю марнатраўства. Магчыма, якраз гэтага і нестае Натальцы з «Выбранніцы»? Добра, што балерына шукае і для гэтай гераіні нешта паглыблена індывідуальнае, прынамсі, для раскрыцця нацыянальных рысаў гераіні.

Калі б я спыняўся на кожнай рабоце балерыны, факты вымусілі б мяне сказаць і тое, што яна, як кожны шукальнік у мастацтве, ведае і горыч няўдач. Але больш важна для мяне было сказаць аб тым, чым прываблівае творчасць на балетнай сцэне гэтага тонкага і дапытлівага мастака. Я параіў бы гледачам пайсці на спектакль з удзелам Ніны Давыдзенка нават тады, калі гэты спектакль вам добра вядомы, скажам, на тое ж «Лебядзінае возера»,— актрыса ў заўсёдным творчым руху, і кожны раз яна адкрывае ў танцы нешта новае, танцуе партыю «нібы ўпершыню». А гэта не можа не выклікаць захаплення.

Міхась МОДЭЛЬ.

МУЗЫКА, МУЗЫКАНТЫ

ПЕСНЯ Ў ВЫРАІ

Высокі, моцны, надзвычай прыгожы жаночы голас мякка і задушэўна спявае:

Было — вакол квітнеў тут дол,
І лес шумеў жывы,
І кожны ліст быў свеж і чыст,
Ад водаў дажджавых.

Мелодыя льецца то шырока і прывольна, то заціхае, потым зноў нарастае, расказваючы аб першым каханні. А ўжо праз колькі хвілін, у наступным рамансе, голас спявачкі набірае сілу, становіцца ўпэўненым, гучыць пераможна:

О ты, пячаць усіх прызнанняў
І мара, бачаная ў сне,
Цвіцеш пралескаю ты ранняй
І свежай, чыстай, быццам ў сне.

Апошні гук растае ў паветры, і з радыёпрыемніка чуецца голас дыктара:

— Вы слухалі вакальны цыкл Льва Абеліёвіча на словы Роберта Бёрнса. Выконвала салістка Беларускага радыё і тэлебачання Ганна Стрыжакова, партыю фартэпіяна — Ларыса Максімава.

І вось я сяджу ў невялікім утульным пакойчыку спявачкі, а гаспадыня ўсё ніяк не можа адолець скаванасць, аднастайна адказвае на пытанні і потым гаворыць:

— Ці варта пра мяне пісаць — я ж яшчэ зусім маладая салістка.

Паступова мы разгаварыліся, і я даведаўся, што пасля школы Ганна паступіла ў Арлоўскае музычнае вучылішча. Там яе настаўніцай была Марыя Мікалаеўна Гараскіна — цудоўны чалавек і педагог.

Усе гады была выдатніцай, а на вучнёўскіх канцэртах, у якіх яна спявала рамансы Рахманінава, Чайкоўскага і шмат чаго іншага, заўсёды народу было больш чым звычайна.

— А якой праграмай вы скончылі вучылішча?

— Гэта былі арыя Марфы з «Царскай нявесты» і Царэўны-лебедзя з «Казкі пра цара Салтана» Рымскага-Корсакава, «Як дух Лауры» Ліста, рамансы Чайкоўскага, Рахманінава, рускія народныя песні.

Закончыўшы вучылішча, Ганна паехала ў Маскву. Пасля першага ж праслухоўвання яе запрасілі ў ансамбль песні і танца Паўднёвай групы войск. Потым былі шэсць гадоў працы ў Венгрыі, выступленні перад воінамі і перад мясцовым насельніцтвам, першыя поспехі. У рэпертуары маладой салісткі паяўляюцца венгерскія народныя песні, яе запрашаюць выступаць з аркестрам венгерскіх народных інструментаў, а потым і з вялікім сімфанічным аркестрам. Часта спявачку можна было ўбачыць і на экранах венгерскага тэлебачання.

Гаспадыня дастае з шуфляды папку з фатаграфіямі і выразкамі з венгерскіх газет, да кожнай з якіх прыкладзены рускі пераклад, клапатліва зроблены яе венгерскімі сябрамі. Вось толькі некалькі назваў артыкулаў і вытрымак з іх: «Руская спявачка — выканаўца венгерскіх народных песень», «Канцэрт сяброўства», «Рускі салавей». І яшчэ: «Цудоўна прагучалі ў сімфанічным канцэрце дзве арыі Чыо-Чыо-Сан і апрацаваная Легарам венгерская народная песня «Далёка за лесам» у выкананні спявачкі Ганны Стрыжаковай. Для кожнага з гэтых твораў наша руская госця знайшла непаўторныя выканаўчыя фарбы. І гэта было высока адзначана публікай, якая ўзнагародзіла выканаўцу бурнымі воплескамі і прымусіла яе «бісіраваць».

Неўзабаве пасля вяртання з Венгрыі Ганна Стрыжакова прыехала ў Мінск і стала салісткай хору Беларускага радыё і тэлебачання. Яна часта выступае перад мікрафонам. Яна — артыстка высокай кваліфікацыі, з каштоўным вопытам прафесіянальнай работы на эстрадзе. Да таго ж у яе вялікі рэпертуар з твораў рускіх і заходніх класікаў, песень савецкіх кампазітараў.

Цяпер яе голас можна пачуць па радыё і ў адкрытых канцэртах, у якіх яна выступае з аркестрам ці секстэтам домраў. Рэпертуар спявачкі няспынна пашыраецца і, перш за ўсё, творамі беларускай музыкі. Так, на яе «творчым рахунку» ёсць лепшыя ўзоры вакальнай музыкі Л. Абеліёвіча, А. Багатырова, Р. Пукста, Ю. Семянякі і іншых кампазітараў, многа беларускіх народных песень...

Назаўтра пасля нашай гутаркі я сядзеў у канцэртнай зале і слухаў выступленне аркестра Беларускага радыё і тэлебачання. І першым нумарам вядучы аб'явіў:

— Юрый Семяняка, «Расцвітай, Беларусь». Выконвае Ганна Стрыжакова...

І калі адгучала апошняя нота песні, зала ўзарвалася апладысментамі.

З. НІКАЛАЕЎ.

Шандар ПЕТЭФІ

НАЦЫЯНАЛЬНАЯ ПЕСНЯ

Гэй, мадзяр. Пакуль не позна,
За Айчыну хваляй грознай
Ты паўстань супроць нявалі,
Калі хочаш лепшай долі.
Богам венграў паклянёмся
Прад людзьмі:
Не! Рабамі больш не будзем
Мы!

Бачна наша крыўда ў свеце:
Вольных прадзедаў мы дзеці,
А дасюль няма спакою
Нашым продкам пад зямлёю.
Богам венграў паклянёмся
Прад людзьмі:
Не! Рабамі больш не будзем
Мы!

Жыць нікчэмна і ганебна
Досыць, досыць—не патрэбна.
У рашучую хвіліну
Абаронім мы Айчыну.
Богам венграў паклянёмся
Прад людзьмі:
Не! Рабамі больш не будзем
Мы!

Хоць блішчыць ланцуг іржавы,
Ды не так, як шабля славы.
Дык паконччым з ланцугамі,
Шаблі хай блішчаць над намі.
Богам венграў паклянёмся
Прад людзьмі:
Не! Рабамі больш не будзем
Мы!

Не, не знікне венгра слава.
Ён на гэта мае права.
Змыем палкаю крывёю
Пляму ганьбы мы былое.
Богам венграў паклянёмся
Прад людзьмі:
Не! Рабамі больш не будзем
Мы!

Будзе росквіт новай сілы,
Ўнукі прыйдуць на магілы,
Каб у гэты дзень цудоўны
Славіць нашыя імёны.
Богам венграў паклянёмся
Прад людзьмі:
Не! Рабамі больш не будзем
Мы!

МУЖЧЫНА— БУДЗЬ МУЖЧЫНАМ...

Мужчына, будзь мужчынам!
Жыццёвы вызнай шлях,
Не будзь пакорнай лялькай
У кожнага ў руках.
Хай лёс сабакам злосным
Пільнуе ля акон,
Ад мужных уцякае,
Як баязлівец ён.

Мужчына, будзь мужчынам!
Герой не гаваркі,
Прамовам Дэмасфена
Не перажыць вякі.
Будзь дужы і нязломны,
Не бойся перашкод.
А пераможаш — змоўкні,
Як водгулле грымот.

Мужчына, будзь мужчынам!
Ты будзь заўжды гатоў
У бойцы, калі трэба,
Праліць за праўду кроў.
І лепей сто разоў ты
Адмоўся ад жыцця,—
Калі не страціш гонар,
Не будзе небыцця.

Мужчына, будзь мужчынам!
І ў горы не гадай,—
За ўсе багацці свету
Ты волю не прадай.
Нікчэмны, хто з выгоды
Заплесне і раскіс.
«Хоць з торбай, ды на волі!» —
Вось мужнага дэвіз.

Мужчына, будзь мужчынам!
Адважны ў барацьбе.
Не перашкодзяць людзі,
Не здрадзіць лёс табе.
Ты будзь, як дуб, магутны,
Што спляжыў ураган,
Хоць выверне ў з карэннем,
Ды не сагну ў твой стан.

ПЕРАЙМАЛЬНІКАМ

Вазком вам уяўляецца паэзія,
Што па гасцінцы тарахціць глухім.
Ды верш—арол. Пад небам ён
лятае —
Вышуквае нязнаныя шляхі.

А вы нікчэмныя, пустыя,
баязліўцы,
Чакаеце, каб вам праклалі шлях.
І, як за косткаю сабакі-хціўцы,
Вы бяжыце ўсё па чужых слядах.

Бяры пяро, пішы, як маеш сілу,
Трымайся шляху ўласнага свайго.
А не—бяры шавецкае начынне
І верш нягеглы растапчы нагой.

ПАЭЗІЯ

Як зганьбілі цябе, паэзія святая!
Як топчуць тыя дурні кожны раз,
Што пахнуць не зямлёю,
а парфумай!..
Самаупэўненыя невукі-жрацы
Плявузгаюць напышліва з імпэтам,
Што ты—шыкоўны, велічны палац,
Куды дазволена ўваходзіць
далікатна,
Апрануты па модзе і шляхетным.
О, змоўкніце!
Усё хлусня! Хлусня!
Няма ні кроплі праўды ў тых
размовах.
Паэзія—не месца для сустрэч
Стлусцелых самаўпэўненых
абранцаў,
Што ўселіся надзьмутыя пыхліва,
Як быццам у салатніцы цыбуля.
О не! Паэзія—прасторны, светлы
храм,
Куды заходзіць можа кожны,
Каб думаць, адчуваць, маліцца,—
Храм, у які заходзіць можна
І у лапцях, і нават басанож.

Пераклаў з венгерскай М. Хведаровіч.

Іван СКАЛА

ДЗЕВЯТАЕ МАЯ Ў РАЁННЫМ ГАРАДКУ

Жыве Гісторыя, і ў нашы твары
дзьме
Той самы вецер. Здзьмуў усе
маршчыны
І павуціне з воч відушчых зняў.
Як і раней, пульсуюць успаміны,
У сэрцы не спыняецца агонь,
Такі, як быў, такі, як заўтра будзе.

Мы тут ізноў... І падаюць
дажджынкі
На лозунгі, на плошчу, на галовы...
І па-сваяцку мы ізноў шумім,
Паверхамі ад цыгарэт аблокі
Плывуць над смехам жартаў
грубаватых...

Мы адчуваем масляністы пах
Бутэлек, кінутых пад гусеніцы
танкаў,
І пахнуць дымам згорбленыя
сцены,
І ранішняя шэрань ападае,
І зноў салома шастае ў руінах,
І зноў дыхнула подыхам махоркі,
І, як тады, чаканным крокам нехта
Ступае на чырвоную трыбуну...

Так, мы—Гісторыя! Мы гэта знаем.
Не ўпершыню будуем горад
гэты —
Яго крышылі танкавыя шквалы,
Мы адраджаем горад свой ізноў,
Каб абудзіць у чалавеку
чалавецтва,
У сто разоў будоўлю мы
пашырым,
І зубы сціснем тысячу разоў,
Каб новай песняй сэрца
трапятала.

Мы тут! Мы тут! Няхай цярусіць
дожджык.
Вось узыходзіць нехта на трыбуну:
Май пераможны! Ён дзевяты
дзень
Пульсуе ў скронях... А напал душы
Вось выбухне, здаецца, і тады
Мы вызвалім энергію такую,
Што крок самой гісторыі
паскорыць
Сягоння, заўтра, раніцай адразу,
Як толькі мы пакінем гэту плошчу.

Яшчэ адзін прамоўца—
на трыбуне,
Мы замаўкаем і ўзнімаем рукі,
Усхвалявана прагучала слова —
Што скінуты з плячэй цяжар
былога.
І вось над намі ўжо лістоўкі
кружаць
І нас кранаюць мовою спакойнай.
Мы каўняры тапырым пад
даждждом.
Дождж мая! На ілбах гарачых
Нядоўга жыць яго халодным
кроплям —
Яны без следу знікнуць
вокамгненна...
І ці не час ужо і нам дадому?..
А ціхі дождж вясновы ўсё
цярушыць,
І над трыбунаю шасцяць
лістоўкі —
Жывога дрэва лісце трапяткое.

Вітэзслаў НЕЗВАЛ

НАДПІСЫ Ў ЗАЛЕ ЧЫРВОНАЙ АРМІІ

I

Дружа мой, пільным будзь
на зямлі, пад якой мы заснулі.
Права гэта сказаць
я праліта́й крывёй заслужыў.
Нарадзіўся мой сын у той дзень,
калі ўпаў я ад кулі.
Я загінуў, каб жыў ён. Каб сын
яго жыў.

II

Чалавек! Няхай войны
пакінуць цябе назаўсёды!
І хачу я, каб кроў мая
кропляй апошняй была.
Расхінаючы рукі,
я ляцеў да цябе, як свабода.
Парашут мой згарэў.
Ды свабода — прыйшла.

III

Калі з ворагам моваю агню
гаварылі салдаты,
Калі свет скаланаўся
ў грымотных абдымках вайны,
Здагадайся, аб чым марыў я
ля лафета гарматы?
Аб усмешцы каханай. Аб кветках
вясны.

IV

Хочаш ведаць, чаму назаўжды мы
вялікімі сталі?
І чаму нас бяда ні зламаць,
ні сагнуць не змагла?
Нас ніколі ніхто
не выкоўваў з жалеза і сталі,
Моц давала нам мэта, якая
наперад вяла.

V

Я, над прорвай будуючы мост,
сустракаў небяспеку.
Як па мосце, па мне
перайшла Перамога сама.
Калі ўпаў чалавек,
каб жыццё захаваць Чалавеку,
Значыць, жыў ён не марна. Памёр
не дарма.

VI

Калі ў дом да цябе
зноў пастукае гора і горыч,
Меч смяротны нацэліць
на Айчыну тваю,
Будзь з народам сваім.
Будзь не ніжай, не вышай.
Будзь поруч.
Радавы—найвышэйшае званне
ў баю!

VII

Не смуткуй, што памёр я.
Памёр я, не знаючы смутку,
За цябе і за маці,
за раніцу заўтрашніх дзён.
Хочаш быць ты, як бацька?
Дык слухай сумлення пабудку!
І сябе, калі трэба, не шкадуй,
як і ён!

VIII

Хто там? Брат мой? Сястра?
Развіталіся моўчкі са мною...
Я не чую—я мёртвы.
Я не бачу цябе.
Але веру табе,
што за праўду паўстанеш сцяною.
Як салдат, устаіш у цяжкой
барацьбе.

І. БАРТ

ШУМ ЦІШЫНІ

Праз колькі кругоў агню
жыццё пераскочыла!

Колькі паэм анямела
у партытуры маршчын!

Колькі золата
пераплаўлена ў серабро!

Ян КОСТРА

БРАЦІСЛАЎСКАЯ ВЯСНА

Яе прыход адзначылі раптоўна
У садзе чорных выбухаў слупы.
Фіялак водар дым глушыў
гвалтоўна.
А тыя, што схаваліся ў скляпы,
Пачуўшы мову рускую, на сонца
Выходзілі, як з цемрадзі турмы.
Па вуліцы салдацкі строй
бясконца
Ішоў на захад па пятах зімы.
На квецень дрэў, якой быў
кожны рады,
Панура дыхаў лёд з далечыні.
І пад аркестр грымотнай канапады
Жаўрук выконваў сола ў вышыні.

Катарына БЕЛЬНАЕВА

• • •

Пачую звонкі шэпат,
а гэта—толькі дождж.
Пачую звонкі тупат,
а гэта — толькі дождж.
Пачую знойку крокі,
а гэта — той жа дождж...

Нічога не пачую,
а гэта — ты!

З чэшскай і славацкай пераклаў Пятрусь Макаль.

Ніл ГІЛЕВІЧ

У ЧАКАННІ РАШУЧАГА ПАВАРОТУ

НАБЛІЖАЕЦЦА 3-я Усесаюзная нарада перакладчыкаў мастацкай літаратуры, да якой дзейсна рыхтуюцца служкі «пятай» музы ва ўсіх рэспубліках нашай шматнацыянальнай краіны. Вялікі душэўны неспакой пануе ў гэтыя дні і ў не вельмі вялікай сям'і беларускіх перакладчыкаў. Трэба ж таксама рыхтавацца і да справаздачы на гэтым форуме, і да ўдзелу ў абмеркаванні важных тэарэтычных праблем, і вострых, набалелых арганізацыйных і практычных задач і пытанняў. А гэтых задач і пытанняў столькі, што як удумаешся ў іх, то — прызнаюся шчыра — нявесела робіцца. Аднак жа ніхто іншы, апрача нас, — пісьменнікаў і ўсёй культурнай грамадскасці Беларусі — ні ставіць, ні вырашаць іх не будзе. Гэта — **нашы** праблемы і задачы і разабрацца ў іх абавязаны **мы самі.**

Многае з набалелага было ўжо выказана ў артыкуле Я. Семяжона «Пераклад — гэта не на плячо з пляча» («Лім» за 10 красавіка г. г.). У прыватнасці, вельмі слушна і абгрунтавана было пастаўлена ім пытанне аб падрыхтоўцы перакладчыцкіх кадраў у рэспубліцы. Сапраўды, у гэтым кірунку арганізаваным шляхам у нас пакуль што зусім нічога не робіцца. Перакладчыкі пакуль што «рэкрутуюцца» ў нас толькі з ліку адзіночак-энтузіястаў, якія самі па сабе, па ўласнай ініцыятыве пачынаюць цікавіцца якой-небудзь іншамоўнай літаратурай, «самавукамі» аваладваюць той ці іншай мовай і спрабуюць перакладаць. Тое, што наш інстытут замежных моў слаба рыхтуе нацыянальныя кадры перакладчыкаў — гэта, вядома, недаравальна. Не выкарыстаць такую магчымасць— значыць праявіць вялікае нядбайства ў дачыненні да справы развіцця нацыянальнай культуры. Зрэшты, ёсць і другія нявыкарыстаныя магчымасці. Вядома, напрыклад, што ўсе славянскія народы— балгары, харваты, славенцы, македонцы, славакі, чэхі, лужыцкія сербы і інш. — ужо многа гадоў кожнае лета праводзяць месячныя або двухтыднёвыя семінары для замежных студэнтаў, асістэнтаў і перакладчыкаў, якія спецыялізуюцца па той ці іншай краіне. Удзельнікі такіх семінараў слухаюць там лекцыі па мове і літаратуры, па гісторыі і мастацтве, удасканальваюць веданне мовы на практычных занятках, знаёмяцца з жыццём і бытам народа. Ці многа мы пасылалі і пасылаем сваіх маладых людзей на такія семінары? А між тым на кожным такім семінары (мяркую па асабістых уражаннях ад Балгарыі і Славеніі) можна бачыць па некалькі немцаў, венграў, румын, італьянцаў, нават амерыканцаў, нарвежцаў, манголаў, індзійцаў... Я ўжо не кажу аб тым, што даўно наспела пара арганізаваць такі штогодні семінар у Мінску — для тых замежнікаў, якія хацелі б вывучыць беларускую мову і літаратуру і стаць прапагандыстамі і папулярызатарамі беларускага мастацтва і культуры ў сваёй краіне. Напэўна ж мы ўсе зацікаўлены, каб наша сацыялістычная літаратура і мастацтва шырэй ішлі ў свет, ва ўсе краіны, неслі і ўсталёўвалі там ідэалы сацыялістычнага грамадства — ці не так? А калі так, то ці ўсё мы робім, каб паспрыяць гэтаму?

Але дапусцім, што мы здолелі ў Беларусі наладзіць падрыхтоўку кваліфікаваных перакладчыкаў мастацкай літаратуры з моў замежных краін і братніх рэспублік Саюза. І ў нас паявіліся цэлыя групы такіх перакладчыкаў. А чым яны будуць займацца? — адразу ж узнікае пытанне. «Як гэта чым займацца? — здзівіцеся вы. — Будуць перакладаць на родную мову лепшыя творы іншамоўных пісьменнікаў...» — «А для чаго яны будуць перакладаць іх?» — «Як гэта для чаго? Каб людзі — асабліва маладыя людзі — чыталі і аваладвалі тымі духоўнымі багаццямі, якія выпрацавала чалавецтва. Яшчэ Уладзімір Ільіч Ленін заклікаў да гэтага. Значыць, перакладчыкі будуць выдаваць лепшыя творы сусветнай літаратуры асобнымі кнігамі, друкаваць іх у часопісах...»

Ах, вось яно што! Выдаваць асобнымі кнігамі, друкаваць у часопісах... Наіўныя мае дарагія чытачы. А ці вядома вам, што нават цяпер — калі ў нас перакладчыкаў усяго адна жменька — перакладныя творы гадамі чакаюць чаргі ў выдавецтве, гадамі пераносяцца з плана ў план, а то і зусім не прымаюцца да выдання? Ці вядома вам, што адзінае ў рэспубліцы выдавецтва «Беларусь», пры якім ёсць рэдакцыя перакладной літаратуры, кожны год цыркае 2—3, максімум — 5 кніг замежных аўтараў і прыкладна столькі ж кніг пісьменнікаў з братніх рэспублік? А што ж будзе, калі перакладчыкаў акажацца не жменька, а многа, скажам — сотня, і кожны прапануе выдавецтву нейкі варты выдання твор? Хто будуць гэтыя два-тры або нават пяць шчаслівуцаў?

І тут мы падышлі да праблемы, дзеля якой я, шчыра кажучы, і ўзяўся за пяро. Справа ў тым, што становішча з выданнем перакладной мастацкай літаратуры на беларускай мове працягвае заставацца зусім ненармальным. Гэта асабліва робіцца відавочным, калі параўнаць Беларусь з іншымі братнімі рэспублікамі і сацыялістычнымі краінамі. Дазволю сабе прывесці некалькі прыкладаў і лічбаў, якія дапамогуць нам уявіць наша становішча больш наглядна.

У Балгарыі, якая па колькасці насельніцтва крыху меншая за Беларусь, у 1965 годзе выйшла на балгарскай мове 827 кніг мастацкай літаратуры, з іх каля адной чацвёртай — г. зн. каля дзвюхсот кніг — пераклады з іншых моў (у 1965 годзе ў Балгарыі было 22 кніжныя выдавецтвы). У тым жа 1965 годзе ў Беларусі ў перакладах з іншых моў на беларускую выйшла пяць кніг мастацкай літаратуры — у сорак разоў менш, чым у Балгарыі. Мы за ўсе 25 пасляваенных гадоў не выдалі столькі, колькі балгары за адзін год. Між іншым, Балгарыя далёка не ў ліку першых краін па колькасці перакладаў мастацкай літаратуры. Паводле міжнароднага даведніка Index translationum», у 1966 годзе палавіну ад выдадзенай у свеце перакладной літаратуры склала мастацкая літаратура, у той час як у Балгарыі яна склала толькі 25,9% ад усёй перакладзенай там (тэхнічнай, сацыяльна-палітычнай і інш.) літаратуры. У Польшчы, напрыклад, яна склала ў той год каля 50%, у Венгрыі — каля 40%. У Балгарыі ў сярэднім кожны год перакладаюцца кнігі з 35 моў свету, сярод якіх асабліва паважнае месца займаюць творы савецкіх пісьменнікаў. Натуральна, што такая ўвага да мастацкай літаратуры свету спрыяе не толькі ўзбагачэнню і развіццю нацыянальнай культуры ў Балгарыі, але і ўмацаванню кантактаў між краінамі і пашырэнню ўласнай балгарскай кнігі за мяжой. Працей кажучы, людзі і краіны не застаюцца ў даўгу: вы выдаеце і чытаеце нас — мы выдаём і чытаем вас. За пасляваенны перыяд — з 1944 па 1968 год — за межамі Балгарыі на 60 мовах свету выйшла больш 1600 кніг балгарскіх пісьменнікаў, — у сярэднім па 70 кніг у год. (Можа, хто скажа, колькі ў год беларускіх кніг выдаецца ў перакладах на іншыя мовы?) Апрача таго, за гэты ж перыяд каля 1000 кніг балгарскіх аўтараў у перакладах на іншыя мовы (пераважна — рускую, англійскую, нямецкую, французскую, іспанскую) былі выдадзены ў самой Балгарыі і распаўсюджаны праз адпаведныя арганізацыі па ўсім свеце. Творы класіка балгарскай літаратуры Івана Вазава выйшлі ў перакладах 178 разоў па 33 мовах, Эліна Пеліна — 89 кніг на 23 мовах, Хрыста Боцева — 50 кніг на 45 мовах, Георгія Караслава — 80 кніг на 22 мовах, Ніколы Вапцарава — 40 кніг на 25 мовах (дадзеныя на канец 1968 года). Хто з нашых вялікіх і славутых выходзіў столькі разоў і на стольких мовах свету? Ніхто, вядома. А маглі б, калі б мы варушыліся хоць трохі. Талентамі наша зямля не бяднейшая, але пад ляжачы камень вада не бяжыць.

За апошнія гады магло скласціся ўражанне, што ў нас вельмі добрае становішча з выданнем балгарскай літаратуры. Вядома, калі параўнаць з такімі народамі сацыялістычнага свету, як румыны, венгры, македонцы, сербы, харваты, славенцы, якіх мы зусім або амаль зусім нічога не выдалі дагэтуль, то на іх фоне балгары ў нас выглядаюць лепш. У нас за 25 пасляваенных гадоў выйшла каля паўтара дзесятка кніг балгарскіх пісьменнікаў. Але давайце зробім яшчэ адно параўнанне. У сацыялістычнай Славакіі, якая ў два з лішнім разы меншая за Беларусь па насельніцтве, за гэтыя ж 25 гадоў выдадзена 82 кнігі 46 балгарскіх аўтараў (не лічачы перавыданняў). Зусім нядаўна ў Беларусі гасціла група славацкіх пісьменнікаў, сярод якіх быў і намеснік галоўнага рэдактара выдавецтва «Славацкі пісьменнік» паэт Уладзімір Райсел. На пытанне, ці выпускае іх выдавецтва перакладныя кнігі, Райсел адказаў: «Наша выдавецтва плануе на год звычайна 100 кніг мастацкай літаратуры, з іх роўна палавіна — пераклады. Апрача таго, яшчэ чатыры выдавецтвы выдаюць мастацкую літаратуру, у тым ліку і перакладную. Я асабіста за 30 гадоў працы ў літаратуры пераклаў і выдаў 25 кніг французскай паэзіі і прозы».

У канцы 1965 года ў Мінску праходзіла ўсесаюзная нарада па пытаннях мастацкага перакладу, на якой госці Мінска — літаратары Масквы, Ленінграда, Таліна, Кіева і іншых гарадоў краіны— многа і са здзіўленнем гаварылі аб неверагодна мізэрнай колькасці перакладаў, што выдаюцца ў нашай рэспубліцы на беларускай мове. Калі ў сярэднім па краіне колькасць кніг замежных пісьменнікаў у адносінах да ўсёй мастацкай літаратуры складала тады 11%, то ў Беларусі — толькі 3—4%. Сапраўды, у Беларусі ў 1965 годзе было выдадзена ўсяго 5 кніг замежных пісьменнікаў. Такое становішча было ацэнена ўдзельнікамі нарады як вельмі ненармальнае. Усе выказвалі надзеі, што будуць зроблены адпаведныя вывады. І яны былі зроблены. У 1967 годзе — праз два гады пасля нарады — з усёй замежнай літаратуры на беларускай мове выйшла ўжо не пяць, а... толькі адна кніга: невялікі томік балгарскіх апавяданняў.

А між тым у 20-х—30-х гадах справа выдання перакладных твораў у Беларусі выглядала зусім інакш. Дастаткова сказаць, што напрыклад, у 1930—32-м гадах (Беларусь тады была ў два разы меншая, чым цяпер) на беларускай мове выйшла арыгінальных мастацкіх кніг — 124, а перакладных — 126 з 14 моў свету (гл. даведнік «Замежная літаратура ў перакладзе на беларускую мову», Мінск, 1965, стар. 4). Тады выдаваліся на беларускай мове ўсе выдатныя творы класічнай і савецкай рускай літаратуры і многія творы народаў СССР. Вельмі шмат выдавалася сусветнавядомых кніг замежных пісьменнікаў. Так, М. Твэна выйшлі тры кнігі, А. Франса — тры, П. Мерыме — тры, Р. Кіплінга — шэсць, М. Залка —пяць, Дж. Лондана—шэсць, Ж. Верна — шэсць, Э. Сінклера — тры, Э. Сэтана-Томпсана — тры і г. д. Праўда, замежныя кнігі выходзілі тады пераважна ў перакладах з рускіх выданняў, бо не хапала кваліфікаваных перакладчыкаў.

Цяпер перакладчыкаў з замежных моў у нас больш, але пакуль што ніхто не збіраецца так шырока, як да вайны, лепшыя творы сусветнай літаратуры на беларускай мове выдаваць. Мы амаль нічога не выдаем з рускай і савецкай класікі. Назат кнігі, адзначаныя Ленінскай прэміяй, не перакладзены (за выключэннем дзвюх-трох). Кнігі многіх буйнейшых пісьменнікаў свету, без якіх немагчымае духоўнае развіццё моладзі ў любой цывілізаванай краіне, у апошні раз выдаваліся на беларускай мове гадоў 30—40 назад (Э. Войніч — у 1937, Д. Дэфо — у 1934, Ф. Купер — у 1940, Р. Л. Стывенсан — у 1938, Р. Джаваньёлі — у 1938, С. М. Сервантэс — у 1940, Дж. Свіфт — у 1938, В. Скот — у 1934, М. Рыд — у 1941, Ш. дэ Кастэр — у 1940, браты Грым — у 1937, Ж. Верн — у 1941 і г. д.). Гэта значыць, усе пасляваенныя пакаленні беларускіх школьнікаў не мелі і не маюць магчымасці чытаць на роднай мове кнігі, якімі захапляліся і захапляюцца сотні мільёнаў дзяцей ва ўсім свеце (даваенныя выданні ў нас былі цалкам знішчаны ў час фашысцкай акупацыі).

Прыгадваецца размова з адным нібыта адукаваным таварышам, які ў адказ на маё нясмелае нараканне, што гэта несправядліва, заявіў: а навошта, уласна, перакладаць на беларускую мову, калі ў нас усе ўмеюць чытаць па-руску? Навошта на беларускай мове Шэкспір, Сервантэс, Гётэ, Бальзак, Дзікенс, калі ўсе яны ёсць на рускай? Ну, як яму растлумачыць, гэтаму таварышу, навошта нам патрэбен беларускі Гётэ? Як растлумачыць, калі яму і так усё ясна? Не, наўрад ці ён можа зразумець такое. Але ж нехта павінен разумець, што народ мае права чытаць лепшыя творы сусветнай літаратуры на сваёй роднай мове? І нехта ж павінен разумець, што без мастацкіх перакладаў значна замаруджваецца, абмяжоўваецца і стрымліваецца развіццё нацыянальнай літаратуры і літаратурнай мовы, што мастацкі пераклад для ўсялякай літаратуры жыццёва неабходны, калі, вядома, яна не збіраецца паміраць заўтра. Без мастацкага перакладу немагчымы натуральны, здаровы крывеабмен у жывым арганізме нацыянальнай літаратуры. Без яго мы не здолеем арганічна засвойваць творчыя дасягненні найвялікшых мастакоў свету, выпрацоўваць і развіваць разнастайныя мастацкія і моўныя стылі, павышаць і ўзбагачаць культуру творчасці, культуру мастацкага мыслення, і ў выніку — не здолеем стаяць на адным узроўні з найбольш развітымі літаратурамі свету. Няўжо ж мы самі, дзякуючы сваёй нядбайнасці, накануем роднай літаратуры гэтакі лёс — цягнуцца ў мастацкім абозе?

Роўна год назад у Маскве адбылося пасяджэнне Савета па міжнародных пісьменніцкіх сувязях праўлення Саюза пісьменнікаў СССР. Абмяркоўвалася пытанне аб павелічэнні выданняў мастацкай літаратуры сацыялістычных краін у Савецкім Саюзе. Гаварылася, што ўжо ў 1970 годзе колькасць кніг з гэтых краін павялічыцца на 30%. Трэба думаць, што так яно і ёсць — і ў РСФСР і ва ўсіх іншых нацыянальных рэспубліках. Ва ўсіх — але не ў Беларусі. У планах выдавецтва «Беларусь» і на 1970, і на 1971 гады — усё тыя ж дзве-тры кніжачкі з краін нашых сяброў. Ды і што значыць у нашай сітуацыі павялічыць іх выданне на 30%? Замест дзвюх кніжак выдаваць дзве з паловай? У нас каб не на 30, а на 300% павялічыў — то і тады будзе лік мізэрны. І тады мы будзем у хвасце ў іншых.

У адносінах да выдання мастацкіх перакладаў у рэспубліцы павінен наступіць рашучы паварот. Але гаварыць аб гэтым у выдавецтве «Беларусь»—марная справа. Там адзін адказ: выдавецтва павінна даваць прыбытак, а ўсе перакладныя творы, па прычыне іх малога тыражу, патрабуюць датацыі, а таму нічога прыдумаць нельга. Цікава было б высветліць, як гэта самае выдавецтва ў 1930-32 гадах выдала 126 перакладных кніг? Ці давала яно прыбытак, ці сядзела на датацыі? Ці тады рэспубліка была багацейшая? Цікава было б ведаць таксама, як «выкручваюцца» выдавецтвы ў другіх рэспубліках, дзе ў перакладах на родную мову выходзяць не адзінкі, а дзесяткі кніг? У Казахстане, напрыклад, ужо шосты год — спецыяльна для школьнікаў — выходзіць «Бібліятэчка вялікіх паэтаў свету» — па шэсць томікаў у год. Выпускае іх выдавецтва пісьменнікаў Казахстана. У нас такога выдавецтва няма, і пытанне аб яго адкрыцці далей размоў не пайшло.

Дарэчы, да выдання перакладных кніг, разлічаных на школьнікаў, магло б, на маю думку, падключыцца ў нас выдавецтва «Народная асвета». Чаму б яму не запланаваць такую серыю для беларускіх дзяцей, якая выдаецца ў Казахстане для казахскіх? Думаецца яшчэ, што сёе-тое магло б выпускаць і выдавецтва «Навука і тэхніка» — напрыклад, навукова-каменціраваныя выданні найвялікшых твораў сусветнай літаратуры. У мінулым годзе яно зрабіла такую спробу — выдала славутую паэму харвацкага паэта XVII стагоддзя Івана Гундуліча «Осман» (каля 13 тысяч вершаваных радкоў). Але выдала на рускай мове (пераклад В. Зайцава). Цікава ў сувязі з гэтым спытаць: а ці прыходзіла таварышам з акадэмічнага выдавецтва думка выдаць на беларускай мове творы не менш, а можа і больш значныя ў гісторыі сусветнай культуры, як, напрыклад, «Фауст» Гётэ або «Пан Тадэвуш» Міцкевіча, гатовыя беларускія пераклады якіх ужо колькі гадоў не могуць знайсці сабе выдаўца? Хоць бы такім тыражом, як Гундуліча — паўтары тысячы экземпляраў. Выдаткі былі б такія самыя, а значэнне для лёсу беларускай літаратуры было б непараўнана большым, бо гэтыя творы на нашай роднай мове сталі б у поўным сэнсе слова набыткам нашай нацыянальнай культуры.

Крыўдна, што мы, беларусы, так недаравальна адстаём на такім важным участку культурнага будаўніцтва, як мастацкі пераклад, які прызваны далучаць масы да духоўных багаццяў чалавецтва. Крыўдна і сорамна перад людзьмі, што ў рэспубліцы з такім узроўнем асветы і культуры мы не можам належным чынам разгарнуць выданне мастацкіх перакладаў. Крыўдна, бо такое становішча з перакладамі тармозіць развіццё нацыянальнай літаратуры і літаратурнай мовы.

Ці наступіць жа [illegible] це — гэты доўгачаканы рашучы паварот?

ВЕЧНА Ў ПАМЯЦІ

М. АКАЛОВІЧ

ГЭТА БЫЛО Ў СОРАК ПЕРШЫМ...

Журналіст М. Акаловіч шмат гадоў займаецца пошукам невядомых герояў Вялікай Айчыннай вайны. Нарыс «Гэта было ў 41-м...» раскрывае яшчэ адну гераічную старонку барацьбы савецкага народа супраць гітлераўскіх захопнікаў.

У ДЗЯРЖЫНСКІМ і Мінскім раёнах і зараз яшчэ можна пачуць расказы аб стойкасці, мужнасці, гераізме нашых воінаў, якія ў канцы чэрвеня — пачатку ліпеня грознага сорак першага ў найцяжэйшых умовах, амаль без боепрыпасаў, каля васьмі дзён вялі ўпартыя баі з гітлераўскімі войскамі ў Мінскім умацаваным раёне, які ішоў уздоўж старой савецка-польскай граніцы.

З дапамогай старшага навуковага супрацоўніка Дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны Л. Чванава і работнікаў Беларускага тэлебачання было ўстаноўлена, што тут змагаліся 64-я, 100-я і 108-я стралковыя дывізіі. Удалося таксама ўстанавіць, што былы камандзір 108-й дывізіі генерал-маёр Аляксандр Іванавіч Маўрычаў жыве цяпер ва Ульянаўску. Пачалася перапіска.

У адным з пісьмаў генерал Маўрычаў напісаў, што пры адыходзе па яго ўказанні ўсе асноўныя дакументы штаба былі схаваны ў чатырох вялікіх сейфах і закапаны ў адной з зямлянак, якія да гэтага займаў штаб. Гэта было зроблена ў сувязі з прарывам гітлераўскіх танкавых часцей да Мінска і акружэннем дывізіі. У пісьме А. Маўрычаў прыслаў і схему размяшчэння зямлянак у лесе нападалёк ад вёскі Старое Сяло.

Паспрабавалі знайсці закапаныя дакументы. Яны былі вельмі патрэбны, бо ў сейфах былі спісы камандзіраў і байцоў дывізіі. У пошукі ўключыліся воіны Чырванасцяжнай Беларускай ваеннай акругі (сапёры са шчупамі і мінашукальнікамі). Але знайсці сейфы не ўдалося. А потым згубілі і схему, якую прыслаў генерал.

Але вось у пачатку 1965 года Маўрычаў прыслаў тоўсты сшытак успамінаў. Нашу ўвагу прыцягнуў адзін запіс: «26 чэрвеня ў другой палове дня, — пісаў А. Маўрычаў, — у штаб дывізіі з данясеннем прыбыў капітан Паўленка, які знаходзіўся з групай воінаў у раёне Заслаўе—Радашковічы. Ён паведаміў, што разбіты штаб гітлераўскай часці і захоплены вельмі важныя дакументы, якія раскрывалі планы ворага ў пачатковы перыяд вайны. Сярод дакументаў была тапаграфічная карта з нанесенай на яе абстаноўкай і задачамі танкавай групы да Смаленска».

На пасланы запыт упраўленне кадраў Міністэрства абароны СССР адказала: «...што без указання імёнаў і імёнаў па-бацьку і іншых сацдэмаграфічных дадзеных зрабіць пошук, а таксама ўстанавіць іншыя цікавыя для вас звесткі на ўказаных афіцэраў па ўліку Галоўнага ўпраўлення кадраў немагчыма.

У выпадку неабходнасці іх імёны і імёны па-бацьку трэба ўстанавіць праз архіў Міністэрства абароны па дакументах дывізіі, а потым паўтарыць запыт у наш адрас».

У адказе з архіва паведамлялася, што па 108-й стралковай дывізіі і часцях, якія ўваходзілі ў яе склад, архіў не мае ніякіх дакументаў, якія адносяцца да пачатку вайны. Здавалася, кола пошукаў замкнулася.

Але вось праз некаторы час Л. Чванаву ўдалося ўстанавіць, што былы камандзір 64-й стралковай дывізіі, цяпер генерал-маёр у адстаўцы Сяргей Іванавіч Іоўлеў жыве ў Кіеве. А хутка мы атрымалі ад яго пісьмо і дзве фотакарткі. Сяргей Іванавіч падрабязна адказаў на нашы пытанні. Ён апісаў пазіцыі, якія займалі часці дывізіі перад пачаткам баёў, указаў, якія часці ўваходзілі ў склад дывізіі, хто імі камандаваў. Назваў імёны старшых камандзіраў і ўказаў іх прыкладныя адрасы.

З вялікай цеплынёй генерал Іоўлеў гаварыў пра камандзіра 30-га стралковага палка палкоўніка Аляксандра Іванавіча Яфрэмава і камандзіра 73-га асобнага разведвальнага батальёна маёра Якава Уласавіча Чумакова, людзей цвярозага аналітычнага розуму, вопытных камадзіраў, храбрых воінаў і цудоўных таварышаў.

У адным з пісьмаў ён напісаў, што з дапамогай маёра Я. Чумакова ўдалося захапіць сакрэтныя дакументы гітлераўцаў, якія раскрывалі планы ворага. Ён захапляўся ўмела праведзенай Чумаковым аперацыяй і яе вынікамі.

Мы папрасілі генерала Іоўлева напісаць больш падрабязна аб гэтай аперацыі разведчыкаў. Сяргей Іванавіч падрабязна апісаў вынікі аперацыі, пералічыў дакументы, якія ўдалося захапіць пры разгроме гітлераўскага штаба.

І вось тут нам давялося сур'ёзна задумацца. Ці не аб адной і той жа аперацыі пішуць два генералы.

Задумацца было над чым: што гэта — два розныя выпадкі захопу каштоўных дакументаў ці абодва аўтары ўспамінаў, два баявыя генералы пішуць пра адзін і той жа эпізод? Усё гэта трэба было праверыць.

На пісьмо генералу Маўрычаву доўга не было адказу. Толькі праз многа месяцаў мы атрымалі пісьмо ад яго жонкі, у якім яна паведамляла, што генерал цяжка хворы і вось ужо некалькі месяцаў ляжыць у шпіталі і ўрачы не дазваляюць яму нагадваць пра вайну. Таму генерал і не можа нам адказаць.

Доўга не адказваў і генерал-маёр Іоўлеў. Пошукі затармазіліся, але іх можна было працягваць па другіх напрамках.

У адным з пісьмаў генерал Іоўлеў паведамляў, што былы начальнік штаба 64-й дывізіі, палкоўнік у адстаўцы Васіль Фёдаравіч Белышаў, жыве ў Ленінградзе. Можна было, не ўказваючы падрабязнасцей, апісаных Іоўлевым, папрасіць яго апісаць аперацыю па захопе нямецкіх штабных дакументаў.

Неўзабаве Васіль Фёдаравіч напісаў, што менавіта ён інструктаваў маёра Чумакова перад аперацыяй, даваў яму канкрэтнае заданне, удакладняў з Чумаковым падрабязнасці. Асабіста сам і адпраўляў дакументы ў штаб корпуса. Ён пісаў, што ў гэтай аперацыі ўдзельнічала і рота разведчыкаў 108-й стралковай дывізіі.

Нарэшце расказы генерала Іоўлева, палкоўніка Белышава і генерала Маўрычава атрымалі афіцыйнае пацвярджэнне. Кропкі над «і» былі пастаўлены. Перад намі копія дакумента з архіва Міністэрства абароны СССР.

«Баявое данясенне. Штадзіў 64. КП 3 км на паўднёвы захад ад Заслаўя. 26.06.41 г. 10.25 К. 100000.

1. Прадстаўляю захопленыя ўвечары 26.6.41 г. атрадамі 64-й і 108-й СД дакументы Германскага штаба:

а) карты розныя,

б) розная дакументацыя,

в) фотаапарат.

2. Даношу, што паміж 9.30 і 10.20 збіта знішчальнымі зенустаноўкамі дывізіі 3 германскія самалёты.

3. Захопленых у палон трох германскіх пілотаў на ўчастку 30 СП пасля прыбыцця пераадпраўлю неадкладна да вас.

К-р 64 СД
палкоўнік — С. Іоўлеў.
Нач. штаба 64 СД
палкоўнік — В. Белышаў».

Пасля супастаўлення і ўдакладнення дадзеных аперацыя разведчыкаў дзвюх дывізій прадстала перад намі з поўнай яснасцю.

У ноч з 24 на 25 чэрвеня 1941 года на камандны пункт 64-й стралковай дывізіі, які размяшчаўся ў трох кіламетрах на паўднёвы захад ад Заслаўя, быў тэрмінова выкліканы камандзір 73-га асобнага разведвальнага батальёна маёр Чумакоў. Яму было дадзена заданне правесці сур'ёзны разведвальны рэйд-пошук у напрамку Радашковічы — Краснае — Маладзечна. Батальён па загадзе штаба корпуса ўзмацняўся ротай разведчыкаў 108-й стралковай дывізіі.

Зборы былі нядоўгія. На досвітку атрад пакінуў лагер. Маёр Чумакоў павёў свой атрад прасёлкамі, высылаючы далёка наперад дазорных.

У раёне Радашковіч дазорныя падалі сігнал: «Бачу праціўніка!» Чумакоў на бронемашыне наблізіўся да дазора. На вялікім поплаве каля лесу стаяла больш як 30 танкаў ворага, дзесяткі танкетак, аўтамашын, матацыклаў. Між імі снавалі аўтацыстэрны.

«Языка тут не захопіш, — падумаў Чумакоў, — і ў бой няма сэнсу ўвязвацца, але штаб дывізіі аб гэтым атрадзе гітлераўцаў трэба папярэдзіць». Чумакоў хутка склаў данясенне і тут жа адправіў у штаб дывізіі. Двух разведчыкаў пакінуў назіраць за праціўнікам, а сам з атрадам рушыў далей на захад.

Прасоўваліся наперад асцярожна, старанна прагладаючы мясцовасць. Недалёка ад вёскі Шалухі на адным з узгоркаў ваентэхнік другога рангу Анісімаў спыніў матацыкл і, падаўшы сігнал спыніцца, пачаў уважліва разглядаць мясцовасць у бінокль.

— Што здарылася, ваентэхнік? — запытаўся Чумакоў, падыходзячы да дазорнага.

— Наперадзе гітлераўцы, — адказаў Анісімаў. Паглядзіце направа ад ляска.

Чумакоў паднёс да вачэй бінокль і ўбачыў, як калона легкавых аўтамашын і аўтобусаў збочвала з шашы ў лясок. Ззаду калоны рухалася некалькі машын з аўтаматчыкамі. Па шашы ўзад-уперад рухалася некалькі лёгкіх танкаў і танкетак.

Камбат разам з групай байцоў рашыў абследаваць падыходы да лесу з поўдня і захаду. У драбналессі Чумакоў загадаў атраду замаскіравацца, а сам, разам з Анісімавым і некалькімі разведчыкамі, адправіўся высвятляць абстаноўку.

Прабіраліся наперад з вялікай асцярожнасцю, хаваючыся за ствалалі разгалістых елак, за кустамі. Разведчыкі выразна чулі тарахценне матацыклаў, а потым да іх слыху даляцелі гукі гармоніка, гаворка гітлераўцаў, смех. Чумакоў падняў руку — «Асцярожна! Побач вораг». Пачалі прасоўвацца паўзком, па-пластунску. А вось і лагер фашыстаў.

На невялікай, выцягнутай з поўначы на поўдзень паляне, пад густым шатром дрэў стаялі аўтобусы, легкавыя аўтамашыны, матацыклы. Ля аўтобусаў раскладныя крэслы, сталы, каля якіх мітусіліся салдаты. Адны афіцэры, раздзеўшыся да трусоў, мыліся, другія — адпачывалі. Гітлераўцы адчувалі сябе ў бяспецы.

Чумакоў загадаў двум байцам абысці паляну, даведацца, ці ёсць ахова стаянкі, падлічыць узбраенне гітлераўцаў. А калі гэтыя дадзеныя былі атрыманы, ён пакінуў двух разведчыкаў назіраць за праціўнікам, астатніх павёў да атрада. Па дарозе ў яго выспеў дзёрзкі план аперацыі.

Сабраўшы атрад, Чумакоў растлумачыў абстаноўку.

У лясочку спыніўся штаб нейкай воінскай часці. Гітлераўцы адчуваюць сябе спакойна. Яны нават аховы з боку лесу не выставілі. Толькі па шашы курсіруюць тры лёгкія танкі. Безумоўна, фашысты не падазраюць аб нашай прысутнасці. Тут мы напэўна дастанем патрэбныя нам дадзеныя аб праціўніку. Бо на нашым баку раптоўнасць.

Выслухаўшы думку камісара і камандзіраў рот, Чумакоў аддаў загад:

— Танкі праціўніка трэба знішчыць звязкамі гранат. Байцы нашы ўмеюць гэта рабіць. Пойдуць добраахвотнікі. Узначаліць групу знішчальнікаў танкаў камісар Ганцоў. Капітан Паўленка са сваёй ротай прыкрывае подступы да ляска з поўдня і захаду. Асноўную групу захопу павяду я. Сігналам для пачатку аперацыі будуць выбухі гранат знішчальнікаў танкаў.

Група Чумакова ішла з усімі перасцярогамі, бязгучна — як яшчэ ў мірны час вучыў разведчыкаў камбат. А вось і байцы, якія назіралі за гітлераўцамі. Чумакоў падпоўз да аднаго:

— Ну што?

— Трымаюцца спакойна, — адказаў разведчык

Чумакоў рассунуў галінкі арэшніка і стаў назіраць за гітлераўцамі. У лагеры было спакойна. Байцы, заняўшы выгадныя пазіцыі, чакалі сігналу.

«Час бы ўжо і пачынаць, — падумаў Чумакоў, глянуўшы на гадзіннік. — Чаму гэта знішчальнікі затрымліваюцца?».

У гэты час на паляну выскачыў матацыкліст. Спыніўшы ля аднаго з аўтобусаў матацыкл, ён накіраваўся да групы афіцэраў, якія размясціліся пад разгалістым старым дубам. Падбегшы да афіцэраў, ён падаў аднаму з іх аб'ёмісты пакет.

— Эх, чорт! Можа сарвацца ўся аперацыя, — нервова сціскаючы ў руцэ пісталет, прашаптаў Чумакоў. — Ну што яны там цягнуць!? Давядзецца пачынаць самім, не дачакаўшыся сігналу знішчальнікаў. Нельга ж упускаць такі зручны момант.

І тут да слыху разведчыкаў дакаціўся выбух на шашы, за ім другі, трэці.

— Па фашысцкіх захопніках агонь! — гучна скамандаваў Чумакоў і стрэліў з пісталета ў бліжэйшага да яго нямецкага афіцэра.

Лес адразу напоўніўся трэскам аўтаматаў, кароткімі чэргамі кулямётаў, гучнымі залпамі трохлінеек. Фашысты замітусіліся на паляне.

Праз паўгадзіны ўсё было скончана. Разведчыкі забралі з аўтобусаў і легкавушак найбольш каштоўнае, а галоўнае — дакументы. Імі набілі некалькі мяшкоў. Abліўшы бензінам усе машыны і аўтобусы, падпалілі іх, а самі, захапіўшы мяшкі з дакументамі, трафейную зброю, трох афіцэраў і пяцёх салдат, пайшлі на месца збору. Хутка яны былі ўжо ў штабе дывізіі, і маёр Чумакоў дакладваў камдыву аб выкананні адказнага задання.

Калі разабралі дакументы і дапыталі палонных, выявілася, што разведчыкі разграмілі перадавую часць штаба 39-га танкавага корпуса гітлераўцаў.

Сярод захопленых дакументаў асаблівую ўвагу прыцягнула схема з падрабязнай інструкцыяй да яе. На схеме былі азначаны напрамак удараў войск групы армій «Цэнтр» і ўмоўныя значкі, а таксама лічбы. Што азначаюць гэтыя значкі і лічбы, на схеме не тлумачылася. І толькі пасля ўважлівага азнаямлення з інструкцыяй стала вядома, што значкі на схеме азначаюць нумары воінскіх часцей і злучэнняў, якія прымаюць удзел у нанясенні ўдараў. Лічбы ж азначалі тэрміны дасягнення і захопу гітлераўскімі войскамі буйных прамысловых і адміністрацыйных цэнтраў нашай краіны. Напрыклад, датай захопу Мінска было 27 чэрвеня, Віцебска — 6 ліпеня, Магілёва — 10 ліпеня і г. д.

Камандаванне дывізіі даведалася, што гітлераўцы рвуцца да Мінска двума буйнымі танкавымі групамі: ад Вільнюса праз Маладзечна і Радашковічы — групай генерала Гота, а ад Брэста праз Слонім, Баранавічы, Дзяржынск — групай генерала Гудэрыяна. Стрэлы гэтых дзвюх груп скрыжоўваліся ля Мінска, а потым накіроўваліся: адна да Барысава, Оршы, Смаленска; другая — праз Бабруйск да Магілёва і Смаленска; трэцяя — ад Брэста праз Пінск і Мазыр на Гомель; чацвёртая — праз Вільнюс, Лепель і Віцебск да Смаленска.

Са схемы было відаць, што гітлераўцы намераны дзейнічаць сваім улюбёным прыёмам — танкавымі абцугамі. Такія абцугі замыкаліся ля Мінска, Магілёва, Смаленска, Гомеля, Масквы.

Улічваючы ўсю важнасць здабытых у ворага дакументаў, камандаванне дывізіі тут жа пад узмоцненай аховай накіравала іх у штаб корпуса, а адтуль — у штаб Заходняга фронту. Там яны трапілі ў рукі маршала Савецкага Саюза Б. Шапашнікава, які асабіста завёз іх у Генеральны штаб.

Так смелая аперацыя храбрых разведчыкаў маёра Чумакова дапамагла нашаму камандаванню даведацца пра планы гітлераўцаў.

Генерал-маёр Іоўлеў пісаў у сваіх пісьмах: «Разгром штаба 39-га нямецкага танкавага корпуса — заслуга маёра Я. Чумакова — смелага, ініцыятыўнага афіцэра-разведчыка... Аб мужнасці, смеласці, ініцыятыўнасці маёра Чумакова і яго разведчыкаў у дывізіі расказвалі легенды. Шкада, што мне невядомы яго далейшы лёс...»

Ад жонкі маёра Чумакова — Лідзіі Цімафееўны стала вядома, што Якаў Уласавіч загінуў 1 жніўня 1944 года пры вызваленні Літвы. Яна паведамляла, што Чумакоў нібы быў удзельнікам Мінскага партыйнага падполля, а потым партызанам. Следапыты займаюцца зараз устанаўленнем яго баявога шляху. Думаецца, што чытачы, якія ведалі Якава Уласавіча Чумакова, дапамогуць следапытам апісаць баявыя справы гэтага мужнага і смелага камандзіра, аддана байца ленінскай гвардыі, камуніста, патрыёта сваёй Радзімы.

ВЫКАЗАНА Ў МАНЕРЫ ЭСЭ...

НА ГЭТЫ РАЗ, здаецца, часопіс абагнаў газеты ў аператыўным рэцэнзіраванні кніжкі: раней за ўсіх водгук на зборнік артыкулаў пра сучасны тэатр «Ты і я» Т. Арловай даў «Неман» (№ 3 за г. г.). Аўтар водгуку І. Маставой (дарэчы, ён чамусьці свае каментарыі да тэксту Т. Арловай у дужках падпісаў ініцыяламі «Г. К.»!), відаць, занатоўваў самыя першыя ўражанні і спяшаўся. Бо пачынае з прызнання, што можна назваць у кнізе «многа спрэчных і памылковых меркаванняў. Многа няўвязак і лагічных пралікаў» і тут жа абвяшчае права Т. Арловай... «абараняць тэатр». Абарона, у якой сустракаюцца «многа» памылак і лагічных пралікаў, — не такая і надзейная. Але важней спытаць І. Маставога, ад каго трэба абараняць сёння тэатр? Адказ ён дае дэманстратыўна расплывісты і амаль дэмагагічны (тут змешаны «руціна» і «кан'юнктура», «ворагі, часам зласлівыя, але часцей ліслівыя, апранутыя ў тогу прыхільнікаў мастацтва» — і ўсе яны «штодзённа пасягаюць на сапраўдную яго сутнасць»!), не называючы канкрэтных носьбітаў усяго варожага тэатру, ад каго ці ад чаго яго трэба абараняць. Ад рэжысёраў і артыстаў з ліку аматараў «руціны» і «кан'юнктуры»? Ад драматургаў, якія пішуць недабраякасныя п'есы? А можа ад крытыкаў, што «апранаюць тогу прыхільнікаў»?

Аднак самае прыкрае ў тым, што сказанае ў «Немане» не пацвярджаецца зборнікам артыкулаў «Ты і я». Разгорнем кніжку. Гэта цыкл звычайных тэатральных рэцэнзій на спектаклі, створаныя ў 50—60 гады на беларускай сцэне пераважна на маладзёжную тэматыку. Аўтар даволі ўмела звязала гэтыя рэцэнзіі лірычным роздумам і літаратуразнаўчымі каментарыямі, у якіх прасочваецца лейттэма яе даследавання: малады герой у жыцці і яго вобраз на сцэнічных падмостках. Сустракаюцца тут і вельмі трапныя назіранні, і змястоўны разгляд акцёрскіх работ...

Аднак ёсць у Т. Арловай і зусім суб'ектыўныя ацэнкі. Скажам, яна перабольшвае значэнне тэлеспектакля «Два колеры» і аддае яму шмат увагі (хоць «абараняе» яна тэатр, а не TV), параўноўваючы яго з аднайменным спектаклем тэатра юнага гледача. Чытаеш і думаеш: а якую ж думку хоча сцвердзіць аўтар? Што «спробы стварыць маленькія «Современники» рабіліся ў кожным тэатральным горадзе»? Дык гэта няпраўда. Часцей пераймаліся толькі рэпертуарныя навінкі маладога маскоўскага тэатра і ігнараваліся студыйныя метады фарміравання тэатра. З гэтага, як піша і сама Т. Арлова, «нічога не атрымалася», бо рэпертуар звычайна складаецца з арганічнай патрэбы тэатра ставіць **гэта** і **пра гэта,** зыходзячы з творчых імкненняў і акцёрскага патэнцыялу. А можа тое, што «героі п'есы «Два колеры» не былі адзінокімі... у драматургіі тых гадоў, у іх былі дзесяткі пабрацімаў»? Не, Т. Арлова піша аб нечым іншым: яна да «Двух колераў» прышпільвае раней напісаную і пастаўленую п'есу І. Мележа «Пакуль вы маладыя». Навошта і чаму? Толькі таму, што там і тут героі — равеснікі. Далей узнікае гаворка пра «Любоў, Надзею, Веру» П. Васілеўскага, дзе нават і ўзрост большасці герояў не той, не кажучы ўжо пра тое, што зусім іншыя старонкі жыцця. Здаецца, што, парушаючы храналогію, змешваючы жанры п'ес, сутыкаючы тэатр і TV, аўтар хацела сказаць толькі даволі банальную ісціну пра тое, што названыя п'есы сышлі са сцэны і «вяртанне іх наўрад ці магчыма»?..

Такое ў кніжцы «Ты і я» здараецца часта. Чытаеш рэцэнзію на спектакль і рыхтуешся да пэўных высноў, звязаных з яго жыццёвай крыніцай і мастацкім узроўнем, а табе прапануюцца зусім нечаканыя, адвольна абраныя аўтарам параўнанні-аналогіі ці штучна прыцягнутыя, зусім непадрыхтаваныя аналізам таго ці іншага спектакля новыя тэмы.

Так, зацікавілася, напрыклад, Т. Арлова (і чытача зацікавіла!), чаму рамесніцкая камедыя «Захавай маю тайну» ў тэатры імя Коласа збірала больш гледачоў, чым драма «Вайна пад стрэхамі» і «Шостае ліпеня». Аднак, прааналізаваўшы толькі «Тайну», яна тут жа пераскоквае да другога пытання: «Перш чым спрачацца з тымі, хто не лічыць тэатральнае мастацтва трыбунай, з якой можна гаварыць горача, надзённа і шчыра, захацелася яшчэ раз пераканацца ў сваім праве абараняць тэатр». Па-першае, які гэта дзівак-рэтраград «не лічыць трыбунай» тэатр? А па-другое, чаму разгляд прыёмаў, якімі драматург карыстаўся, каб прыцягнуць увагу гледача да «Тайны...», абудзіў у аўтара жаданне «пераканацца ў сваім праве абараняць тэатр»?

Так «свабодна» пераходзіць ад тэмы да тэмы аўтар занадта часта. І чытаеш гэтыя пераходныя мясціны, крытычныя «кладкі» паміж звычайнымі рэцэнзіямі, як устаўныя кавалкі эсэістыкі. Думка крытыка не засяроджваецца на той ці іншай тэме, яе мы павінны зноў і зноў адшукваць, як абрыўкі нітак, і звязваць у адно самі. Стракацяць імёны драматургаў, акцёраў, рэжысёраў — стваральнікаў спектакляў, дзе ёсць вобразы маладых людзей нашага часу, а таго, чаго чакаеш ад прадмета даследавання, няма: Т. Арлова амаль зусім не гаворыць аб рэальным жыцці, не сутыкае і не параўноўвае мастацкі вобраз з яго прататыпам, не правярае адлюстраваныя на сцэне характары і праблемы з іх вытокамі ў рэчаіснасці. Так, спектакль «Мой бедны Марат» у купалаўцаў параўноўваецца з кінафільмам «Дзень шчасця», з творам, які будуецца, вядома, па сваіх законах і не можа быць ні пацвярджэннем праўды мастацтва ў тэатры, ні абвяржэннем яе.

Канечне, уводзячы ў размову аб сцэне прыклады з кіно, жывапісу, музыкі, аўтар звычайна не гоніцца за славай вонкавай «эрудыраванасці», а пашырае гарызонт даследавання. Але ж выключаць з даследавання жыццё, якое дае мастацтву тэмы і вобразы, азначае збядняць глыбіню крытычнага аналізу, зводзіць яго да «цэхавай» гаворкі, у якой можа прыняць удзел толькі дасведчаны ў гэтай галіне чытач, — закранаецца ж толькі «рэха» (мастацкае) рэальнасці, а не сама яна. Гэта, дарэчы, робіць эмпірычнымі выказванні Т. Арловай адносна твораў пра вайну: яна бярэ п'есу А. Дзялендзіка і спектакль тэатра імя Ленінскага камсамола Беларусі «Грэшнае каханне» па-за тымі абставінамі, з якіх пачэрпнуты канфлікт драмы, і таму часам схіляецца да зусім нечаканых высноў. Скажам, у зададзенасці аднаго вобраза вінаваціць не аўтара і не рэжысёра, якія парушылі праўду і логіку жыцця, а... выканаўцу ролі.

Ім, артыстам, Т. Арлова наогул прыпісвае значэнне «вышэйшай інстанцыі» ў стварэнні сцэнічнага партрэта. І атрымліваецца, што адзін з іх, напрыклад, «вучыць нас навуцы нянавісці», другая «ў аналізе невытлумачальных паваротаў чалавечай псіхікі... адкрыла новае», герой трэцяга «як чалавек яшчэ не склаўся» і г. д. А высновы робяцца катэгарычныя. Дзе выканаўца выступае тонкім інтэрпрэтатарам ролі, дакладна выпісанай у п'есе, дзе ён дзейнічае насуперак драматургу, а дзе трапляе ў палон рэжысёрскага «бачання», у кнізе «Ты і я» часам і не адрозніш. А Т. Арлова добра ведае, што акцёр, выходзячы на сцэну, мае ў сваім распараджэнні тэкст, рэжысёрскую задачу, самога сябе і партнёра. Пра гэта можна было б не гаварыць, калі б у кнігах аб драматургіі мы не прыпісвалі гегемонію слову аўтара, а ў кнігах пра тэатр — выканаўцу ролі...

Відаць, калі Т. Арлова друкавала свае рэцэнзіі ў перыядычным друку, пэўныя акцёры і спектаклі давалі ёй спажыву для пэўных заўваг, паасобку, можа, і справядлівых у кожным канкрэтным выпадку. Але сабраныя пад агульнай вокладкай, артыкулы «не гучалі». Каб надаць ім нешта падобнае на адзінства, Т. Арлова празмерна часта карыстаецца «прыёмам эсэ» і звязвае тое, што не мае лагічнай паслядоўнасці, эмацыянальнымі воклічамі.

Прачытаўшы кніжку, усё ж бачыш, што яна будзе карыснай, бо Т. Арлова зафіксіравала некаторыя з'явы беларускага сучаснага сцэнічнага мастацтва, даўшы крытычнае апісанне раду спектакляў і акцёрскіх работ. І крыўдуеш, што аўтар штучна аб'ядноўвала свае артыкулы розных гадоў у нейкае падабенства «канцэпцыі».

Хочацца верыць, што ў наступных работах крытык будзе па-гаспадарску абыходзіцца з думкай і здолее абараніць, канечне, не тэатр, а галоўныя прынцыпы ў савецкім мастацтве ад прафанацыі і прымітыву. Лепшыя старонкі кнігі (пра п'есы І. Шамякіна і А. Дзялендзіка, напрыклад) умацоўваюць такое ўражанне. А без пралікаў, здаецца, першых кніг не бывае. Прынамсі, у тэатральнай крытыцы.

В. ІВІН.

Т. Арлова. «Ты і я». Выдавецтва «Беларусь». Мінск. 1969.

ТАЦЯНЧЫН КЛОПАТ

Кожны новы дзень у жыцці малога — новая падзея, новае адкрыццё невядомага. Старэйшыя ўважліва адносяцца да ўсяго, што адбываецца ў жыцці маленькіх, дапамагаюць ім разабрацца ў з'явах навакольнага свету. У гэтым сэнсе кніжка Уладзіміра Юрэвіча «Дзе начуе сонца», — добры дапаможнік для тых, хто або яшчэ не ходзіць у школу, або толькі пачынае вучыцца.

Яна складзена з дванаццаці апавяданняў, аб'яднаных адной задумай: абудзіць у душы дзяцей цікаўнасць, а нам, дарослым, паказаць, як фармуецца дзіцячая псіхалогія.

Крок за крокам, ад адной падзеі да другой ідзем мы разам з героямі кніжкі і пачынаем задумвацца над многімі жыццёвымі пытаннямі. А задае гэтыя пытанні цікаўная і непаседлівая Тацянка. Канечне, задумваемся мы над імі не таму, што яны вельмі складаныя, наадварот, пытанні звычайныя і нават простыя. Але менавіта ў гэтым іх істотная сутнасць. Мы неяк прывыкаем не заўважаць паэзію першароднасці, чысціні першых сутыкненняў з рэчамі, прыродай. Ціхай да ўспамінкага болю, радасцю аб **сваім** дзяцінстве поўніцца наша душа, калі чытаем апавяданне «Мячык-скачык». Сітуацыя простая: дзед купіў падарунак сваёй унучцы — гумовы мячык, які надзімаюць паветрам. Толькі ў дзеда і ў бабкі духу не хапае, каб зрабіць гэта. Надзімае мячык міліцыянер. І Тацянка шчаслівая. Вядома, тут гаворка ідзе не пра тое, што вось, маўляў, і такі выпадак бывае ў жыцці. Размова ідзе пра чалавечыя адносіны, пра тое, што ўражвае дзіцячую душу, пакідае ў ёй след. Дзіця датыкнулася да чалавечай дабраты, спагадлівасці —найпярвейшых прыкмет гуманных адносін у грамадстве. І мы самі, пражыўшы пэўны час разам з дзедам і яго ўнучкай, іменна цяпер зразумелі нешта вельмі харошае, важнае, што яшчэ доўга будзем прыгадваць і пры выпадку аб гэтым будзем успамінаць.

Якое б апавяданне мы ні ўзялі — «Шумны лістапад», «Апельсін», «Неспадзяваная госця», «Дзе начуе сонца» —гэта як бы паасобныя часткі з багатага на адкрыцці жыцця малога, хвалюючыя сустрэчы з прыгажосцю.

Аўтар умее гаварыць з маленькімі, знаходзіць патрэбнае слова-зерне, якое лёгка кладзецца на поле разумовай дзейнасці малога і дае добрыя ўсходы. Ды ўрэшце — не толькі малога. Вось, напрыклад, апавяданне «Апельсін». Захварэў дзед — заўсёдны і цікавы спадарожнік у Тацянчыным жыцці. У дзіцячым садзіку Тацянцы на абед далі, як і ўсім яе сяброўкам, апельсін. І яна гэты самы апельсін хавае ў рукавічку, каб потым аддаць яго дзеду. Бо яна цвёрда пераканана: калі дзед яго з'есць, адразу паправіцца.

Не абмяжоўваецца пісьменнік толькі гаворкай пра прыгожае і добрае, што можа напаткаць дзіця. Шчыра і адкрыта ён падае карціну таго, як жорсткасць (хай можа сабе і выпадковая) чалавека балюча раніць чыстую душу дзіцяці, уносіць у светлае дзіцячае ўяўленне аб жыцці не вельмі вясёлыя адценні. (Апавяданне «Анюціны вочкі і Тацянчыны слёзкі»). Разам з тым негатыўнае ў пэўнай меры спрыяе таму, што характар малога гартуецца, выпрацоўвае цвёрдасць, выхоўвае здольнасць узважваць дабро і зло, кладзе пачатак крытычнаму падыходу да супярэчнасцей, якія даводзіцца вырашаць. Прыкметна, што Ул. Юрэвіч дасягае гэтага выключна простымі сродкамі. Апавяданне вядзецца без зрываў: спакойна і ўраўнаважана.

Дабрата, шчырая зацікаўленасць у справах дарослых вызначае паводзіны і ўчынкі маленькіх герояў з кніжкі Ул. Юрэвіча «Дзе начуе сонца». Следам за Тацянкай пісьменнік знаёміць нас са Святланкай — цікаўнай і дапытлівай дзяўчынкай, з Аленкай — яе малодшай сяброўкай, з якою ўпершыню пасля лета ідуць у школу. Аленка — наогул у першы клас. І ўпершыню робіць адкрыццё, што настаўніца такая ж добрая, як і яе, Аленкі, маці. Знаёмімся мы і з двума героямі, па-мужчынску стрыманымі на пачуцці, але поўнымі прагі да здзяйснення сваіх дзіцячых мар — Віталькам і Андрэйкам.

Думаецца, што маленькім чытачам спадабаецца кніжка Уладзіміра Юрэвіча. Бо акрамя цікавых саміх па сабе герояў і сітуацый, у якія яны трапляюць, яна напісана жывой і сакавітай мовай, а малюнкі, выкананыя мяккай акварэллю мастаком П. Калініным, надаюць ёй прывабны і цікавы выгляд.

В. ПОЛЯК.

Уладзімір Юрэвіч. «Дзе начуе сонца». Выдавецтва «Беларусь». Мінск. 1970.

З ДУМКАЙ ПРА ДАБРАТУ

УМОЎНА кнігу Аляксандры Ус «Ці даруе?..» можна падзяліць на тры раздзелы. У плане вырашэння маральна-этычных праблем напісана апавяданне «Любоў мая, мара мая!» У ім апавядаецца пра тое, як юнак, рабочы інструментальнага цэха, у вячэрняй школе сустрэў аднойчы дзяўчыну. Ён пакахаў яе шчыра, як толькі магло пакахаць юнае сэрца. Ніяк не адважыўся прызнацца ёй у каханні, нават падыйсці да яе. І мусіў адкрыцца таварышу па працы Хведару, што разам з ім вучыўся ў вячэрняй школе. Той пасмяяўся з яго і пачаў заляцацца да Алёнкі, вадзіць яе на танцы. Аднойчы Хведар стаў плесці «нешта непрыстойнае» пра дзяўчыну. І закаханы юнак уляпіў яму аплявуху, за што атрымаў добры наганяй ад сяброў, ды яшчэ ў заводскай шматтыражцы прапясочылі. У вячэрняй школе яго таксама ўсе дакаралі за непрыстойны ўчынак, дакарала і Алёнка. Юнак развітваецца з заводам і вячэрняй школай і едзе на цаліну. Там пакутуе па Алёнцы. Нарэшце напісаў пісьмо вучням свайго класа. Адказ прыслала Алёнка. Яна пісала: «Ці памятаеш ты Хведара — таго высокага светлавалосага хлопца з нашага класа? Ён перавёўся ў другую школу. Я больш не дружу з ім... І чаму ты не расказаў, за што пабіў яго?»

Назаўтра раніцой юнак ехаў на аэрадром, насустрач сваёй мары.

Апавяданне выхоўвае ў моладзі правільныя маральна-этычныя адносіны да кахання, выступае супраць абывацельшчыны і хціўвасці, і ў гэтым яго ідэйная і мастацкая вартасць. Такім жа клопатам аб чысціні юначых сэрцаў, вернасці высокім пачуццям пазначаны і апавяданні «Салаўіная песня», «Ці даруе?..», «Пуховая хустка» і інш.

Пэўнае месца займаюць у зборніку творы аб гераізме савецкіх людзей у гады Вялікай Айчыннай вайны. Характэрным у гэтых адносінах з'яўляецца апавяданне «Дзякуй, што ты жыла!» Такі надпіс прачытала пісьменніца на магіле патрыёткі.

Апавяданне напісана на фактычным матэрыяле і таму яно ўражвае, запамінаецца.

Апошні раздзел кнігі (ён выдзелены асобна) складаюць творы, напісаныя пісьменніцай у выніку паездак за мяжу. Апавяданні «Долька лімона», «Піт едзе ў горад», «Ноччу», «На конкурс прыгажунь», «Вяселле міс Элен» перадаюць карціну капіталістычнага свету, дзе рабочы чалавек занядбаны, змардаваны цяжкай працай, невыноснымі ўмовамі жыцця, дзе антаганістычныя супярэчнасці паралізуюць грамадства.

У нашы дні, калі буржуазная прапаганда яшчэ робіць патугі паказаць аджыўшы капіталістычны свет у ружовым святле, такія творы маюць асаблівае значэнне. Яны вучаць нашага чытача яшчэ больш любіць і цаніць сваю сацыялістычную Радзіму, у якой працоўны чалавек заўсёды агорнуты вялікай павагай і клопатам.

Кніга Аляксандры Ус «Ці даруе?..» знойдзе на маю думку, водгук у сэрцах юных чытачоў, дапаможа глыбей зразумець тыя складаныя пытанні, якія ставіць перад імі жыццё.

Алесь СТАВЕР.

Аляксандра Ус. «Ці даруе?..». Выдавецтва «Беларусь», 1969, Мінск.

ПА ВЫСТАВАЧНЫХ ЗАЛАХ

ДЗЯКУЙ ЗА СВЯТА

Выстаўка дзіцячага малюнка — свята! Свята чысціні, непасрэднасці таленту, жыццярадаснасці...

Дзеці расчыняюць перад намі дзверы ў цудоўны свет. Яны раскладваюць рэальны свет на тысячы часцінак і потым гуляюць імі, бы ў чароўным калейдаскопе складаючы неверагодныя карціны. Дзеці не прымаюць сумны свет прамых ліній і шэрых фарбаў. Яны лёгка знаходзяць падабенства не знешняе, а ўнутранае, дакладнасць не літаральную, а вобразную.

Дзеці ў прастаце сваёй здольны падымацца да сапраўднай сімволікі, да абагульненняў. Свет у іх уяўленні больш прыгожы, чысты і справядлівы, чым на самай справе. У гэтым свеце дабро і праўда заўсёды перамагаюць, героі не паміраюць, дрэнныя і злыя людзі не хаваюцца пад маску, а звяры мірна і бестурботна жывуць побач з людзьмі.

На 22-й Рэспубліканскай выстаўцы дзіцячай творчасці, што адкрылася ў памяшканні Дзяржаўнага мастацкага музея БССР, каля дзвюх тысяч работ, і кожная — маленькі шэдэўр.

Тут і пейзажы — незвычайныя, казачныя, дзе рэчаіснасць пераплятаецца з выдумкай, дзе побач з елкамі растуць баабабы і пальмы, тут і тэматычныя карцінкі, якія расказваюць пра вайну, пра будаўніцтва, пра іншыя планеты, пра знаёмых людзей, пра вучобу і адпачынак, пра сям'ю і сяброў, і партрэты — смешныя і сур'ёзныя, намаляваныя проста алоўкам і «вырашаныя ў колеры». А колькі на гэтай выстаўцы тканых і вышываных пасцілак, ручнікоў, абрусаў, паясоў, колькі прыгожых скульптур з дрэва, гліны, гіпсу, саломкі, кудзелі, бавоўны! Ды хіба пералічыш цуды, якімі здзіўляюць і радуюць нас дзеці.

Ходзіш па залах і забываешся, што ў цябе за плячыма не адзін дзесятак гадоў, што ты даўно ўжо не верыш у тое, што зайцы могуць ездзіць на конях, сланы — рабіць стойку на хобаце, дзіўныя страшыдлы есці цукеркі з рук дзяўчынкі, ваўкі — гуляць у хаванкі з авечкамі...

Ходзіш...
Смяешся...
Захапляешся...
Здзіўляешся...

І верыш! Верыш усяму, што намалявалі маленькія мастакі. Верыш таму, што недзе ў самых патаемных кутках тваёй душы не згасла прага да цудоўнага, неверагоднага, казачнага.

Адзін мастак, кіраўнік дзіцячай студыі, гаварыў мне аднойчы:

— У кожным з нас жыве дзіця. І калі працуеш з дзецьмі, трэба ўмець забыцца на тое, што ты дарослы, трэба ўмець прыслухацца да голасу дзіцяці, што жыве ў табе. Да дзіцячых малюнкаў нельга, нават шкодна падыходзіць з меркамі элементарнай логікі. Іх трэба прымаць такімі, якія яны ёсць. Я ніколі не навязваю дзецям ні тэм малюнкаў, ні тэхнікі, у якой яны іх выконваюць. Гэта гучыць парадаксальна, але я нават не вучу іх маляваць. Я даю ім магчымасць раскрыцца, упэўніцца ў сваіх сілах і магчымасцях.

Відаць, мастак меў рацыю.

Пэўна, нямногія з удзельнікаў выстаўкі абяруць у жыцці прафесію мастака, але любіць мастацтва, заўважаць прыгажосць у жыцці, радавацца гэтай прыгажосці, разумець яе навучацца ўсе.

Ёсць на выстаўцы работы, якія даюць падставу гаварыць і аб прафесійным умельстве дзяцей. Перш за ўсё гэта работы ўдзельнікаў студыі пры Мінскім Палацы піянераў, якой кіруе вядомы мастак і педагог Сяргей Пятровіч Каткоў. «Праз яго рукі» прайшло не адно пакаленне дзяцей, здольных да малявання. Многія з сённяшніх беларускіх мастакоў лічаць яго сваім першым настаўнікам, які даў ім пуцёўку ў вялікае мастацтва. Калі разглядаць асобна работы ўдзельнікаў гэтай студыі, дык можна заўважыць, як тактоўна выхоўвае Сяргей Пятровіч сваіх «птушанят», як уважліва сочыць за іх ростам...

Вось работы яго малодшых выхаванцаў Ігара Кузняцова, Аркадзя Эбара, Броні Абрамавай, Юры Стуліча, Косці Вашчанкі, Наташы Любіч, Лёні Уласовіча, Гены Лаўрэцкага. Тут усё — палёт і фантазія, буйства фарбаў і непасрэднасць. Але чым большыя дзеці, тым больш у іх работах роздуму, прафесійных навыкаў, ведання законаў і правілаў малявання. Малюнкі архітэктурных элементаў нацюрморты, пейзажы... Адчуваецца, што студыйцы разумеюць законы змяшэння фарбаў, лёгка і свабодна валодаюць малюнкам, акварэльнай тэхнікай. Гэтыя работы даюць падставы гаварыць аб іх нават як аб прафесійных.

Вельмі прыемна, што сёлетняя выстаўка мае даволі шырокую геаграфію. Тут работы выхаванцаў Брэсцкага Палаца піянераў, студыі Слаўгарадскай сярэдняй школы № 2, віцебскага Палаца піянераў, студый пры Мінскім камвольным камбінаце, пры домакіраўніцтве № 1 Беларускай чыгункі і іншых.

Выстаўка паказала, што па ўсёй нашай рэспубліцы вельмі многа таленавітых, сапраўды адароных дзяцей. Напэўна не памылюся, калі скажу, што найбольшую цікавасць у наведвальнікаў выстаўкі выклікаюць работы самых маленькіх яе ўдзельнікаў — чатырохгадовага Дзімы Мінца, які намаляваў кракадзіла, і шасцігадовай Асі Пульман, якая стварыла малюнак паводле лермантаўскага «Дэмана». Вось ужо дзе жыццярадаснасць б'е цераз край вось дзе сапраўдны цуд, сапраўдныя чысціня і летуценне!

У пачатку гэтага артыкула я гаварыў, што на выстаўцы шмат работ у розных тэхніках. Прыемна, што дзеці нашы пачынаюць цікавіцца прыкладным мастацтвам, што яны ўсё больш увагі аддаюць жанрам беларускага народнага мастацтва пляценню з саломкі, разьбе па дрэве, кераміцы. Відаць, вялікую ўвагу ўдзяляюць гэтым жанрам кіраўнікі студый пры Брэсцкім Палацы піянераў і пры Палацы культуры прафсаюзаў у Мінску. Работы іх выхаванцаў Светы Міронавай, Лены Іванчык, Лены Куднік, Ігара Міхневіча, Жэні Сечкі вызначаюцца любоўю да нацыянальнай спадчыны, да нацыянальных традыцый, веданнем беларускага фальклору, казак, песень.

Я доўга хадзіў па залах выстаўкі, у захапленні ўглядаўся ў цудоўныя работы беларускіх дзяцей, радаваўся іх аптымізму, святочнаму светаадчуванню, а недзе ў душы карцела:

— Як прыкра, што студыі дзіцячай творчасці пры домакіраўніцтвах — амаль саматужныя, што ім удзяляецца так мала ўвагі, што ўся іх работа трымаецца на чыстым энтузіязме кіраўнікоў.

Я знаёмы з некалькімі такімі студыямі ў Мінску і магу засведчыць, што нават паперу, фарбы, алоўкі іх кіраўнікам часта прыходзіцца купляць за свае грошы. Я ўжо не кажу аб памяшканнях, у якіх працуюць дзеці. Часцей за ўсё гэта пыльныя, цёмныя падвалы, без усялякага абсталявання, без усялякіх прылад.

Вельмі прыемна было сустрэцца на Рэспубліканскай выстаўцы з работамі дзяцей са студыі пры домакіраўніцтве № 1 Беларускай чыгункі, якія былі ў свой час гаспадарамі вернісажу ў рэдакцыі «Літаратуры і мастацтва». Цудоўныя малюнкі. Але мала хто ведае, у якіх умовах даводзіцца працаваць дзецям. Доўгія гадзіны праводзяць яны ў гарачым пыльным падвале, побач з кацельняй. Кіраўнік студыі Р. Несцераў, вельмі клапоціцца, каб нават у гэтым непрыстасаваным пакоі стварыць атмасферу ўрачыстасці і святочнасці, але што ён адзін можа зрабіць...

Трэба, каб архітэктары, плануючы новы дом альбо раён, прадугледжвалі не толькі магазіны, майстэрні, цырульні, але і памяшканні для заняткаў дзяцей — пакоі для малявання, спеваў, танцаў... Трэба, каб домакіраўніцтвы ставіліся да студый і іх кіраўнікоў больш добразычліва і ўважліва. Трэба, каб у іх каштарысах былі прадугледжаны рахункі на абсталяванне майстэрань, на матэрыялы...

І ўсё ж выстаўка дзіцячага малюнка — свята. І, як кожнае свята, яна прыносіць радасць і шчасце. Пакідаючы яе, адчуваеш сябе больш шчырым, чыстым, прасветленым. І хочацца сказаць усім юным мастакам, усім іх выхавацелям:

— Вялікае дзякуй за свята!

А. БЕЛАВУСАЎ.

ПА АБАВЯЗКУ І ПРАВУ

АЛЯКСАНДРУ ТВАРДОЎСКАМУ — 60 ГАДОЎ

Што прыходзіць на думку перш за ўсё, калі ты спрабуеш неяк сабраць свае ўражанні ад творчасці Аляксандра Твардоўскага! Тое, што гэта творчасць вельмі істотная і ў змесце і ў форме. Можна з упэўненасцю сказаць: Твардоўскі ніколі не возьмецца за пяро дзеля дробязнай, пустой нагоды. У голасе Твардоўскага, калі ён разважае пра паэзію, чуюцца нават жарсткаватыя ноты непрыязні. Талстоўска-шчадрынскія, я б сказаў, ноты. І гэта непрыязнь — як жэст адмаўлення той «матыльковай» ці вытанчана-«майстэрскай» паэзіі, якая лічыць, што ўвесь клёк жыцця ў ёй самой. Ох, гэтыя зачараваныя самнамбулы-шаптуны, гэтыя пакутнікі «арыгінальных ходаў», гэтыя ўмельцы прыкідвацца натхнёнымі — няма на іх суддзі бязлітаснейшага, чым Твардоўскі:

Покамест молод, малый спрос —
Играй. Но бог избави,
Чтоб до седых дожить волос
Служа пустой забаве.

Не знойдуць, аднак, патуральніка ў Твардоўскім і бяздумныя кан'юнктуршчыкі альбо тыя, хто «творыць» па схемах, высмеяных у паэме «За даллю — даль»: «Глядишь, роман, и все в порядке: показан метод новой кладки, отсталый зам, растущий пред...»

З высокай чалавечай годнасцю, вельмі цэласна і натуральна развівае Твардоўскі пакінуты вялікай рускай літаратурай ідэйна-маральны запавет служэння народнай праўдзе. Служэння, зразуметага, як покліч душы, як патрэба і абавязак сумлення. Маральная пазіцыя Твардоўскага, яго непахісная вернасць самым устойлівым і непарушным каштоўнасцям народнай праўды надзейна абапіраюцца на Леніна. Невыпадкова прыводзіць паэт у адным з апошніх сваіх выступленняў, у пісьме да М. В. Ісакоўскага, ленінскае выказванне пра людзей, «за якіх можна ручацца, што яны ні слова не возьмуць на веру, ні слова не скажуць супраць сумлення».

У Твардоўскага ёсць усведамленне свайго святога—і ўласцівага кожнаму сапраўднаму мастаку—творчага права: «О том, что знаю лучше всех на свете, сказать хочу. И так, как я хочу». Гэтае неадменнае «як я хачу» ў вуснах Твардоўскага не апалогія прыхамаці і сваволля, а зноў жа глыбока ўсвядомленае прызнанне мастакоўскага права на самастойны пошук і адкрыццё ва ўсіх, без выключэння, галінах творчасці — у змесце і форме.

Мяркую, што іменна спалучэнне гэтых трох уласцівых Твардоўскаму якасцей: жывая цікавасць да самых істотных, карэнных падзей і з'яў народнага быцця, устойлівасць маральных крытэрыяў, энергія індывідуальнага пошуку, якраз і далі савецкай літаратуры такія выдатныя творы, як «Краіна Муравія», «Васіль Цёркін», «За даллю—даль».

А лірыка Аляксандра Твардоўскага! Як арганічна ўзаемадзейнічаюць у гэтай лірыцы голас паэта і голас героя «эпічнага», як шчыльна яны зліліся ў поўным хвалявання і страсці маналогу-прамове!.. Мінуць гады і дзесяцігоддзі — з небыцця праб'ецца да новых і новых пакаленняў голас салдата, што загінуў пад Ржэвам, яго апаленае агнём і порахам сэрца:

Ах, своя ли, чужая,
Пал в цветах иль в снегу...
Я вам жить завещаю, —
Что я больше могу?

Наогул можна разважыць, што ў лірыцы Твардоўскага вельмі глыбока і моцна гучыць матыў «связи обоюдной», непарыўнай еднасці жывых і мёртвых, матыў нашага вечнага доўгу перад тымі, хто загінуў у барацьбе з фашызмам.

І ў таго ж Твардоўскага, аўтара быццам адлітай у класічнай бронзе элегіі-рэквіема на памяць паўшых герояў, мы сустракаем празрыстыя, лёгкія радкі пра пачатак вясны, калі «утренний, тоненький ледок натянуло сеткой, но каплет с каждой соломинки, с каждой ветки». І такая нечаканая ў ранішнім сваім настроі лірычная канцоўка: «А что, если снова заново, с начала самого начать нам жить с тобою!..»

Усе мы ведаем, з якой вялікай прыхільнасцю ставіцца Твардоўскі да беларускай паэзіі. Мы разумеем і прычыны гэтай прыхільнасці: арганічны дэмакратызм Купалы і Коласа, іх прастата, іх арыентаванасць на агромністы свет прадметаў і з'яў, рэальнай «практычнай» штодзённасці служылі добрай падтрымкай Твардоўскаму, асабліва на пачатку дарогі.

Многія факты, здольныя ва ўсёй паўнаце ахарактарызаваць узаемаадносіны Твардоўскага і беларускай савецкай паэзіі, чакаюць яшчэ свайго даследчыка. Так, у свой час нябожчык Андрэй Александровіч расказаў аўтару гэтых радкоў, што Янка Купала быў адным з першых чытачоў (ці, правільней, слухачоў) тады яшчэ не надрукаванай «Краіны Муравіі». Два вялікія артыкулы Твардоўскага пра Аркадзя Куляшова (пра «Сцяг брыгады» і «Новую кнігу») набываюць дадатковы сэнс, калі разглядаць іх у святле творчых асаблівасцей самога Твардоўскага. Можна, нарэшце, паразважаць і над такім пытаннем: чым прывабілі Твардоўскага-перакладчыка радкі М. Сурначова пра «віцязя» ў стаптаным жыце, альбо далёкія ад дасканаласці, але вельмі шчырыя ў чалавечым сэнсе, непрыдуманыя вершы Міколы Засіма!

Творчасць Аляксандра Твардоўскага — адна з найбольш яркіх старонак савецкай паэзіі, праўдзівы летапіс зробленага народам у цяжкіх і суровых выпрабаваннях, шчырая споведзь чалавека, які заўсёды жыў на строме сучаснасці, у самым кіпенні яе перажыванняў, падзей і спраў.

Рыгор БЯРОЗКІН.

НА РОДНАЙ НІВЕ

СПОЎНІЛАСЯ 60 гадоў Антону Антановічу—доктару філалагічных навук, збіральніку і даследчыку старажытных помнікаў беларускага пісьменства.

Нарадзіўся А. Антановіч у вёсцы Казлы Нясвіжскага раёна. Яшчэ юнаком трапіў у Вільню, дзе на той час дзейнічалі беларускія асветніцкія гурткі. Настойліва займаўся там самаадукацыяй, грунтоўна вывучаў гісторыю роднага краю, літаратуру і культуру свайго народа.

Пасля Вялікай Айчыннай вайны Антон Канстанцінавіч Антановіч скончыў Вільнюскі універсітэт. Атрымаўшы вышэйшую адукацыю, пайшоў працаваць у рукапісны аддзел навуковай бібліятэкі Вільнюскага універсітэта. Тут ён пачаў вывучаць дзелавое беларускае пісьменства XV — XVII стагоддзяў. У 1961 годзе А. Антановіч абараняе кандыдацкую дысертацыю на тэму: «Мова судовай (актавай) кнігі Ковенскага земскага суда 1566—1567 гг». Гэта першая манаграфія, прысвечаная даследаванню мовы такіх помнікаў старажытнага пісьменства.

Але вядомасць А. Антановічу прынесла яго апошняя вялікая праца, якая выйшла ў свет пазалетась — «Беларускія тэксты, пісаныя арабскім пісьмом, і іх графіка-арфаграфічная сістэма».

Яшчэ працуючы ў рукапісным аддзеле навуковай бібліятэкі Вільнюскага універсітэта, вучоны натрапіў на загадкавыя тэксты, напісаныя арабскімі літарамі. Спярша меўся апісаць толькі адзін які-небудзь тэкст, але праца і праца, руплівая, няспынная, з дня ў дзень, настойлівыя пошукі, сувязь з вучонымі нашай краіны, з вучонымі-славістамі Кракава і Лейпцыга, Варшавы і Уроцлава, намнога пашырылі першапачатковую задуму даследчыка. Дзякуючы карпатлівым працяглым пошукам яму ўдалося выявіць у архівах, бібліятэках, і музеях, а таксама знайсці ў прыватных асоб дваццаць чатыры рукапісы татарска-мусульманскай пісьменнасці XVII—XX стагоддзяў. Так з'явілася манаграфія «Беларускія тэксты, пісаныя арабскім пісьмом, і іх графіка-арфаграфічная сістэма».

Да А. Антановіча навука мела сякія-такія звесткі пра татарска - мусульманскую пісьменнасць на беларускай мове, аднак грунтоўнага даследавання гэтых цікавых помнікаў не было: цяжка было чытаць такія рукапісы. А тэксты гэтыя — багатая крыніца для многіх галін нашага мовазнаўства, яны даюць выключна каштоўны матэрыял для даследчыкаў. Такія помнікі ідуць ад татараў, якія перасяліліся на Беларусь і ў Літву ў XIV—XV стагоддзях. Праз пэўны час татары-перасяленцы забылі сваю родную мову і пачалі карыстацца беларускай. Паступова беларуская мова стала ў татараў не толькі гутарковай, Ёю напісана і значная частка тэкстаў мусульманскіх абрадаў і рытуалаў, катэхізісы, а таксама ўсходняе свецкае пісьменства — рыцарскія аповесці, прыгодніцкія апавяданні, аракулы.

У сваёй манаграфіі А. Антановіч зрабіў грунтоўную навуковую распрацоўку, даў усебаковую характарыстыку асаблівасцей помнікаў татарска-мусульманскага пісьменства на беларускай мове: расказаў пра гісторыю паходжання, вытлумачыў змест, зрабіў дэталёвы аналіз лексікі, графікі, арфаграфіі і правапісу гэтых тэкстаў. Вучоны і зараз працягвае інтэнсіўныя пошукі, вывучэнне і даследаванне старажытных рэліквій беларускага пісьменства.

Словам, і сёння юбіляр у дарозе, і сёння ён з нязгасным натхненнем працягвае сваю ўдзячную і пачэсную справу.

Міхась ТОНДЗЕЛЬ.

...Я РАЗГЛЯДАЮ акварэлі заслужанага дзеяча мастацтваў БССР Льва Маркавіча Лейтмана. Адны з іх зроблены даўно, другія літаральна днямі. Перакладваю вялікія кардонныя папкі і думаю: «Як ярка здольна перадаваць акварэль радасць мастака, прыгажосць, багацце форм і хараство рытмаў. Які ўпэўнены і тонкі майстар Леў Маркавіч, якія паслухмяныя яму фарбы!..»

Ад яго твораў, эмацыянальных па колеры і сціплых па кампазіцыі, павявае паэзіяй чысціні і маладосці.

Пейзажы, пейзажы... Іх у Льва Маркавіча многа. Вясна, лета, восень, зіма... У бясконцых зменах прыроды адчуваецца нейкая заканамернасць, поўная своеасаблівага хараства. Мастак аднолькава свабодна ўмее перадаць стан прыроды ў любую пару года і дня.

У МАЙСТЭРНЯХ МАСТАКОЎ

АКВАРЭЛЬ СПЯВАЕ

З асаблівай асалодай ён піша вясну. Ён улюблёны ў гэтую пару, пару абнаўлення, калі сонечныя праменні расплаўляюць жухлы снег і ад дрэў кладуцца блакітныя цені («Вясна», «Пачатак вясны»). З трапяткім хваляваннем шукае мастак і тыя шчаслівыя імгненні, калі ажывае прырода, а паветра робіцца празрыстым. Тады чалавек адчувае незвычайны ўздым, светлую радасць («Ранні снег», «Пачатак вясны», «Мінск, плошча Леніна»).

Па-свойму бачыць Л. Лейтман і зіму. Аснежаныя палі з імглістым шэрым небам, серабрысты ўбор дрэў...

Восень... То пахмурная, капрызная, воблачная («Асеннія палі», «Восень»), то адметна-экспрэсіўная, залаціста-барвовая і крышачку сумная...

Л. Лейтман многа шукае, эксперыментуе, распрацоўвае розныя акварэльныя прыёмы, старанна вывучае эфекты спалучэння розных прыёмаў. Ён любіць фарбы чыстыя, незамутненыя, гарманічныя. Рэчы стараецца паказаць без лішніх дэталяў, а агульны стан перадае з віртуозным майстэрствам. У акварэлях «Масток», «Чэхаславацкі «Луна-парк» у Мінску», «Дворык», «Светлы дзень» ужывае новы цікавы прынцып аптычнага змешвання колерў спрабуючы больш паглыблена пранікнуць у таямніцы структуры колераў. У рабоце «Перад навальніцай», выкананай у чыста танальнай кантрастнасці, выкарыстоўвае змешаную тэхніку для пошукаў пераканаўчай прасторавай формы. У той жа змешанай тэхніцы, выкарыстоўваючы туш, гуаш і акварэль з крухмальным клеем, знаходзіць незвычайны эфект матэрыяльнасці («Зімовы двор»), іншы раз ужывае воск, ад чаго фактура паперы набывае своеасаблівую аксамітную насычанасць («Вечар»). У Льва Маркавіча няма пейзажаў «наогул». Яны ў яго канкрэтныя.

Тое ж можна сказаць і аб нацюрмортах, у якіх аўтар, іншы раз выкарыстоўваючы адзін і той жа матыў, па-рознаму асэнсоўвае новыя каларыстычныя знаходкі. Цікава, што мастак не любіць пісаць кветкі ў вазах. Яго прыцягвае жывое ў сваім першапачатковым выглядзе. Такія «Кветкі», «Бэз», «Ружы», у якіх майстар шукае прасторавыя заканамернасці, складаныя сілуэты, каляровыя кантрасты.

Жывапіс таму і жывапіс, што трымаецца на колеры, і ў работах Л. Лейтмана колер — галоўнае. Мастак імкнецца да інтэнсіўнага гучання каларыту. Ён не дабіваецца дакладнай адпаведнасці каляровага ладу ліста рэальнай афарбоўцы рэчы, свядома павышае эмацыянальную выразнасць колераў, не губляючы пры гэтым меры рэальнасці. Напрыклад, у серыі пейзажаў аб Мінску, напісаных з «птушынага палёту», з акна майстэрні, ён як бы нанава адкрывае горад для сябе. Яму падабаецца прыгажосць сталіцы, то вогненна-шумная, святочная, вячэрняя («Начны салют»), то ціхая, неразбуджаная, падабаюцца яе магістралі, архітэктурныя ансамблі, стадыёны, праспекты, паркі, гарадскія ваколіцы.

Мастак умее з мноства прадметаў выбраць найбольш характэрныя і згарманізаваць іх у шарэнгу ёмкіх вобразаў.

Пейзажы Лейтмана — гэта і роздум аб жыцці, аб чалавеку. А падумаць і ўспомніць Льву Маркавічу ёсць аб чым. Ну хоць бы 1916 год. Віцебск. Тады ён упершыню прыйшоў вучыцца маляваць у майстэрню Ю. Пэна. Або 1929 год, калі Л. Лейтман упершыню прыняў удзел у выстаўцы савецкага экслібрыса ў ЗША. Можна ўспомніць і франтавыя будні Вялікай Айчыннай... Яшчэ ў 1939 годзе мастак звяртаецца да тэмы жыцця і побыту Чырвонай Арміі. З таго часу гэта тэма, натуральна, абноўленая, стала адной з вядучых у яго творчасці. Да гэтага часу Л. Лейтман працуе над вялікай серыяй акварэльных партрэтаў і алоўкавых замалёвак воінаў-пагранічнікаў легендарнай заставы імя В. Усава — «Слухаюць баладу пра Віктара Усава», «Памяці герояў», партрэты радавога Папкова, маёра Закурдаева, радавога Курбанава і інш.

Даўно Л. Лейтман працуе і над індустрыяльнай тэмай, паказваючы герояў нашага часу— рабочых і работніц Мінскага трактарнага, аўтамабільнага, гадзіннікавага заводаў, гомельскай фабрыкі імя 8 Сакавіка. У Дзяржаўным мастацкім музеі БССР захоўваюцца творы, прысвечаныя пасляваеннаму будаўніцтву мінскіх прамысловых гігантаў.

Не ўсё, канечне, раўнацэнна ў творчасці мастака, не ўсё пакідае пачуццё задаволенасці. Ёсць рэчы, падобныя адна на адну — некаторыя пейзажы, партрэты. Відаць, аўтар іншы раз не хоча расстацца з бясспрэчна ўдалай знаходкай, а неаднаразова паўтораная, яна становіцца ўжо свайго роду штампам. У некаторых работах адчуваюцца залішняя стракатасць каларыту, адбітак незавершанасці, незакончанасці. Між іншым, у апошніх работах мастаку ўдаецца пазбягаць гэтага.

Сёння Л. Лейтман працуе над серыяй акварэляў, прысвечаных нашай моладзі. Гэту серыю мы ўбачым сёлета на рэспубліканскай выстаўцы «50 гадоў Ленінскага камсамола Беларусі». А пакуль... Пакуль — работа! Пошукі, знаходкі, расчараванні і зноў пошукі...

Б. КРЭПАК.

УРОКІ МУЖНАСЦІ

ПОДЗВІГ... Гэта яркая ўспышка, імгненне, калі раскрываюцца самыя лепшыя рысы характару.

Але ёсць подзвігі, якія вымяраюцца не імгненнем, а цэлым жыццём, штодзённай, можа і непрыкметнай знешне мужнасцю.

...Лета сорак чацвёртага. Савецкія войскі гналі ворага з палескай зямлі. Прыйшоў, нарэшце, доўгачаканы дзень і ў Лемяшэвічы. Людзі высыпалі на вуліцу. Абдымаліся, цалаваліся. Ніякая сіла не магла ўтрымаць дома і дзяцей. Пеця Лемяшэўскі з сябрамі пабег у поле. У баразне наткнуўся на гранату, падняў яе... Выбух...

Калі Пеця апрытомнеў, вакол стаяла злавесная чарната. Урачы рабілі ўсё, каб выратаваць хлопчыку зрок. Але і ў медыцыны ёсць мяжа магчымасці: Пётр аслеп.

...Дзям'ян Данілавіч рэдка браў у рукі скрыпку. А калісьці не было ў вёсцы весялейшай хаты. Іграў бацька — igралі і сыны яго. Яшчэ малым Пеця вывучаў народныя песні, часам і сам смык браў у рукі. Цяпер было не да музыкі. Але аднойчы... Хутчэй сэрцам, як розумам Дзям'ян Данілавіч зразумеў, што музыка можа стаць самым цудадзейным лякарствам для сына.

Прыехаў неяк бацька з рынку.

— А ну, Пеця, адгадай, што я табе прывёз?

Сын маўчаў, яго не кранала нішто. Тады бацька расцягнуў мяхі новага гармоніка. Хлопчык усміхнуўся?

— Дзякуй. Толькі... як я навучуся?

— Галоўнае — не ныць.

Пеця палюбіў гармонік. Не прайшло і месяца, а ён ужо іграў дзесяткі мелодый. Гармонік змяніў баян. Пётр загаварыў пра сапраўдную вучобу. Але з чаго пачаць?

У гэты час Пётр і пазнаёміўся з Юрыем Якімушам з Пінска. Гэтага чалавека няшчасны выпадак таксама зрабіў інвалідам. Але і страціўшы зрок, ён набыў спецыяльнасць, сур'ёзна займаўся музыкай, атрымаў першы разрад па шахматах. Ад новага знаёмага Пётр упершыню даведаўся аб існаванні спецыяльнай нотнай граматы для сляпых, аб асобай сістэме пісьма і чытання.

Хутка паштальён прынёс Лемяшэўскім пасылку з Масквы. У ёй былі ноты і самавучыцель ігры на баяне. Пётр параўнаўча хутка вывучыў ноты, амаль цэлымі днямі развучваў любімыя мелодыі.

Аднойчы пад вечар заглянулі да яго аднагодкі — Федзя Лемяшэўскі і Міша Лазіцкі. Хлопцы ішлі ў армію, забеглі развітацца. Пасядзелі, пагаварылі пра жыццё... Раптам Пётр спыніў іх, узяў у рукі баян:

— Вам першым сыграю. Паслухайце.

Гэта быў вальс «Бярозка». Хлопцы ведалі, што Пётр іграе. Але — каб так іграць!

— Табе трэба ў музычную школу, — параілі сябры. — Чаму б не папрацаваць табе з самадзейным хорам?.. Сярод людзей быў бы...

Праз месяц сям'я выпраўляла Пятра ў самастойнае жыццё. Яму прапанавалі месца акампаніятара ў Лагішынскім Доме культуры, і ён ехаў туды. Бацькі спрабавалі адгаварыць, намякалі на цяжкасці. Але сын вырашыў цвёрда — працаваць.

— Зразумейце, — гаварыў ён, — калі-небудзь я павінен жа буду зрабіць першы крок у самастойнае жыццё...

Так у Лагішыне з'явіўся новы музыкант. Пётр з поспехам акампаніраваў хору, салістам, танцорам. У рабоце, сярод людзей, з музыкай, песнямі ён адчуваў сябе паўнацэнным чалавекам. Пасля аднаго з абласных аглядаў мастацкай самадзейнасці баяніста заўважылі, запрасілі ў абласное ўпраўленне культуры.

— Хочам паслаць вас вучыцца ў музычную школу, — сказалі яму.

— Я даўно марыў...

Пінская музычная школа. Такіх вучняў, як Пётр, тут яшчэ не было. Каб без зроку вучыцца музыцы? Але прайшло два гады, і выкладчык школы Марк Данілавіч Чорны сказаў: «Такіх здольных і працавітых вучняў, як Лемяшэўскі, у нас не было. За два гады засвоіў і здаў на выдатна праграму пяці гадоў».

Пётр адчуў, што музычная школа — толькі першая вышыня. Другая — атэстат сталасці. Бо інакш ён не паступіць у музычны тэхнікум, аб якім марыў. І ён паехаў у Гродна, у спецшколу, каб здаць экзамены за пяты клас. Зайшоў да дырэктара, пагаварыў аб падручніках, аб метадычнай дапамозе, а потым сказаў:

— Ёсць адна просьба.

— Калі ласка, слухаем...

— Не рабіце мне ніякіх скідак. Я заўважыў, што выкладчыкі задаюць мне лягчэйшыя пытанні. Гэта мяне крыўдзіць. Вось за кансультацыі, за кніжкі і дапаможнікі буду век дзякаваць.

Верны друг... Добра, калі ён побач. У час вучобы ў музычнай школе першым памочнікам быў брат Міша, які спецыяльна заняўся вывучэннем нотнай граматы для сляпых, каб памагчы Пятру. Цяпер яго бліжэйшым сябрам стала жонка Соф'я Ціханаўна. Яна прачытвала яму тысячы старонак падручнікаў, мастацкіх кніг, ездзіла з ім на экзамены, памагала, чым толькі магла. Пятру даводзілася запамінаць матэрыял не толькі па гісторыі, геаграфіі, мовах, але і па матэматыцы, фізіцы... Правілы, формулы, тэарэмы — усё ў памяці. Выкладчыкі гаварылі аб дзівосных здольнасцях вучня. А Пётр, адзін толькі ён ведаў, якая велізарная праца схавана за скупымі радкамі, запісанымі ў атэстаце сталасці, за пяцёркамі.

Была ў Пятра Лемяшэўскага і трэцяя вышыня: завочнае аддзяленне Брэсцкага музычнага вучылішча.

На дзяржаўным экзамене Лемяшэўскі іграў санату Бартнянскага, прэлюдыю Лядава і варыяцыі на тэмы рускай народнай песні «Карабейнікі». Калі экзамены закончыліся, да Пятра Дзям'янавіча падышоў прафесар кансерваторыі — старшыня камісіі:

— Мы аднадушна вырашылі ацаніць вашу ігру на «выдатна». Віншую. Вы шчаслівы чалавек. І я вам проста зайздрошчу... Ёсць нямала відушчых, фізічна здаровых людзей... З розумам, з талентам, але не цэняць яны гэтага, трацяць жыццё марна. Дзякуй вам — за вернасць музе дзякую. Вам і жонцы вашай Соф'і Ціханаўне, вашай надзейнай апоры.

...Па вуліцы, намацваючы дарогу палачкай, ідзе мужчына. Сёння ён дае ўрок музыкі студэнтам педвучылішча, заўтра — першакласнікам музычнай школы. Лемяшэўскі шчодра вяртае атрыманыя веды сваім вучням.

І яшчэ, сам таго не падазраючы, — дае ўрокі мужнасці...

С. ШАПІРА.

ЭКСПАНУЕЦЦА Ў «ЛіМе»

ЗАГАДКА ГЛЫБІНІ

ДЗЕВЯЦЬ работ Уладзіміра Матросава... Дзевяць сцяжынак у таямніцы жыццёвага хараства і жыццёвай складанасці... Дзевяць спроб пранікнуць у глыбіню характару чалавечага...

Гэта толькі невялічкая часцінка створанага маладым мастаком, які — на пачатку творчасці. Пяць партрэтаў, нацюрморт і тры кампазіцыі. А дома ў мастака — дзесяткі і дзесяткі палотнаў, сотні малюнкаў. Видуцца настойлівыя пошукі свайго голасу, свайго творчага почырку, сваёй тэмы.

Але нават па тым, што ўвайшло ў гэтую сціплую экспазіцыю, відаць, што малады мастак не абмяжоўваецца простым адлюстраваннем убачанага ў жыцці, а паглыбляецца ў аналіз з'яў, якія ўсхвалявалі яго.

Калі мастак піша партрэт, ён імкнецца перадаць складаны псіхалагічны стан чалавека. Калі стварае кампазіцыю — імкнецца да напружанага сутыкнення супярэчлівых з'яў. Карацей кажучы, перад кожным, хто пачынае шлях у мастацтве, стаіць загадка глыбіні, разгадаць якую не так проста.

Прыгадваецца тут гаворка, якую вялі каля твораў маладога мастака не так даўно Міхась Савіцкі і Уладзімір Стальмашонак. Слушна гаварылася тады, наколькі важна Уладзіміру Матросаву развіваць культуру творчага мыслення, навучыцца даводзіць пачатую работу да канца.

Так, сапраўды, творчая воля — толькі перад ёю адступаюць перашкоды, толькі яна фарміруе мастака.

Уладзіміру Матросаву творчай волі не займаць. Ён працуе многа, мэтанакіравана. Многае ўжо дасягнута, але і наперадзе — акіян працы, каб тое, што ўжо здабыта, замацаваць, якасна ўзбагаціць.

Ён добра малюе, гэты мастак. Ужо ў малюнку схоплівае характар, самае адметнае ў мадэлі. У яго пільнае вока, цвёрдая рука. Змест яго работ хвалюе. А вось жывапіс... Тут, мне здаецца, патрэбна яшчэ не адно намаганне, каб дабіцца дасканалага валодання каларытам, каб звінелі не фарбы, а тоны, каб выключыць з палітры злоўжыванне некаторымі фарбамі...

Пакуль што — я перакананы — найбольшыя ўдачы ў мастака ў жанры партрэта, асабліва — партрэтныя малюнкі. Над кампазіцыямі трэба працаваць і працаваць, навучыцца пра складанае гаварыць проста, дабівацца такога лаканізму, які ёсць, напрыклад, у партрэце маладога чалавека за шахматамі, напісанага за адзін сеанс у часе семінара творчай моладзі ў Наваполацку.

Цяпер Уладзімір Матросаў — у творчай паездцы. Можна смела спадзявацца, што нас чакаюць сустрэчы з яго новымі творамі — і змястоўнымі, і дасканалымі.

Ул. БОЙКА.

З ГІСТОРЫІ НАШАЙ КУЛЬТУРЫ

РЭДКАЯ КНІГА КАПІЕВІЧА

У СХОВІШЧЫ старадрукарскіх кніг Гданьскага аддзялення бібліятэкі Польскай акадэміі нядаўна знойдзена надзвычай рэдкая кніга, якой няма нават у найбольш вялікіх бібліятэках свету — першая руская граматыка, складзеная па даручэнні цара Пятра Першага выдатным вучоным-беларусам Ільёй Фёдаравічам Капіевічам.

Кніга Капіевіча настолькі рэдкая, што нават манументальная польская бібліяграфія К. Эстрэйхера прыводзіць яе загаловак па чутках, з памылкамі. Кніга выйшла ў Гданьскай друкарні Гольца, дзе спецыяльна для выдання рускіх кніг былі набыты «словена-рускія» шрыфты.

Ілья Фёдаравіч Капіевіч па асабістым указанні Пятра І распрацаваў першапачатковыя абрысы «рускаго» друкарскага шрыфту. Пры гэтым ён кіраваўся накідамі самога цара. Ёсць сведчанне Фёдара Палікарпава, дырэктара Маскоўскай друкарні, аб тым, што цар «своим неусыпным тщанием изволил изобрести абецедал русский». Шрыфт гэты потым лёг у аснову беларускага шрыфта XIX стагоддзя. Капіевіч не толькі распрацаваў графічны малюнак шрыфту, але наглядаў за яго адліўкай, за друкаваннем гэтым шрыфтам першых рускіх кніжак, якія выдаваліся па загадзе Пятра Першага ў Амстэрдаме.

У Галандыі XVII стагоддзя было шмат выдавецтваў, там працавалі буйнейшыя друкарні Еўропы. Расія давала кнігавыдаўцам вялікі рынак, таму ў Маскве, на Белай Русі і на Украіне адчувалася велізарная патрэба ў «грамадзянскай» кнізе, асабліва навуковага зместу.

Рускім кнігадрукаваннем у Амстэрдаме цікавіўся, у першую чаргу, Ілья Фёдаравіч Капіевіч, беларус па паходжанні, вучоны, гуманіст, які цудоўна валодаў друкарскай тэхнікай таго часу.

Ураджэнец мінскай зямлі, ён ведаў беларускую, рускую, польскую і лацінскую мовы, а пазней — галандскую і французскую. Гэта быў чалавек шырока адукаваны. Яго веды мелі энцыклапедычны характар. Вучыўся ў Магілёве, прадоўжыў сваю адукацыю ў Галандыі, дзе быў выбраны галавою амстэрдамскай абшчыны.

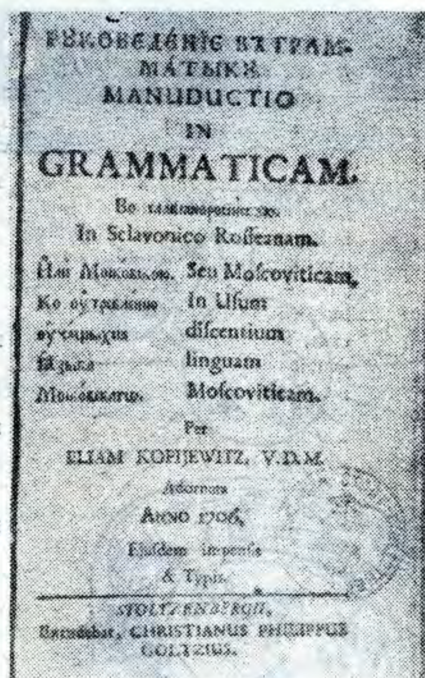
Цар Пётр у час наведання Амстэрдама пазнаёміўся з Капіевічам, які зрабіў на яго вялікае ўражанне. Царскім указам 1699 года Капіевічу было дадзена званне «кніжных спраў майстра» і «патэнт» для выдання «шматлікіх кніжак» на рускай мове.

Капіевіч завязаў блізкія адносіны з амстэрдамскім друкаром Тэсінгам. У яго друкарні Капіевіч выдаў шэраг рускіх кніг — больш дваццаці назваў. Аўтарам і складальнікам быў ён сам. Ён складаў і перакладаў слоўнікі, падручнікі, атласы па геаграфіі, дапаможнікі па мараплаванні, падручнікі навігацыйнай справы, яго пяру належыць першая руская «Гісторыя» аб падзеях часоў Рымскай імперыі. Займаўся ён і паэзіяй — упершыню пераклаў на рускую мову «Прытчы Эзопавы».

Ілья Фёдаравіч Капіевіч быў не толькі вучоным, але і выдатным педагогам. Гэта ён вучыў рускую моладзь, прысланую ў Галандыю па асабістым указанні Пятра Першага.

У 1700 годзе Капіевіч адкрывае ў Амстэрдаме сваю «рускую» друкарню і разыходзіцца з друкаром Тэсінгам. У гэтай друкарні надрукаваны шэраг дапаможнікаў і падручнікаў, што мелі практычнае значэнне. Амстэрдамскія выданні друкаваны першым узорам «гражданкі». Гэта ў асноўным яшчэ кірыліца, але без скарачэнняў, з увядзеннем некаторых знакаў лацінскага абрысу. Друкарня Капіевіча, аднак, паступова пераходзіць да ўдасканаленай, паводле ўказання цара, «гражданки».

Каля 1705 года Капіевіч пераязджае ў Гданьск, каб арганізаваць тут рускую кнігавыдавецкую справу — бліжэй да рускай граніцы. Сенат, аднак, не дазволіў адкрыць друкарню ў Гданьску. Тады Капіевіч пры дапамозе друкара Хрысціяна Гольца, уладальніка друкарні ў Стахцэнбергу, што каля Гданьска, пачынае там друкаваць рускія кніжкі. З гэтай мэтай друкарня Гольца атрымлівае з Амстэрдама рускі шрыфт. У Стахцэнбергу з-пад друкарскага варштата выходзяць лацінска-руская граматыка «Руководение в грамматыку славяноросийскую или московскою». (На нашым здымку экземпляр гэтай граматыкі, знойдзены нядаўна ў Гданьску).

MANUDUCTIO IN GRAMMATICAM.
In Sclavonico Rossenam.
Seu Moscoviticam,
In Usum discentium linguam Moscoviticam.
Per ELIAM KOPIJEWITZ, V.D.M.
Anno 1706,
Ejusdem impensis & Typis.
STOLTZENBERGI,
Excudebat, CHRISTIANUS PHILIPPUS GOLTZIUS.

Кнігі Капіевіча карысталіся ў Расіі вялікай папулярнасцю. У 1712 і 1717 гадах у Расіі былі перавыдадзены «Прытчы Эзопавы», перакладзеныя на рускую мову Капіевічам. У 1718 годзе перавыдадзены складзены ім жа «Руска-галандскі слоўнік», у 1719 годзе — кніга «Ствалы і эмблематы».

Руская мова Капіевіча змяшчае ў сабе шмат беларускіх слоў, якія яшчэ раз сведчаць аб яго беларускім паходжанні.

У Гданьску Капіевіч пражыў тры гады, а потым выехаў у Маскву, дзе, аднак, доўга не прабыў. Пасля няўдалай спробы адкрыць там сваю друкарню, расчараваны Капіевіч вярнуўся ў Галандыю і памёр у 1711 годзе, у вялікай нястачы.

Трэба дадаць да сказанага, што ў 1970 годзе спаўняецца 270 гадоў з пачатку кнігавыдавецкай дзейнасці Ільі Фёдаравіча Капіевіча — выдатнага вучонага-гуманіста, друкара, асветніка, выдаўца і педагога.

Панцеляймон ЮР'ЕЎ.

Юзаф АПАЛЬСКІ

Эдзіт Піяф — ЗАБЫТАЯ ЛЕГЕНДА?

Вось ужо сем гадоў, як мы перасталі чакаць яе новых праграм, новых пласцінак. Час ад часу з'яўляецца чарговая пераймальніца, якая праз месяц-другі робіцца гаснучай зоркай або нават блішчыць роўным святлом, але ж наколькі слабейшым, чым святло яе — самай вялікай зоркі. Зоркі кіно, тэлебачання і асабліва эстрады здабываюць у наш час шалёную папулярнасць і праз некаторы час адыходзяць у забыццё. У гісторыі песні побач з імем вялікай Эдзіт можна паставіць толькі адно імя — Івет Жыльбер. Не буду параўноўваць — нічога гэта не дасць, але толькі муза Тулуз-Латрэка і Піяф пакінула пасля сябе нешта большае, чым памяць пра вялікі талент — яна пакінула легенду! Як жа нарадзілася гэта легенда, як жанчына, так мала эфектная знешне, нічым не падобная на «зорку», здолела стварыць вакол сябе міф і абудзіць усеагульнае захапленне? І тут пачуюцца галасы — «Але ж талент...»

Што ж гэта быў за талент, якая гэта была артыстычная з'ява, — Піяф? Ці рашаў тут што голас? Несумненна: быў гэта незвычайны і захапляючы голас і ў той жа час далёкі ад бельканта. Ахрыплы, знішчаны і, нягледзячы на гэта, — з нечуванай сілай выяўлення. Некалькі сталых эфектаў, якімі карысталася спявачка — гэта: спецыяльны, выразны спосаб вымаўлення звычнага «р», некалькі вострых крыкаў, характэрныя расцягванні, чоткая дыкцыя і, нарэшце, славуты ўнутраны смех. Да гэтых рысаў далучалася і максімальна аскетычная эстрадная інтэрпрэтацыя. Эдзіт амаль заўсёды стаяла нерухома перад мікрафонам, рукі свабодна апушчаны або моцна прыціснуты да бёдраў, і толькі ў час вялікага драматычнага напружання Эдзіт паднімала іх угору, нібы ёй не хапала дыхання, нібы хацела дапамагчы сваійму беднаму горлу і выкрычаць роспач, боль або каханне, заключаныя ў трагедыях, пра якія спявала.

Была, аднак, песня, якую Піяф спявала інакш. Гісторыя пра маладых, якіх звёў і разлучыў натоўп, — выконвалася зусім інакш. У рэфрэне, які меў рытм вальса, Эдзіт як бы тармазіла аркестр, яўна спазняючыся ў рытме. Гэта стварала нечуваны эфект бурлівага тлуму. У канцы песні, калі аркестр усё хутчэй і грамчэй іграў рэфрэн, Піяф падымала рукі і сыходзіла са сцэны. Хто бачыў гэту інтэрпрэтацыю, ніколі яе не забудзе.

Няма ніякага сумнення, што ў спявачкі быў вялікі акцёрскі талент.

Рэпертуар Піяф быў якраз даволі банальны; могучы карыстацца лепшымі паэтычнымі сіламі, яна цягнулася да меладраматычных тэкстаў, часам вельмі блізкіх да яўнай халтуры. Аднак, калі яна пачынала расказваць гэтыя часта зусім плоскія гісторыйкі, адбывалася нешта дзіўнае — яны выраслі да памераў трагедыі, уражвалі людзей незвычайнай глыбінёй пачуццяў. Адначасова ў Піяф было нечувана тонкае адчуванне вялікага мастацтва. Дастаткова сказаць, што гэтай дачцы парыжскіх вуліц, не вельмі начытанай і выхаванай, як гарачай кінаманцы найбольш спадабаліся два фільмы: «Хірасіма — любоў мая» і «Браняносец «Пацёмкін».

Калі б пісаць яе біяграфію, то можна было б скласці шмат тамоў. Вядома: страшнае дзяцінства, слепата, «кар'ера» вулічнай дзяўчыны, абвінавачванне ў забойстве, чарговыя скандалы і раманы, вяршыні славы, нечуваная любоў да сваёй публікі і ўцёкі са шпіталю, каб выступіць і г. д. Гэта добра вядомыя гісторыі і яны стварылі спявачцы німб таямнічасці, міф жанчыны, якая ўвесь час змагаецца за жыццё і шукае вялікага кахання. Калі прыгадаць такія факты, як наркаманія і п'янства і нечуваную прымхлівасць (вера ў зоркі, заключэнне кантракта ў шчаслівы чацвер, страх перад няўдалымі нядзелямі), то мы будзем мець вобраз Эдзіт — жанчыны незвычайнай.

Нічога дзіўнага, што пра жыццё Піяф знята некалькі фільмаў, напісана шмат кніг. Глянем цяпер на другі элемент легенды — на тое, як спявачка расказвала пра сябе.

Можна прывесці сотні інтэрв'ю, зарэгістраваных гутарак, тэлевізійных рэпартажаў, але асновай для разважанняў будзе кніга ўспамінаў, напісаная самой Піяф — «Маё жыццё». Гэта не дробязь у нашай мазаіцы, бо шчырасць і адвага, з якімі Эдзіт гаворыць пра сябе — не апошняй пробы. Усе ведалі пра бясконцыя няўдалыя раманы і любоўныя няўдачы спявачкі. Але толькі яна адкрыта сказала, колькі людзей яна сама паспела зрабіць няшчаснымі. Яна растаптала вялікае каханне Такіса Менеласа, яе шлюб з Ж. Пілам распаўся па яе віне; а колькі павінен быў выпакутаваць праз яе Поль Мёрыс? Прыклады можна падоўжыць. Яна не была анёлам — яе чарговыя любоўныя авантуры прывялі да таго, што яна здабыла сабе славу лёгка даступнай жанчыны.

Піша пра гэта, зрэшты, вельмі шчыра: «Як далёка я зайшла, зразумела ў дзень, калі ў свой нумар у атэлі «Вальдорф-Асторыя» ў Нью-Йорку запрасіла на абед сяброў і кінаакцёра Джона Глендэла. Пасля абеду я правяла гасцей да дзвярэй. Калі вярнулася ў салон, Джона там не было. Шукала я яго ўсюды і нарэшце знайшла ў сваім ложку, зусім голага. З поўнай упэўненасцю ў сабе ён ляжаў і курыў». І яшчэ адна цытата: «Калі я памру, ніхто не будзе ведаць, якой я была на самай справе, — так многа пра мяне расказана... Таму я рашыла на бальнічным ложку прадыктаваць гэтыя ўспаміны, — нават калі гэта выкліча скандал або памілаванне. Гнятуць мяне мае найінтымнейшыя сакрэты, якія скажона перадаюцца публічна. Я вяла страшнае жыццё, гэта праўда. І ў той жа час — жыццё цудоўнае. Любіла яго, любіла людзей: мужчын, сваіх каханкаў, сваіх сяброў, але таксама і незнаёмых, маю публіку, тых, для каго спявала да мяжы фізічнай знямогі, для каго хацела б памерці на сцэне пад канец апошняй песні».

Калі б сабраць усе пагудкі пра Піяф — з іх быў бы вялізны том. Абмяжуюся толькі трыма выказваннямі — спевака, паэта і публіцыста — людзей розных прафесій, аб'яднала якіх, аднак, агульнае захапленне вялікай спявачкай.

Іў Мантан: «У Эдзіт Піяф залатое сэрца: дастаткова паслухаць, як яна спявае, каб пераканацца ў гэтым».

Жан Кокто: «Эдзіт Піяф, якая даследуе сябе і сваіх слухачоў, вельмі хутка знайшла сваю манеру. І вось голас, які ідзе з нутра, які жыве ва ўсёй ёй ад ног да галавы, абрынае хвалю чорнага аксаміту. Гэтая цёплая хваля нас залівае, прашывае, захліствае. Эдзіт Піяф, як нябачны на галінцы салавей, сама робіцца нябачнай. Застаюцца толькі яе вочы, яе бледныя рукі, васковы лоб і гэты голас, які мацнее, узносіцца, спакваля займае яе месца і, растучы, як яе цень на сцэне, горда заступае яе дробную і нясмелую постаць. З гэтай хвіліны геній мадам Эдзіт Піяф робіцца бачны, і кожны яго можа ўгледзець. Яна сама сябе перарастае, перарастае свае песні. Перарастае музыку і словы. Яна нас перарастае. Душа вуліцы пранікае ва ўсе пакоі горада. Гэта ўжо не мадам Эдзіт Піяф спявае: гэта дождж, які падае, вецер, які свішча, гэта месяц, які раскідае свой вэлюм».

І нарэшце Аўгуст Градзіцкі: «Эдзіт Піяф — адна. Яна клас для самой сябе. Толькі за гэтым класам ці нават ніжэй яго можна ставіць у іерархіі вартасці іншых спявачак, параўноўваць іх паміж сабой, ацэньваць... Але ў будучым, у гісторыі — ужыву гэта ўрачыстае слова — толькі адна Піяф застанецца ў гэтай галіне самай вялікай выказальніцай эпохі як артыстка, якую будуць успамінаць з подзівам, непаўторная, неперавзыдзеная».

Ці можна што-небудзь дадаць да гэтых слоў? Парыж захапляўся многімі «зоркамі» — шалеў ад Івет Жыльбер і цудоўнай Містэнгет, цаніў Івону Жорж і Рашэль, сплываліся цэлыя тлумы, каб убачыць «больш парыжскую, чым сам Парыж» Жазефіну Бекер, — а Эдзіт Піяф любілі! Была гэта простая і шалёная любоў і — бясконца адданая. Бо толькі яе хібы і скандалы былі апрабіраваны, бо толькі да яе прыйшоў развітацца стотысячны натоўп, які напярэдадні пахавання праплыў праз яе пакой, бо толькі слухаючы яе песні, плакалі прадаўшчыцы пласцінак, калі яна хварэла, бо толькі ёй асісціравала група людзей, якія прысвяцілі ёй усё (напрыклад, Маргарыт Мано — вучаніца Маргарыты Лонг і Альфрэда Карто, адна з самых вялікіх дам Парыжа, якая кінула сваю кар'еру, каб акампаніраваць і пісаць песні Піяф). Легенда «парыжскага верабейкі» жыве — як у песеньцы, словы якой напісала сама Эдзіт на музыку Жыльбера Беко. Легенда жыве — і хай жыве як найдаўжэй...

(«Рух музычны», № 3, 1970).
Пераклад з польскай.

Вясёлая трасянка

Жарты, гумарэскі, пародыі, эпіграмы, шаржы

ФУТБОЛ, ФУТБОЛ...

А зверху—лепш відно...

Гол не залічаны.

Мал. Ю. ГРЫГОР'ЕВА.

МІЖ ІНШЫМ

Сямёра чакалі аднаго — палучкі.

Ці толькі да Кіева давядзе язык?

Працаваў па сумяшчальніцтву — капаў другім ямы.

Я. ГОЛЬБА.

Дуб абураўся:
— І чаму гэта людзі ўсякага дурня маім імем называюць?

□

Мухамор—лісічцы:
— Апраналася б ты, як я, і цябе ніхто б не крануў.

□

Не гавары «гоп», пакуль не пераскочыш, а калі пераскочыш—навошта гаварыць «гоп»!

□

Дыму без агню не бывае. Але ж і агню без дыму таксама.

□

У адрозненне ад барады розум не адрастае, а завастраецца.

Іван СУЧКОЎ.

У пошуках залатой сярэдзіны можна апынуцца між молатам і кавадлам.

□

Жыццё яго было на валаску ад бяссмерця.

□

Нітка Арыядны была завязана гордзіевым вузлом.

□

Калісьці раку пусцілі на самацёк. Цяпер у яе — сваё рэчышча.

□

Пастаянна абыходзячы вострыя вуглы, можна аказацца ў тупіку.

М. ШУР.

— [illegible] не маеш права насіць апратку інтэлектуаліста.

Мал. С. Кабылінскага.
(«Палітыка», Польшча).

Рыгор БОХАН

БАЙКІ-КАРАЦЕЛЬКІ

МАРЖЫХА І БУКЕТ

Успомніў Морж, што ў Маржыхі дзень нараджэння. З самага ранку пачаў рыхтаваць падарунак — букет водарасцей. Выбіраў найбольш буйныя і прыгожыя, каб і на вока, і на смак былі прыемныя.

Морж так стараўся, што аб прыбярэжную гальку аблупіў ласты. Калі ж паднёс падарунак, Маржыха пагардліва сказала:

— Табе што, лянота было нырнуць глыбей? Дастаць марской капусты?

ПЕВЕНЬ НА ПЕРАВЫХАВАННІ

Чыталі аднойчы мараль Пеўню-задзіры, каб паводзіў сябе спакайней, не гарлапаніў, суседа за грудкі не браў.

— Інакш прымем жорсткія меры, — прыгразіў Гусак.

Певень пакрыўджана кукарэкнуў:

— Мяне выхоўваеце? А што вытварае Барбос?

Індык аж папярхнуўся:

— Ну і прыдумаў! Барбос жа і штаны можа садраць!

Веслаў БУДЗІНСКІ

ВЫДУМКІ

Міцкевіч спаткаўся з Пушкіным, але толькі праз многа гадоў выявілася, што гэта было спатканне на вышэйшым узроўні.

□

Адмовіўся ад свайго рэха, заявіўшы, што яно дзейнічае самавольна.

□

Скардзіцца, што прачытанае паміж радкамі адарвана ад жыцця.

□

Не апраўдвайся спасылкай на загад, які сам выдаў!

□

Паведамленне: «Выйшаў з друкарні том мемуараў з прыкметамі страты памяці...»

Пераклаў з польскай А. Мажэйка.

Лявон Кудла

БАГАТАЯ ФАНТАЗІЯ

(ГУМАРЭСКА)

НЕЯК на свята жанчыны нашай установы вырашылі сабрацца без мужчын. Вы, маўляў, займайцеся кухняй, а мы пагуляем.

Сабраліся на кватэры маці-адзіночкі, якая папярэдне паслала дзяцей у кіно. Селі за святочнае застолле.

Можна гаварыць адкрыта пра сваё жаночае шчасце і гора, дзяліцца сваімі таямніцамі і марамі.

— Ах, дзяўчаткі, — пачала першая, вельмі прыгожая жанчына Вера, калі зайшла гаворка пра інтымнае,— лёс не пазбавіў мяне жаночага шчасця. Ёсць што мне ўспомніць. Калі б толькі мой Васіль ведаў хоць частку таго, што ён не ведае, ён бы мяне...

— Ну, калі пачалася такая гаворка,—сказала другая жанчына —Каця, якую бог таксама не абдзяліў прыгажосцю, — дык і ў мяне быў грэх. Ой, ды ці адзін! — рассмяялася яна. — Сустрэла я аднойчы такога хлопца...

— І я не святая,— прызналася Марыя, якая ледзь трывала, каб не пахваліцца сваёй таемнай гісторыяй.

За Марыяй адкрылася Фруза, за Фрузай — Галіна. І пайшло, і паехала...

І толькі адна жанчына — Валянціна — сядзела моўчкі, нервова пахруcтваючы пальцамі.

— Ну, а ты, Валя? —звярнулася да яе адна з жанчын. — Што ж ты маўчыш?

— Эх, было ні было! — адказала Валя і пачала расказваць такую гісторыю, што ўсе сяброўкі адчулі: іх грахі — дзіцячая гульня ў параўнанні з тым, у чым прызнавалася Валя.

Змоўклі ўсе, прыціхлі, слухаюць, толькі вочы блішчаць жаночай зайздрасцю і страхам.

— Вось табе і Валя! Вось табе і ціхоня.

— У ціхім балоце чэрці водзяцца, — матнула галавой Валя і пачала расказваць новы выпадак.

— Ну, Валька, пра гэта ты лепш бы не ўспамінала, — сказала Соня, гаспадыня кватэры. — Не дай бог да твайго мужа дойдзе!

— А хай сабе! — бестурботна адказала Валя. — Косця думае, што я нізавошта не здатная на такое. Калі б вы ведалі, які ён самаўпэўнены.

А калі сяброўкі пачалі разыходзіцца, успомніўшы пра свае хатнія клопаты, Валя апусціла на стол галаву і заплакала.

— Што з табой? — спытала заклапочана Соня.

— Усё гэта я набрахала, Сонечка. Злосць і зайздрасць узяла мяне. Ты ж ведаеш: жыву я шэра і нецікава. Праца, дзеці, самаўпэўнены муж — вось і ўсё. І ўспомніць няма чаго...

Соня паклала руку на плячо сяброўкі і спагадліва сказала:

— Валечка, то ж выдумлялі ўсе! Затое ў цябе больш багатая фантазія...

Нупрэй ТАЧЫЛА

КАЛАМБУРЫ

ХІТРЫ

Хоць не сляпы і не касы,
На касавіцы — без касы.

ДАРМАЕД

Блукае дзень і ноч па садзе —
Удзячны гэтакай пасадзе.

ПЕРАСЦЯРОГА

Сказала палазам:—Ша-ша! —
Вясной адліжнаю шаша.

ДЫЯЛОГ

— Дзе перавозчык! Дзе паром!
— На бераг той паплыў па ром.

Віктар БАРОДЗІЧ

ВЫПАДКІ

Кнігалюбы бываюць розныя: аднаму кнігі ўпрыгожваюць душу, а другому кватэру.

З пасекі на склад паступаў мёд з усякіх кветак, а накладныя на яго былі ліпавыя.

Аўтар (да рэдактара).
— Вось вам, калі ласка, сшытак белых вершаў.

Рэдактар (прачытаўшы ўважліва):
— На жаль, яны не белыя.
— А якія?
— Шэрыя.

СА СТАРОНАК БЕЛАСТОЦКАЙ «НІВЫ»

У СУДЗЕ

— Абвінавачаны, ці хочаце вы прывесці якія-небудзь змякчаючыя вашу віну абставіны?

— Так! Я ўжо быў асуджаны дзесяць разоў, і гэта, як бачыце, не дало ніякіх вынікаў.

ПРЫПОМНІЦЕ

Афіцэр лае салдата:

— Радавы Сміт, вы вярнуліся ўчора ў казарму п'яны, як свіння, і яшчэ пхалі перад сабою ўкрадзеную тачку.

— Так точна, сэр.

— Марш пад арышт!

— Так точна, сэр. Але, мабыць, вы прыпамінаеце, што ў той тачцы былі вы?

З УСПАМІНАЎ

«Калі я нарадзіўся, дык быў так уражаны гэтым, што амаль два гады не мог сказаць ні слова».

ЗЛЯКАЎСЯ

Раніцай у рэстаран прыходзіць з чорнага ходу ўсхваляваны мужчына.

— Выбачайце, вы не скажаце, быў я тут учора вечарам?

— Так, былі.

— І я прапіў у вас дзве тысячы злотых?

— Так.

— Слава богу! А я ўжо злякаўся, што згубіў іх.

ВЕДАЕ ДАРОГУ

Настаўніца пытае ў вучня, які правінаваціўся:

— Ты чаму прыйшоў у школу адзін? Я ж казала табе без бацькоў не прыходзіць.

— Я не маленькі,—адказаў вучань, — і без бацькоў дарогу ведаю.

МАЎКЛІВАЯ ЖОНКА

Размаўляюць два сябры-сабутэльнікі.

— Мінулы раз, у дзень палучкі, я дзвесце злотых прапіў, і, уяві сабе, жонка мне ні слова не сказала.

— Не можа быць!

— Праўда, вось ужо другі тыдзень са мной не размаўляе.

ДОБРЫ СЫН

Сын доўга назіраў, як яго сямідзесяцігадовы бацька калоў дровы, і сказаў:

— Як жа мне вас шкада, тата. Вы так змучыліся, што з вас пот градам льецца. Я б на вашым месцы ўзяў ручнік і выцерся.

МІЛАЯ

Старая пані гаворыць маладому піяністу:

— Я дала б мільён, каб вас пачуць.

— О, вы вельмі мілыя! — гаворыць задаволены піяніст.

— Бачыце, — працягвае пані, — ужо пяцьдзесят год, як я абсалютна глухая!

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР. Минск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах.
Друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25 25, адказнага сакратара — 33-44 04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24 62, аддзела выяўленчага мастацтва архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62 аддзела культуры — 33-21-53, выдавецтва — 32-22 19, бухгалтэрыі — 32-15 87.

Рукапісы не вяртаюцца.

Індэкс 63856. АТ 20980